

SOSIAL
TƏDQIQATLAR
MƏRKƏZİ

Təhsil Tələbə
Kreditı Fondu

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ: ƏLÇATANLIQ, İMKANLAR, GÖZLƏNTİLƏR

ANALİTİK HESABAT

SOSIAL TƏDQIQATLAR MƏRKƏZİ

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi (STM) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 8 fevral tarixli 525 nömrəli Fərmanı ilə yaradılmışdır. STM ictimai münasibətlərin inkişaf dinamikasını sistemli təhlil edən, bu sahədə mövcud tendensiyaları müəyyənləşdirən və dəyişiklikləri proqnozlaşdıran, həmin dəyişikliklərin cəmiyyətə mümkün təsirlərini araşdıran, müasir informasiya texnologiyaları və elmi yanaşmalar tətbiq edilməklə ictimai fikrin öyrənilməsini və sosial tədqiqatlar aparılmasını təmin edən, həyata keçirdiyi elmi-analitik təhlilin nəticələrini dövlət orqanlarına təqdim edən publik hüquqi şəxsdir.

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ FONDU

Təhsil Tələbə Krediti Fondu (TTKF) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 17 iyun tarixli 1367 nömrəli Fərmanı ilə Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində yaradılmış təhsil tələbə kreditlərinin verilməsini təşkil edən qeyri-kommersiya hüquqi şəxsdir. Fondun əsas məqsədi əhalinin aztəminatlı təbəqələrindən olan şəxslərin təhsilə əlçatanlığını təmin etmək, təhsil almaqla bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirməkdir.

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ: ƏLÇATANLIQ, İMKANLAR, GÖZLƏNTİLƏR

ANALİTİK HESABAT

Bakı - 2024

Redaktor:

Aqşin Məmmədov

Qrafik dizayner:

Babək Cəfər

Ünvan:

Azərbaycan Respublikası, AZ 1073, Bakı şəhəri,
Yasamal rayonu, İsmayıl bəy Qutqaşınlı küçəsi, 18.
Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi

Telefon:

(+994 12) 510-70-78

(+994 12) 510-23-75

(+994 12) 510-70-69

E-poçt: info@stm.az

İnternet ünvanı: www.stm.az

MÜNDƏRİCAT

Giriş	4
Metodologiya	9
Respondentlərin sosial-demoqrafik məlumatları	10
Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti haqqında məlumatlılıq	14
Təhsil tələbə kreditinə müraciət və rəsmiləşdirmə	22
Təhsil tələbə kreditinin verilməsi şərtləri	28
Təhsil tələbə kreditinə tətbiq edilən güzəştlər	34
Təhsil tələbə kreditinin geri ödənilməsi şərtləri	36
Güzəşt və möhlət müddəti	38
Təhsil tələbə kreditlərinin təhsilin keyfiyyətinə təsiri	40
Təhsil Tələbə Krediti Fondunun layihələri haqqında məlumatlılıq	48
Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi	52
Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyət sahəsinin genişləndirilməsi	55
Nəticə	58
Təkliflər	61

GİRİŞ

Milli və ümumbəşəri dəyərlərin qorunması, onların dialektik vəhdətinin təmin edilməsi əsasında dünyəvi təhsil sisteminin yaradılması və inkişaf etdirilməsi hazırda çağdaş Azərbaycan təhsilində dövlət siyasətinin aparıcı xətlərindən birini təşkil edir. Təhsilin dövlət-ictimai əsaslarla təşkilində və idarə edilməsində səlahiyyət və azadlıqların genişləndirilməsi, bütün vətəndaşların bərabər şərtlər əsasında təhsil almasına imkanlar yaradılması və təhsil hüququnun təmin olunması, ümummilli maraqların və sosial-iqtisadi tələblərin nəzərə alınması bu sahədə siyasətin əsas konturlarını müəyyən edir. Azərbaycanın dövlət siyasətində, dövlətçilik prinsiplərinin təbliği və təşviqində təhsilin rolu yüksək qiymətləndirilir.

Çağdaş milli təhsil sisteminin mövcud standartları, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarına uyğunluğu prizmasından fəaliyyəti bu prinsiplərin qorunub saxlanılmasında müstəsna rol oynayır. Orta təhsil seqmentində şəxsiyyətyönümlü təhsil mexanizmlərinin, bu istiqamətdəki beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi artıq bir neçə ildir ki, yerli tədris prosesinin əsas leytmotivini təşkil edir. Kurikulum əsaslı təhsilin funksiyasının – yaddaşdan təfəkkürə, biliyin nəzəri mərhələsindən praktiki tətbiq fazasına keçidin keyfiyyət göstəriciləri təhsilin çağdaş çağırışı hesab edilir və bu yanaşma ölkə ümumtəhsil pilləsində uğurla həyata keçirilməkdədir.

Təhsilalanların sağlam və milli düşüncə ruhunda tərbiyə edilməsi, təhsilin global çağırışlarla paralel, milli özünüdərk modulları üzərində qurulması, fərddən şəxsiyyətə keçidin konturlarının cızılması, ətraf mühitə, insanlara qayğı və hörmətin, tolerantlıq və dözümlülüğün prioritet kimi qəbul olunması Azərbaycanın təhsil siyasətinin məqsədləri sırasındadır.

Bu gün istər orta, istərsə də ali təhsil seqmentində təhsilin və elmi yaradıcılığın daim inkişaf edən, faydalı və son nəticəyə istiqamətlənən müasir metodlarla təşkili mövcud təhsil standartlarının (fasiləsizlik, vəhdətlik, daimilik) beynəlxalq təcrübə və çağdaş çağırışlarla ayaqlaşmaq cəhdlərinin göstəricisidir.

Tədris proqramları və planları əsasında təhsilin bir neçə səviyyədə əldə edilməsi imkanı, təhsilin ayrı-ayrı pillələri arasında sıx qarşılıqlı əlaqənin təmin olunması və onun insanın həyatı boyu fasiləsiz davam etməsi, təhsil sahəsində əldə edilmiş bilik və təcrübənin ardıcıl olaraq növbəti nəsələ (dövrə) ötürülməsi təhsildə dövlət siyasətinin əsas mexanizmlərindən hesab edilir.

Hazırda milli təhsil sisteminin dünya təhsil sisteminə inteqrasiyası istiqamətində görülən işlər, təhsilin əlçatanlığı yönündə dövlət tərəfindən atılan addımlar olduqca genişmiqyaslıdır.

Təhsil sahəsində dövlət siyasətinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi və uğurlu tətbiqi istiqamətində görülən işləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək mümkündür:

- Prezident İlham Əliyevin 24 oktyabr 2013-cü il tarixində imzaladığı “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın təsdiq edilməsi bu sahənin inkişafında yol xəritəsi rolunu oynamaqla yanaşı, təhsil sahəsində dövlət prioritetlərini də müəyyən edir.
- Prezidentin 19 iyun 2009-cu il tarixində imzaladığı “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun təsdiq edilməsi haqqında Fərman təhsil sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, təhsil fəaliyyətinin tənzimlənməsinin ümumi şərtlərini müəyyən etməklə, təhsilin ayrı-ayrı pillələri üzrə müvafiq qanunların və digər normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsində baza rolunu oynamış oldu.
- Həmçinin 14 aprel 2017-ci il tarixində “Məktəbəqədər təhsil haqqında”, 29 mart 2019-cu il tarixində “Ümumi təhsil haqqında”, 24 aprel 2018-ci il tarixində “Peşə təhsili haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarının qəbul edilməsi ilə təhsil islahatlarının daha çevik aparılması, təhsil sisteminin beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması üçün münbit şərait yaradılıb və prosesin davamlılığı təmin edilməkdədir.
- Dövlət büdcəsi xərclərinin funksional təsnifatının “Təhsil” bölməsi üzrə xərcləri hər il məqsədli olaraq artırılıb. 2003-cü ilin statistikasına əsasən, dövlət büdcəsindən təhsilə ayrılan xərclər təxminən 243 milyon manat təşkil edirdisə, 20 il ərzində 18 dəfədən çox artaraq, 2023-cü ilin dövlət büdcəsində təhsil xərcləri 4,4 milyard manat olub.
- Dövlət başçısının imzaladığı müvafiq sərəncamlar əsasında dövlət ümumi təhsil müəssisələrində çalışan, bilik və bacarıqlarının diaqnostik qiymətləndirilməsi aparılan müəllimlərin həftəlik dərs yükü norması 1,5 dəfə, aylıq vəzifə maaşları orta hesabla 2 dəfə, eləcə də direktor və direktor müavinlərinin aylıq vəzifə maaşları orta hesabla 20 faiz, gənclərin çağırışa qədərki hazırlıq rəhbərlərinin aylıq vəzifə maaşları orta hesabla 40 faiz artırılıb. Son illərdə müəllimlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada işə qəbulu nəticəsində məktəblərə qəbul olunmuş müəllimlərin hər biri sertifikatıdan uğurla keçib, onların 70-80 faizi 51 və daha çox bal toplayıb, əmək haqları isə 35 faiz artıb;
- Prezidentin 16 aprel 2007-ci il tarixli Sərəncamı əsasında ölkədə rəqabət qabiliyyətli iqtisadi sistemin formalaşdırılmasını və müasir tələblərə cavab verən kadrlara ehtiyacın ödənilməsini, gənclərin ümumbəşəri dəyərlər əsasında layiqli ali təhsil almaqları üçün lazımı şəraitin yaradılmasını, istedadlı gənclərin dünyanın aparıcı ölkələrində təhsil almaq imkanlarının genişləndirilməsini təmin etmək məqsədilə “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı” təsdiq edilib. Proqram sonrakı dövrlərdə yenidən qəbul edilərək uğurla icra olunub. Dövlət Proqramının icrası müddətində hər il 400 nəfərdən çox

olmamaqla ümumilikdə 2000 nəfərədək Azərbaycan Respublikası vətəndaşının xaricdə nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində bakalavriat və magistratura səviyyələrində təhsil alması təmin ediləcək.

- Dövlət proqramının icrası ilə bağlı statistik məlumatlar icra olunmuş proqramın miqyasını daha aydın təsvir etməyə imkan verir. Proqram çərçivəsində dünyanın 32 təhsiltutumlu ölkəsindən seçilmiş 350-dək nüfuzlu universitetlərdə 3558 nəfərdən 1180 nəfəri bakalavriat, 1430 nəfəri isə magistratura, 692 nəfəri təhsilin digər səviyyələrində - aspirantura, ordinatura, rezidentura və doktorantura sahələrində təhsil alıblar. Onlardan 587 nəfər tibb, 27 nəfər elm sahəsi, 22 nəfər iqtisadiyyat və idarəetmə, 17 nəfər hüquq, 14 nəfər sənaye ixtisaslarına yiyələnib. Dövlət proqramı çərçivəsində tərəfdaş proqramlar vasitəsilə ümumilikdə 244 nəfərin xaricdə təhsil xərcləri də dövlət vəsaiti hesabına maliyyələşdirilib.
- Gənclərin xaricdə təhsili ilə bağlı növbəti proqram – “2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliliyinin artırılması üzrə Dövlət Proqramı” Prezidentin 16 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilib.
- Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin fəaliyyət istiqamətlərinin genişləndirilməsi, ölkədə elm və təhsilin inteqrasiyası istiqamətində atılmış mühüm addımlardan biri Prezidentin 28 iyul 2022-ci il tarixli Fərmanı əsasında Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyinin yaradılması ilə bağlıdır. Prezidentin 22 iyul 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nda isə elmin müxtəlif sahələri üzrə tədqiqatların genişləndirilməsi, kreativ düşüncəli gənclərin elmə cəlb olunması, elm sahəsində rəqabətli maliyyə mexanizminin yaradılması və təhsilin bütün səviyyələrində İKT əsaslı infrastrukturun inkişaf etdirilməsi, rəqəmsal biliklərin dərinləşdirilməsi başlıca vəzifələr kimi qarşıya qoyulub. Digər mühüm hədəflərdən biri də elmi-tədqiqat işlərinin kommersiyalaşdırılmasına ciddi dəstəyin verilməsi və innovativ inkişafın prioritetliyinin təmin edilməsidir. Bu kontekstdə startaplar və investolar üçün adekvat fiskal imtiyazlar sisteminin hazırlanması və tətbiqi də gözlənilir. Strategiyada “3.1.5. Elmi tədqiqatların və innovasiyaların inkişafının, elm və təhsilin inteqrasiyasının təmin edilməsi” fəaliyyət istiqaməti üzrə ölkədə tədqiqat potensialı yüksək olan 2 universitetin bazasında 2 tədqiqat universitetinin yaradılması nəzərdə tutulub.
- Prezidentin “Ali təhsildə yeni məzmunlu təhsil proqramlarının əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və maliyyələşdirilməsi barədə” 15 noyabr 2024-cü il tarixli Sərəncamında qeyd edilir ki, “Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nda ali təhsil sisteminin məzmun və keyfiyyət göstəricilərinin müasirləşməsi məqsədilə ali təhsildə tətbiq olunan yeni məzmunlu proqramların əhatə dairəsinin və keyfiyyətinin artırılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu baxımdan ali təhsildə tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə yaradılmış və 2014-cü ildən fəaliyyətə başlayan SABAH proqramı çərçivəsində ali təhsil sisteminə yeni məzmunlu proqramların tətbiqi təcrübəsi özünü doğruldur. Bu proqram çərçivəsində tədrisin mütərəqqi forma və metodlarının tətbiqi, ixtisas üzrə kompetensiyalara tam yiyələnmənin təmin olunması, dərinləşdirilmiş xarici dil tədrisi, tələbələrə əlavə təqaüd verilməsi, onların

xarici mübadilə proqramlarında iştirakı imkanlarının artırılması, tələbəyönümlü tədrisin və tədrisdənkenar fəaliyyətin təşkili kimi üstünlüklər gənclərin ali təhsilin yeni məzmunlu təhsil proqramlarına marağını daha da artırmışdır.

- Beləliklə, ölkəmiz elm və təhsil sahələrinin inteqrasiyasının dərinləşdirilməsi sayəsində özünün intellektual resurslarından daha səmərəli və məhsuldar istifadə etməyi hədəfləyir.

Təhsilə əlçatanlıq – Təhsil Tələbə Krediti Fondu

Təhsildə əlçatanlığın daha da artırılması məqsədilə dövlət başçısı tərəfindən verilən vacib qərarlardan biri də Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılması olub. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 17 iyun tarixli 1367 nömrəli Fərmanı ilə Elm və Təhsil Nazirliyinin tabeliyində yaradılmış Təhsil Tələbə Krediti Fondunun əsas məqsədi əhalinin aztəminatlı təbəqələrindən olan şəxslərin təhsilə əlçatanlığını təmin etmək, təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirməkdir. Fond 3 illik fəaliyyəti ərzində sosial durumlarına görə təhsil almaqda çətinlik çəkən on minlərlə şəxsə həyati imkanlar yaratmışdır.

Fondun 3 illik fəaliyyət hesabatına əsasən, elektron portalına bu günə kimi 58 mindən çox müraciət daxil olub, 46 minə yaxın TTK müqaviləsi rəsmiləşdirilib. Bu məqsədlə 41 milyon manata yaxın vəsait təhsil müəssisələrinin hesablarına köçürülüb. Həmçinin Fondun fəaliyyət göstərdiyi dövr ərzində respublika ərazisində yerləşən ali, orta ixtisas, peşə təhsili və ümumtəhsil müəssisələrində ümumilikdə 55 minə yaxın tələbənin iştirakı ilə təbliğat, maarifləndirmə işləri həyata keçirilib.

Fondun qaynar xətti və sosial media hesablarına daxil olmuş müvafiq olaraq 45 və 90 mindən çox müraciət operativ qaydada cavablandırılıb, vətəndaş qəbuluna yazılan 1000 nəfərə yaxın şəxsin müraciətlərini araşdırılaraq onlara müvafiq dəstək göstərilib. Təhsil tələbə kreditlərindən yararlanmış şəxslərin götürdükleri kreditləri geri qaytarmalarına dəstək olmaq məqsədilə Fond tərəfindən xüsusi işlər görülüb: 3 il ərzində tələbələr və məzunlar üçün ödənişsiz təlimlər təşkil olunub, həmçinin onların müxtəlif təhsil forumları, iş yarmarkaları, karyera sərgilərində iştirak etmələrinə dəstək göstərilib. Məzunların işlə təmin olunmasına dəstək göstərmək üçün dövlət və özəl qurumlar ilə əməkdaşlıq əlaqələri qurulub, 30-dan çox müəssisə ilə Anlaşma Memorandumları imzalanıb. 1000-dən çox tələbə təlimlərə cəlb olunub, 600-dən çox tələbə və məzun isə təcrübə proqramlarından yararlanıb. Eləcə də bu xüsusda yüzlərlə gəncin işlə təmin edilməsinə yardım göstərilib.

Təhsil Tələbə Krediti Fondundan özəl və dövlət ali məktəblərinin tələbələrinin kredit götürməsində heç bir fərq və ya məhdudiyət yoxdur. Ali təhsil pilləsinin bakalavriat və magistratura səviyyələrində, orta ixtisas təhsili pilləsində və peşə təhsili pilləsinin yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsində əyani təhsil alan ödənişli tələbələr TTK almaq hüququna malikdirlər. Müraciət üçün əsas şərt isə tələbənin əyani təhsil alması, qiymətlərinin yüksək olmasıdır. Həm bakalavr təhsili, həm də magistr təhsili alanlar bu imkanlardan yararlana bilərlər. Kredit yalnız ölkədə qanunvericiliyin tələblərinə uyğun fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrində təhsil alan Azərbaycan vətəndaşları üçün nəzərdə tutulub.

Təhsil tələbə kreditindən istifadə edərkən tələbənin sosial statusu, qəbul olma balı, daha sonra hər semestr üzrə ortalama balı nəzərə alınır. Tələbələr fonda hər semestr müraciət etməlidirlər. Onu da qeyd edək ki, bu kreditlər hər tədris ili üçün ayrılıqda ödənilir. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun kreditləri tələbənin özünə deyil, təhsil müəssisəsinə ödənilir. Bu da öz növbəsində universitet üçün 70-80 faiz daimi maliyyə dayanıqlığı deməkdir.

Tədqiqatın məqsədi və vəzifələri

Sosial Tədqiqatlar Mərkəzi tərəfindən aparılan bu tədqiqat Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin kəmiyyət və keyfiyyət müstəvisində dəyərləndirilməsi istiqamətində vacib mənbə rolunda çıxış etməyi hədəfləyib.

Tədqiqat çərçivəsində tələbə və məzunlar arasında keçirilmiş sosioloji sorğu əsasında təhsil tələbə kreditlərinin müxtəlif aspektləri təhlil edilib, kreditə müraciət və rəsmiləşdirmə prosedurları, kreditin verilməsi şərtlərinin şəffaflığı və əlçatanlığı, geri ödənilməsi şərtləri, güzəşt və möhlət müddəti qiymətləndirilib, kreditlərin təhsil alanlara faydaları öyrənilib, Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti və layihələri haqqında məlumatlılıq səviyyəsi ölçülüb.

Həmçinin təhsil ekspertləri, ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri, təhsil tələbə kreditindən faydalanmış şəxslərin valideynləri ilə fokus qrup müzakirələri təşkil edilib. Müzakirələrdə Fondun fəaliyyət istiqamətləri, təhsil tələbə kreditlərinin faydaları, əhatəliliyi və əlçatanlığı, bu sahədə tətbiq olunan qaydalar və onların əlverişliliyi təhlil edilib.

Fokus qrup müzakirələrində iştirak edənlərin təhsil tələbə kreditlərinin təkmilləşdirilməsi və genişləndirilməsi, kreditlərin verilməsi prosesinin şəffaflığı və əlçatanlığı, tətbiq edilən güzəştlərə və şərtlərə münasibət, eləcə də Fondun fəaliyyətinin daha effektiv inkişaf etdirilməsi istiqamətində rəy və təklifləri əhatə olunub.

METODOLOGİYA

Tədqiqat kəmiyyət və keyfiyyət metodologiyaları əsasında aparılıb. Topludan nümunənin müəyyən edilməsində ehtimallı seçmə üsulundan istifadə olunub. Tədqiqatın hədəf qrupu təhsil tələbə kreditindən yararlanmış tələbələr və məzunlar olmaqla, iki əsas kriteriya üzrə müəyyən edilib. Sorğuda kreditdən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan 5000 tələbə, kreditdən yararlanmış və məzun olmuş 3000 şəxs olmaqla, ümumilikdə 8000 nəfər iştirak edib. Respondentlərin sayına əsasən nəticələr 98% əminlik intervalında xəta əmsalı 1% təşkil edib.

Sorğunun sahə işi (məlumatların toplanılması) 2024-cü ilin 28 noyabr – 10 dekabr tarixlərində icra edilib. Məlumatların toplanılmasında kompüter dəstəklı veb müsahibə (CAWI) üsulundan istifadə olunub. Bu məqsədlə tələbə və məzunların təqdim edilən məlumat bazasından xüsusi proqram vasitəsilə sistemli üsulla seçilən telefon nömrələrinə mesajlar göndərilib. Sorğu anketinə 1-i açıq və 13-ü qapalı variantlı olmaqla, ümumilikdə 14 sual daxil edilib. Sorğunun nəticələri isə "SPSS" proqramı vasitəsilə təhlil edilib.

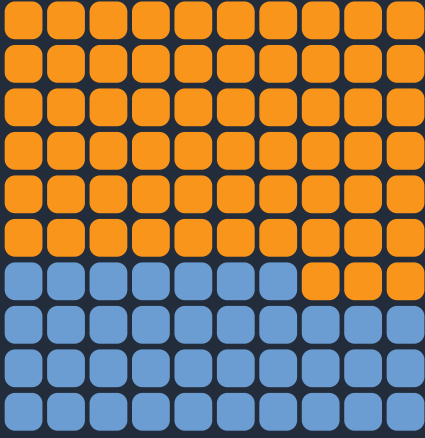
Tədqiqat çərçivəsində sosioloji sorğu ilə yanaşı, fokus qrup müzakirələri aparılıb. Fokus qrup müzakirələrində təhsil ekspertləri (bir qrup, 25 iştirakçı), ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri (üç qrup, hər birində 25 iştirakçı) və təhsil tələbə kreditindən yararlanmış tələbələrin valideynləri (altı qrup, hər birində 25 iştirakçı) iştirak edib. Ümumilikdə fokus qrup müzakirələrində 250 nəfər iştirak edib.

Tədqiqatın kəmiyyət və keyfiyyət aspektlərinin ümumiləşdirilməsi problemin qoyuluşuna həm respondent, həm də mütəxəssis münasibətlərinin müqayisəli təhlili əsasında daha dolğun qənaət və tövsiyələrə gəlməyə imkan yaradıb.

62,5%

TTK-dan yararlanmış və
hal-hazırda təhsil alan tələbələr

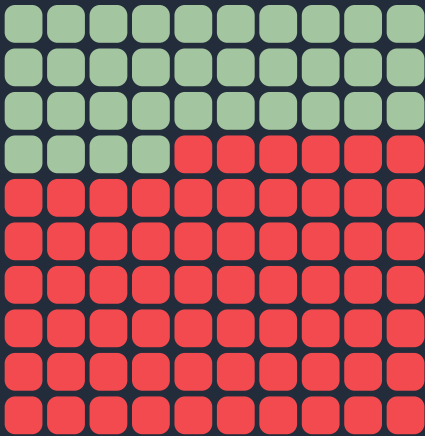

TTK-dan yararlanmış və
məzun olmuş şəxslər

37,5%

34,8%

Sosial təhsil tələbə krediti

Standart təhsil tələbə krediti

65,2%

RESPONDENTLƏRİN SOSIAL-DEMOQRAFİK MƏLUMATLARI

Sorğuda iştirak edənlərin 62.5%-i (n-5000) təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan tələbələr, 37.5%-i (n-3000) təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslər olub. Tədqiqat çərçivəsində sözügedən qrupların əhatə olunması kreditlərin verilməsi və geri ödənilməsi şərtlərini, güzəşt və möhlət müddətini qiymətləndirmək, tələbələri qayğılandıran digər xərcləri müəyyən etmək və onların cari ehtiyaclarını daha yaxşı anlamaq, eləcə də məzunların kreditin qaytarılması ilə bağlı təcrübələrini və ödəniş mərhələsi barədə rəylərini öyrənmək baxımından əhəmiyyətlidir.

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin 3 illik hesabatına görə, ötən dövr ərzində təhsil tələbə krediti əldə etmək məqsədilə Fonda ümumilikdə 57207 müraciət daxil olub. Həmin müraciətlərin 78.2%-i (n-45246) müsbət nəticələnib və onlara kredit verilib. Digər hissəsi, yəni 21.8%-i (n-11961) natamam müraciət statusunda, emal prosesində olan, yaxud imtina qərarı verilənlərdir.

Fond tərəfindən kreditlərin 34.8%-i (n-15813) sosial, 65.2%-i (n-29613) standart təhsil tələbə krediti kimi rəsmiləşdirilib. Rəsmiləşdirilmiş müraciətlər üzrə kredit alanların 60.5%-ni (n-27498) qadınlar, 39.5%-ni (n-17928) kişilər təşkil edir.

Həmçinin rəsmiləşdirilmiş müraciətlərin 70.0%-i (n-31805) bakalavriat, 24.6%-i magistratura (n-11165), 5.0%-i (n-2297) orta ixtisas və 0.4%-i (n-159) texniki peşə təhsilini əhatə edib. Təhsil tələbə kreditlərinin verildiyi ali təhsil müəssisələrinin siyahısında ilk 10 yerdə ardıcılıq üzrə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Gəncə Dövlət Universiteti, Azərbaycan Texniki Universiteti, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, Lənkəran Dövlət Universiteti, Bakı Biznes Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Mingəçevir Dövlət Universiteti və Odlar Yurdu Universiteti qərarlaşıb. Fondun 3 illik fəaliyyəti dövründə təhsil müəssisələrinin hesabına 41 milyon manata yaxın vəsait köçürülüb.

Fond tərəfindən təqdim edilən məlumatlara əsasən, 2024-cü ilin dekabr ayına qədər olan dövrdə ümumilikdə 21.441 tələbə kreditdən faydalanıb. Onların 58.5%-i (n-12.538) hazırda təhsil alır, 41.5%-i (n-8903) təhsil müəssisəsindən məzun olub. Başqa sözlə, təhsil tələbə kreditindən faydalananların nisbətində aktiv tələbələrin üstünlüyünü qoruması təhsil tələbə kreditinə tələbatın aktual olduğunu göstərir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2021-ci il 24 iyul tarixli 226 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Təhsil Tələbə Krediti Fondunun vəsaiti hesabına təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi Qaydası"na əsasən, kreditin müddəti təhsilin normativ müddətindən, güzəşt dövründən və kreditin qaytarılması müddətindən ibarətdir. Kreditin qaytarılması öhdəliyi 2 illik güzəşt dövründən sonra başlayır.

Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin kredit öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı hazırkı mərhələsi sorğu əsasında müəyyən edilib. Nəticələrə əsasən, məzunların (n-3000) 16.2%-i (n-487) güzəşt, 27.4%-i (n-823) möhlət dövründədir. Həmçinin 36.9%-i (n-1108) təhsil tələbə krediti öhdəliyini yerinə yetirmə mərhələsində olduğunu, 8.3%-i (n-248) təhsil tələbə krediti öhdəliyini vaxtından əvvəl yerinə yetirdiyini bildirib. Məzunların 11.1%-i (n-334) öhdəliklərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı hazırkı mərhələni bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Kreditin növünə görə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi vəziyyətində əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınmayıb. Kreditin standart növündən faydalanan məzunların 15.6%-i (n-300), sosial növündən faydalananların isə 17.3%-i (n-187) hazırda güzəşt, həmçinin onların 27.1%-i (n-520) və 28.0%-i (n-303) möhlət dövründə olduğunu bildirib. Məzunlar arasında standart kreditdən yararlananların 37.5%-i (n-719), sosial kreditdən faydalananların 35.9%-i (n-389) hazırda öhdəliklərin icrası mərhələsindədir. Həmçinin onların müvafiq olaraq, 8.7%-i (n-167) və 7.5%-i (n-81) öhdəlikləri artıq yerinə yetirdiklərini qeyd ediblər. Sözügedən qrupların 11.0%-i (n-211) və 11.4%-i (n-123) bu sualı cavablandırmaqda çətinlik çəkib.

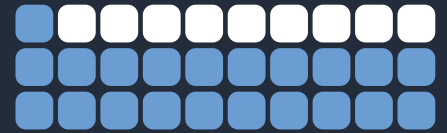
■ Nəticələrin gender bölgüsü üzrə təhlilinə əsasən, məzunlar arasında kişilərin 13.8%-i (n-174) güzəşt, 27.1%-i (n-341) möhlət dövründədir. Onların 41.1%-i (n-518) kredit öhdəliyini yerinə yetirmə mərhələsində olduğunu, 7.9%-i (n-99) kredit öhdəliyini artıq yerinə yetirdiyini bildirib. Qadınların isə 18.0%-i (n-313)

Güzəşt dövrü

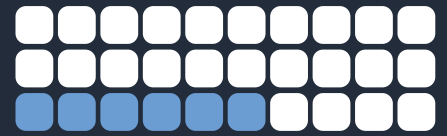
16,2%

Möhlət dövrü

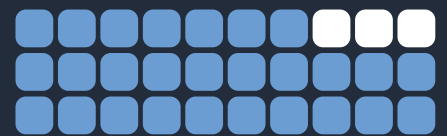
27,4%

TTK-ni vaxtından əvvəl qaytaran

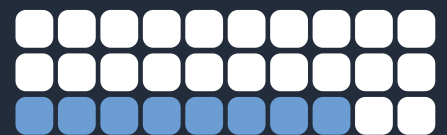
8,3%

TTK öhdəliyini yerinə yetirən

36,9%

Cavab verməyə çətinlik çəkirəm

11,1%

Məzunlar

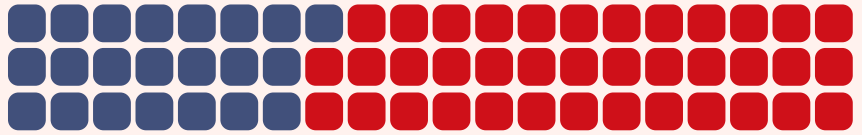
N-3000

- güzəşt, 27.7%-i (n-482) möhlət dövründədir. Həmçinin qadınların 33.9%-i hazırda kredit öhdəliyini yerinə yetirmə mərhələsindədir, 8.6%-i (n-149) isə bu öhdəliyi artıq yerinə yetirib. Məzunlar arasında kişilərin 10.1%-i (n-127), qadınların 11.9%-i (n-207) hazırkı mərhələni qeyd etməkdə çətinlik çəkib.
- Sorğu iştirakçıları arasında 18-22 yaş qrupu respondentlərin əsas hissəsi möhlət (34.2%, n-313) və güzəşt (19.0%, n-174) dövründədir. Onların 25.6%-i (n-234) hazırda öhdəliklərin icrası mərhələsində olduğunu, 7.9%-i (n-72) öhdəlikləri artıq yerinə yetirdiyini bildirib. 13.3%-i (n-122) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Yaşı 22-dən yuxarı olanların əsas hissəsi (42.9%, n-874) öhdəliklərin icrası mərhələsində olduğunu, 8.4%-i (n-176) öhdəlikləri artıq yerinə yetirdiyini bildirib. Həmçinin bu yaş qrupu məzunların 15.0%-i (n-313) güzəşt və 24.5%-i (n-510) möhlət dövründə olduğunu qeyd edib. 10.2%-i (n-212) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

Gender mənsubiyyəti

37,3% 62,7%

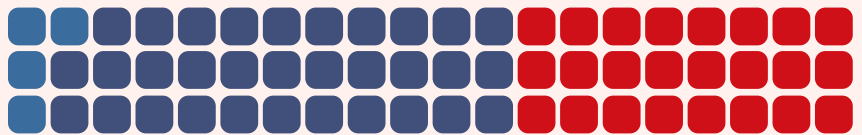

■ Kişi ■ Qadın

Yaş qrupu

6,6% 54,2% 39,2%

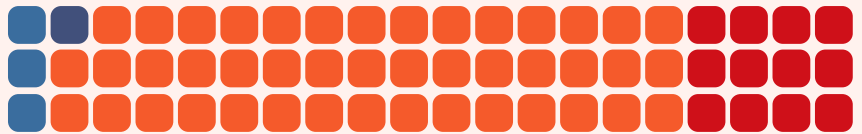

■ 18 yaşdan aşağı ■ 18-22 yaş ■ 22 yaşdan yuxarı

Təhsil səviyyəsi

4,5% 0,3% 75,6% 19,6%

■ Orta ixtisas təhsili ■ Peşə təhsili
■ Bakalavriat ■ Magistratura

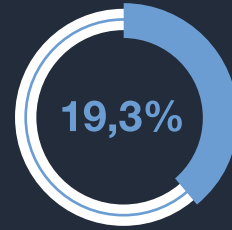
Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin (n-3000) hal-hazırda 19.3%-i (n-580) dövlət sektorunda, 22.5%-i (n-676) özəl sektorda işlədiyini, 1.7%-i (n-52) fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olduğunu bildirib. Yəni məzun olanların rəylərinə əsasən, onların ümumilikdə 43.5%-i (n-1308) hazırda əmək fəaliyyəti ilə məşğuldur. Məzunların 42.2%-i (n-1266) işsiz olduğunu və iş axtardığını, 3.8%-i (n-114) işsiz olduğunu, lakin iş axtarmadığını, 3.8%-i (n-113) təhsil aldığını bildirib. Onların 4.6%-i (n-138) hazırkı məşğulluq vəziyyəti barədə "digər" cavabını seçib, 2.0%-i (n-61) bu sualı cavablandırmaqdan imtina edib.

■ Kreditdən yararlanmış və məzun olmuş şəxslər arasında kişilərin 18.9%-i (n-238), qadınların 19.6%-i (n-342) dövlət sektorunda işlədiyini qeyd edib. Onların 26.5%-i (n-334) və 19.6%-i (n-342) özəl sektorda işləyir, həmçinin 1.7%-i (n-21) və 1.8%-i (n-31) fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğuldur. Məzunlar arasında kişilərin 37.6%-i (n-474), qadınların 45.5%-i (n-792) hazırda işsiz olduğunu və iş axtardığını, müvafiq olaraq 3.7%-i (n-46) və 3.9%-i (n-68) işsiz olduğunu, lakin iş axtarmadığını bildirib. Onların 4.1%-i (n-52) və 3.5%-i (n-61) tələbə olduğunu, 5.2%-i (n-65) və 4.2%-i (n-73) digər məşğulliyət növlərini qeyd edib. Kişilərin 2.3%-i (n-29) və qadınların 1.8%-i (n-32) bu sualı cavablandırmaqdan imtina edib.

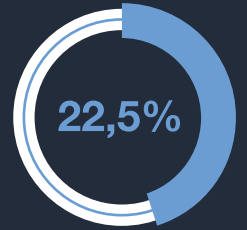
■ Kreditin standart növündən faydalanan məzunların 44.7%-i (n-856), sosial növündən faydalananların 41.6%-i (n-451) hazırda əmək fəaliyyəti ilə məşğul olduğunu bildirib. Həmçinin onların 45.6%-i (n-874) və 46.7%-i (n-506) işsiz olduğunu qeyd edib.

■ Məzunlar arasında 18-22 yaş qrupunda olanların ümumilikdə 33.9%-i (n-311), yaşı 22-dən yuxarı olanların 47.8%-i (n-997) hazırda əmək fəaliyyəti ilə məşğuldur. 18-22 yaş qrupu məzunların 52.0%-i (n-476), yaşı 22-dən yuxarı olanların 43.4%-i (n-904) işsiz olduğunu bildirib.

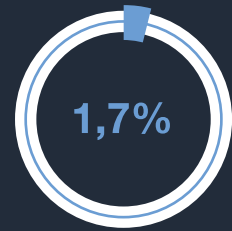
■ Sorğu iştirakçıları arasında orta ixtisas təhsilinə malik olanların 26.4%-i (n-24), bakalavr təhsillilərin 39.3%-i (n-866) və magistratura təhsillilərin 60.0%-i (n-413) hazırda əmək fəaliyyəti ilə məşğuldur. Həmçinin orta ixtisas təhsillilərin 52.7%-i (n-48), bakalavr təhsillilərin 45.5%-i (n-1004) və magistratura təhsillilərin 30.2%-i (n-208) işsiz olduğunu və iş axtardığını bildirib.

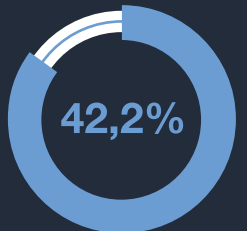
Dövlət sektorunda işləyirəm

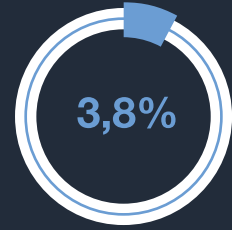
Özəl sektorda işləyirəm

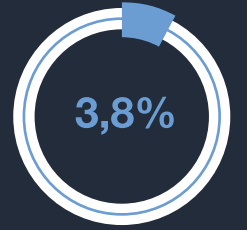
Fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğulam

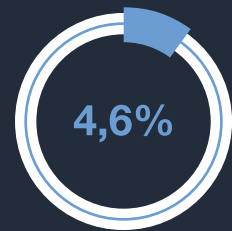
İşsizəm, iş axtarıram

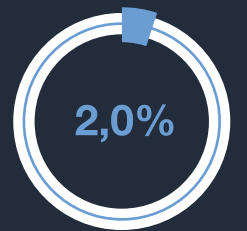
İşsizəm, iş axtarmıram

Tələbəyəm

Digər

İmtina

Məzunlar

N-3000

16,3%

Televiziya və radiodan

36,5%

Fondun sosial şəbəkə hesablarından

29,2%

Fondun rəsmi internet saytından

36,5%

Internet xəbər saytlarından

41,9%

Dost-tanışdan

5,1%

Digər

1,5%

Cavab verməyə çətinlik çəkirəm

Tələbələr

N-5000

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ FONDUNUN FƏALİYYƏTİ HAQQINDA MƏLUMATLILIQ

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti haqqında tələbələrin (n=5000) məlumat mənbələrini müəyyən etmək məqsədilə aparılan sorğuda iştirakçılara bir neçə cavab variantını seçmək imkanı təqdim edilib. Sorğunun nəticələrinə əsasən, təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hazırda təhsil alan tələbələrin 16.3%-i (n=815) Fondun fəaliyyəti barədə məlumatları televiziya və radiodan, 36.5%-i (n=1823) Fondun sosial media hesablarından, 29.2%-i (n=1462) Fondun rəsmi internet saytından, 36.5%-i (n=1826) internet xəbər saytlarından, 41.9%-i (n=2097) dostlarından və tanışlarından, 5.1%-i (n=256) digər mənbələrdən əldə etdiyini bildirib. Onların 1.5%-i (n=73) bu barədə fikir bildirməyib.

Fokus qrup

Təhsil ekspertləri

Ekspertlər bu qənaətdədirlər ki, Fondun vəsaiti hesabına verilən kreditlər barədə məlumatlar kifayət qədər əlçatan olub, sosial şəbəkələrdə, televiziya və radioda bununla bağlı mütəmadi məlumatlar verilir: *“Sosial şəbəkələrdə, internet resurslarında, hətta televiziyalarda bununla bağlı kifayət qədər məlumatlar verilib. Fond bu prosese qədər də bu sahədə çalışan şəxslərlə yaxından görüşüb”* (KƏ).

Paytaxtda və bölgələrdə təşkil edilən maarifləndirmə tədbirlərinin ali təhsil müəssisələri ilə yanaşı, orta məktəblərdə də keçirilməsi, Fondun nümayəndələrinin yalnız tələbələrlə deyil, eləcə də abituriyent və onların valideynləri, həmçinin 10-11-ci sinif şagirdləri ilə görüşlər keçirməsi tövsiyə edilib.

Ekspertlər tərəfindən Fondun Elm və Təhsil Nazirliyinin regional idarələrində mütəmadi olaraq bu prosesləri həyata keçirərsə, daha effektiv olacağı ilə bağlı fikirlər səsləndirilib. Hal-hazırda təhsil alan tələbələrin Fondun fəaliyyəti və verilən kreditlər haqqında məlumatı olsa da, məlumatlandırma prosesi davamlı aparılmalıdır.

Fondun verdiyi kreditlər barədə məlumatlılığın artırılması üçün irəli sürülən maraqlı fikirlərdən biri də budur ki, Dövlət İmtahan Mərkəzinin keçirdiyi sınaq, buraxılış və qəbul imtahanlarında sual kitabçalarının və yaxud elektron ərizələrin üzərində Fondun fəaliyyəti, verdiyi kreditlər barədə qısa məlumatın yerləşdirilməsi tələbə olmaq istəyən abituriyentlər və onların valideynləri üçün əlavə motivasiya və məlumat almaq imkanı yarada bilər. Yaxud məlumatlar onların mobil telefonlarına SMS-lə də göndərilə bilər. Bu da effektivlik baxımından yaxşı üsuldur:

“Dövlət İmtahan Mərkəzi Fondun sifarişə əsasında sual kitabçaları üzərində məlumat yerləşdirsə yetərlidir. Çünki yeni qaydalara görə sual kitabçalarını tələbələr özləri ilə apara bilər. Ən optimal variant budur: keçirilən buraxılış imtahanında isə broşürlər verilsə kifayətdir” (KƏ).

Digər bir ekspert bu fikri bölüşüb ki, Fondun fəaliyyəti barədə informasiya daşıyıcılarında, veb səhifələrdə, sosial şəbəkələrdə kifayət qədər məlumat yerləşdirilib. Lakin orta məktəb şagirdlərinin, xüsusilə doqquzuncu sinifdən sonrakı dövərdə şagirdlərin məlumat alması məsələsi bir o qədər də yaxşı vəziyyətdə deyil:

“Bu yaş dövründə bu cür məlumatlar onların maraq dairəsində olmasa da, gələcək perspektivləri baxımından orta məktəblərdə məlumatlılıq baxımından fəaliyyətin artırılması onların gələcəkdə düzgün qərar və seçim etmək imkanlarını artırır. Bu yolla kreditlərdən istifadə etmənin əhatəliliyi artır” (VK).

Universitet daxilində tələbələrlə aparılmış sorğuların nəticələri də məlumatlılığın yüksək olduğunu göstərib: *“Həqiqətən də universitetlərdə, məsələn, təmsil etdiyimiz Pedaqoji Universitetdə tələbələrin əksəriyyəti məlumatlıdır. Hətta biz bununla bağlı bir sorğu da keçirmişik. Daha doğrusu, sorğunun tərkib hissəsi kimi 1-2 sual da bu mövzuda qoymuşuq. Aparılan təhlillər göstərdi ki, demək olar tələbələrin 90%-i bu prosesdən məlumatlıdır. Digər 10%-lə bağlı biz indi infodeylər də keçiririk” (QF).*

Bəzi ekspertlər bu qənaətdədir ki, Fond ilə bağlı məlumatlar kifayət qədər əlçatan olsa da, xüsusilə ucqar rayonlarda yaşayan ailələr üçün məlumatlılığın təmin olunması məqsədilə televiziya və radio vasitəsilə daha geniş təbliğatın aparılması vacibdir (İO).

Müzakirələrdə qeyd edilib ki, təhsillə bağlı olan insanların bu cür müzakirə platformalarında təşəbbüslə çıxış etməsi normativ sənədlərin, qaydaların və Fondun fəaliyyətini tənzimləyən normaların zaman-zaman dəyişməsi, həm də kreditlərin əlçatan olmasını təmin edəcəyinə ümidləri artırır (İO).

Ümumilikdə isə onlar bu fikri bölüşüb ki, Təhsil Tələbə Krediti Fondunun məlumatlarının əlçatanlığı bu məlumatları axtaran insanlar üçün daha uyğundur:

“Yeni məlumatsız kəsim üçün məlumat əldə etmək bir qədər problemlidir. Burada vacib olan iki əsas nüans var. Birincisi, məlumatsız kəsimə necə rahat məlumat gedə bilər. İkincisi, eşidən insanlar necə bu kredit fonduna güvənə bilər? Çünki ixtisas seçimi zamanı belə bir mənzərə ilə qarşılaşırıq ki, Fond haqqında eşidən insanların da böyük bir qismi buna bəzən etimadsız yanaşır. Çünki Fondun adında “kredit” sözünün olması belə kifayət edir ki, onlar buna qeyri-müəyyən yanaşma göstərsinlər. Bununla bağlı həqiqətən də regional təhsil idarələri xüsusilə ciddi iş aparmalıdırlar. Xüsusən, bölgələrdə əhaliyə bunu anlatmaq lazımdır. Valideynlərlə mütəmadi görüşlər təşkil etmək lazımdır. Nəzərə alınmalıdır ki, hər il 11-ci sinif şagirdlərinin valideynləri ilə görüş təşkil olunsa, çox rahatlıqla, il ərzində bunun öhdəsindən gəlmək olar, kreditdən faydalanmaq istəyənlərin də sayı artar. Ən yaxşı reklam isə canlı rol modellərdir. Ətrafdakı qonum-qonşular bundan yaxşı faydalananlardan sonra artıq təbliğat və təşviqat işinə də çox ciddi ehtiyac olmayacaq” (EB).

Digər bir fikir isə sosial platformalar, yəni feysbuk, twitter üzərindən məlumatlandırıcı çarxların yayılması ilə bağlı olmuşdur: *“Efir vaxtlarının ən çox baxılan saatlarında TV və radiolarda bu tipli təbliğat işinin təşkili bu prosesə müsbət təsir edə bilər” (KK).*

Müzakirələrdə universitetlərdə, şagird və müəllimlər arasında təbliğatın gənclər təşkilatları və könüllülər vasitəsilə həyata keçirilməsi ilə də bağlı fikirlər səsləndirilib (HM).

Fondun fəaliyyəti haqqında məlumatların təkcə məktəb və universitetlərdə deyil, xüsusilə valideynlər arasında aparılmasına ehtiyac var. Sosial sahədə aparılan araşdırmalar da sübut edir ki, adətən, bir çox valideynlər maddi imkansızlıq ucbatından övladlarını oxutdura bilmirlər: *“Fond haqqında məlumatlar verilsə, onlar təhsilə daha özgüvənli yanaşar və dövlətin təhsilin inkişafında nə qədər maraqlı olduğunu hiss edərlər. Bununla da, bəlkə də, bir çox istedadlı gənci yenidən qazana bilərik” (OB).*

Qeyd edilib ki, hədəf kütləsi doğru müəyyənləşdirilməli, informasiyanın doğru çatdırılmasına önəm verilməlidir. *“Daha praktik mentorluq şəbəkələrinin yaradılması lazımdır. Faydalanan şəxslər, tələbələr daha çox əlaqələndirmədən istifadə edə bilsinlər. Günün tələbatına uyğun olaraq onlayn platformaların yaradılması da yaxşı olar. Hal-hazırda gənclər onlayn formatdan çox istifadə edirlər. Kreditdən faydalananların bu platformalar üzərindən öz təcrübələrini bölüşməsi (hansı mərhələdə hansı çətinliklərlə üzləşiblər və onu hansı formada həll ediblər və s.) zəruridir. Yəni daha real keyslərlə onlayn şəkildə çatdırılması daha uyğun ola bilər” (SƏ).*

Ekspertlər bildirirlər ki, təhsil tələbə krediti ilə bağlı lazımi məlumatlar internet resurslarında və kütləvi informasiya vasitələrində kifayət qədər yayımlanır. Lakin müşahidələr göstərir ki, keçid balı, kredit qiymətləri, tələbənin ümumi orta müvəffəqiyyət göstəricisi (ÜOMG) və digər şərtlər haqqında məlumatlılıq yetərli dərəcədə deyil: *“İnternet resurslarında bu haqda daha geniş məlumatlar verilməli, broşürlər paylanmalı, görüşlər keçirilməlidir” (RN).*

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Təhsil müəssisələrinin nümayəndələri ilə keçirilən fokus-qrup müzakirələrində Təhsil Tələbə Krediti Fondunun vəsaiti hesabına verilən təhsil kreditləri barədə məlumatlılıqla bağlı mövqələr fərqli olub. Bəziləri Fondun bu istiqamətdə həyata keçirdiyi tədbirlər (məsələn, ali məktəblərdə bununla bağlı məlumatlandırıcı banerlərin yerləşdirilməsi, sosial şəbəkə hesabları və internet səhifəsi üzərindən məlumatların verilməsi, müxtəlif hədəf qrupları - tələbələr, valideynlər və ali təhsil müəssisələri ilə müntəzəm görüşlərin keçirilməsi və s.) vasitəsilə məlumatların kifayət qədər əlçatan olduğunu bildirsələr də, bu istiqamətdə təbliğata ciddi ehtiyac olduğunu düşünənlər də az deyil: *“Orta məktəblərdə təhsil alan elə şagirdlər var ki, oxumaq istəyirlər. Lakin maddi imkansızlıq ucbatından bu arzularını reallaşdırma bilmirlər. Fondun fəaliyyəti barədə məlumatları olmadığından bu fikirdə olurlar. Düşünürəm ki, orta məktəblərin yuxarı sinifləri arasında, xüsusilə buraxılış imtahanına hazırlaşan abituriyent namizədlər arasında maarifləndirici təbliğatın aparılmasına ehtiyac var”* (UNEC).

“Adətən, Fondun nümayəndələri tərəfindən universitetlərdə müəyyən banerlər qoyulur, tələbələr yaxınlaşıb bu haqda məlumat əldə edə bilirlər. Eyni zamanda ölkədə fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrinin inzibati heyəti tərəfindən akademik məsələhətçilər, tyutorlar tərəfindən də tələbələr məlumatlandırılır” (BMU).

Qeyd edilib ki, məlumatlılığın daha da genişləndirilməsi üçün mediada, hətta ictimai nəqliyyatda, metrolarda, həmçinin orta məktəblərdə yuxarı siniflər və valideynlər arasında təbliğat işlərinin aparılmasına ehtiyac var:

“Bununla bağlı informasiyalar metrolarda da yerləşdirilə bilər. Çünki bilirəm ki, ən böyük ictimai nəqliyyat metrodur. Gün ərzində onminlərlə insan metrodan istifadə edir. Burada informativ xarakterli məlumatların yerləşdirilməsi geniş kütləyə məlumatın ötürülməsi baxımından yaxşı təşəbbüs ola bilər” (BMU).

“Fondun səhifəsində kifayət qədər məlumat yerləşdirilib. Kreditin götürülməsi, hesablanması, geri qaytarılması, kalkulyator, müxtəlif suallarla bağlı cavablar verilir” (BMU).

“Məlumatlara əlçatanlığı ölçmək üçün veb səhifəyə müraciətlərin sayı, cari müraciət sayı, yaxud hər hansı bir reklam metodlarından istifadə edəndən sonra bir il ərzində veb səhifəyə müraciət edənlərin sayındakı dəyişikliklə bunun səmərəlilik analizlərini aparmaq olar. Məsələn, müəyyənləşdirmək olar ki, televiziya reklamlarının bu təşəbbüslərə olan təsiri nə dərəcədə yüksəkdir, yəni bu tipli promosyon xatırlatma və ya istiqamətləndirici informasiyaların nə dərəcədə effektivliyi var. Bundan da bir agentasiya indeksi çıxarmaq mümkündür” (BMU).

Fondun əməkdaşlarının müəyyən müddətlərdə ali təhsil müəssisələrinə göndərilməsi məlumatlara yerində əlçatanlıq baxımından məqsədəuyğun hesab edilib: *“Birbaşa təmas, birbaşa təhsil krediti nümayəndəsi ilə görüş daha effektiv olar”* (BMU).

“Ölkənin aparıcı televiziya kanallarında, həmçinin internet resurslarında təhsil tələbə krediti ilə bağlı videoroliklər göstərilir. O cümlədən də Sumqayıt Dövlət Universitetinin girişində

elektron lövhədə demək olar ki, hər həftə rolilər yerləşdirilir, tələbələr oradan məlumat əldə edə bilər. Həmçinin universitet üzrə məsul şəxslərimiz var ki, hər fakültədə ən azı ayda bir dəfə olmaqla tələbələrlə sıx görüşlər keçirir, məlumatlar verir, tələbələrə təhsil tələbə kreditindən yararlanmağı tövsiyə edirlər. Demək olar ki, ildə iki dəfə TTKF-nin nümayəndələri bizim universitetin qonağı olurlar” (SDU).

“Birinci kurs tələbələrinin ilbəil kreditdən istifadə etməklə bağlı müraciətlərinin artması məlumatların əlçatanlığını sübut edir. Məsələn, Sumqayıt Dövlət Universitetində 728 tələbədən 376-sı ödənişlidir. Bunların bəziləri sosial və standart kredit istifadə edənlərdir. 14 nəfər sosiala müraciət edib, 21 nəfər isə artıq standartdan istifadə edib” (SDU).

“Bizə müraciət edən tələbələrə mütəmadi olaraq kreditin növləri - sosial və standart, neçə müddətə verildiyi, faizlər və s. haqqında məlumatlar veririk. Həmçinin xüsusi braşürləri PDF formatda hazırlayıb tələbələrin votsap nömrələrinə göndəririk ki, hamının məlumatı olsun” (SDU).

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Valideynlərlə keçirilmiş fokus-qrup müzakirələrindən məlum olur ki, onlar Fond haqqında məlumatları çox zaman övladları, həmçinin yaxın ətraf (qohumlar, dost-taniş, iş yoldaşları) vasitəsilə alırlar. Universitetdə müəllimlər tərəfindən verilən məlumatlar nəticəsində bəzi valideynlər Fondun sosial şəbəkə hesabları və saytı üzərindən araşdırmalar apardıqdan sonra müraciət etdiklərini, ASAN xidmət əməkdaşları tərəfindən göstərilən kömək nəticəsində prosesdə ciddi bir çətinlik çəkmədiklərini qeyd ediblər. Bəzi vətəndaşlar isə bildiriblər ki, TTK-dən yararlana bilmələri üçün ölkə ərazisində fəaliyyət göstərən Azercell, Bakcell və Nar mobil operatorları vasitəsilə yüksək bal toplamış, ödənişli əsaslarla təhsil haqqı qazanmaq imkanı qazanmış tələbələrə və yaxud onların valideynlərinə mesaj göndərilib.

“Övladım Bakı Dövlət Universitetində oxuyurdu. İxtisasını dəyişməli və İqtisad Universitetində ödənişlidə oxumalı idi. Müəllimdən belə bir fondun olması barədə məlumat almışdı”.

“Mənim özümə zəng etmişdilər. Dedilər ki, övladınız 650 bal toplayıb. Siz tələbə təhsil kreditindən yararlana bilərsiniz. Sonra özüm yaxınlaşdım. Çox gözəl təşəbbüsdür. Azərbaycan gəncləri üçün çox əlverişli və əlçatandır”.

“Övladım universitetə daxil olandan sonra bildi ki, belə bir kredit var. Hal-hazırda da yararlanırıq”.

“Oğlum universitetdə 4-cü kursda oxuyurdu. Magistraturanı oxumaq istəyirdi. Universitetin özündən məlumat verilmişdi”.

“Övladım pulluya düşmüşdü. Qərar verməyə çətinlik çəkirdik. Yaxın bir qohumumuz dedi ki, belə bir fond var. Araşdırdıq və müraciət etdik”.

“Özüm təhsil işçisi olduğum üçün daima təhsil xəbərlərindən xəbərdar oluram”.

“Məlumatı tələbə olan yaxın qohumumuzdan aldım”. “Kollecin mühasibatlıq şöbəindən məlumat ala bildim”.

“Yaxın bir ailə tanışımız məsləhət gördü. Sonra televizorda reklamlarını görəndə, diqqət yetirdim”.

“Qızım topladığı bala əsasən Bakı Dövlət Universitetinə ödənişli əsaslarla qəbul olmuşdu. Düzü, çətinlik çəkirdik. Yoldaşım iş yoldaşlarından belə bir Fondun olduğunu öyrəndi. Sonra mən internet üzərindən araşdırma apardım. Televizorda Fondun əməkdaşlarının məlumatlarını izlədim. Aydın təsəvvür yarandıqdan sonra Fonda müraciət etdik. Standart kredit götürə bildik. Lakin çox istərdim ki, yoldaşımın 23 il hərbi sahədə qulluq etdiyini, Vətən müharibəsinin iştirakçısı olduğunu nəzərə alıb sosial kredit verəydilər. Sosial kreditlə bağlı şərtlərin siyahısı genişləndirilsə, daha əlçatan olar”.

TTKF haqqında məlumatı media resursları və Fondun sosial şəbəkələri vasitəsilə alan valideynlər də olub: *“Fondun paylaşımını ilk növbədə Instagramda gördüm. Daha sonra fondun votsap qrupuna qoşuldum. Məlumatı oradan əldə etdim”.*

“Övladım 11-ci sinifdə oxuyanda sosial şəbəkələrdən öyrənmişdi. Atasına demişdi. Elə oldu ki, ödənişliyə düşdü və biz də müraciət etdik”.

“Məlumatı televiziya elanından aldım”.

“Fondun TikTok şəbəkəsində reklamını gördüm. Sonra Instagram səhifəsinə keçid etdim”.

“Sosial şəbəkədə TTKF-nin səhifəsi qarşıma çıxmışdı. Orada gördüm, sonra başladım araşdırmağa. Şərtlərini araşdırdım, çox az məlumat var idi. Sonra votsapla əlaqə yaradım. Əməkdaş mənə hər şeyi başa saldı, bütün suallarımı cavablandırdı. Notarius gedib ərizə yazdıq, standart üzrə müraciət etdik və rahatlıqla krediti əldə etdik”.

“Mənə nəvəm dedi ki, belə bir fond var. Biz də bundan istifadə etdik. Feysbukdan öyrənmişdi”.

Bəzi valideynlər isə informasiyanın az olduğunu bildiriblər: *“İnformasiya var, amma açıq mediada və yaxud internetdə informasiya çox azdır. Həddindən artıq az məlumat var”.*

İmtahana hazırlaşma prosesində və yaxud onlayn qeydiyyat zamanı TTK barədə məlumat əldə etdiklərini bildirənlər də olub: *“Uşağın onlayn qeydiyyatı zamanı tanış oldum”. “İmtahana gedəndə məlumat aldım”.*

Bəzi valideynlər TTKF haqqında məlumatı qəbul imtahanlarından sonra ixtisas seçimi apararkən kodlaşdırmaya köməklik edən müəllim tərəfindən öyrəndiklərini və buna əsasən istədikləri ixtisasları seçməkdə daha ürəkdən yanaşdıqlarını qeyd ediblər. Bəzi valideynlər isə məlumatı orta məktəbdən öyrəndiklərini bildiriblər: *“Övladım 11-ci sinifdə oxuyanda onlara məktəbdə bu haqda məlumat vermişdilər. Gəldi mənə dedi, çox da inanmadım, amma sonra özü pulluya qəbul olandan sonra universitetin özündə bizə təklif etdilər”.*

“Məlumatı məktəbdə uşaqların valideynləri vasitəsilə ala bildim”.

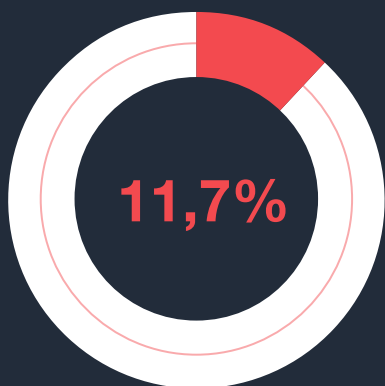
Vətəndaşların bəziləri Fondun verdiyi kreditlərlə bağlı məlumatı ali təhsil müəssisələrində yerləşdirilən reklam banerlərindən əldə etdiklərini bildiriblər: *“İncəsənət Universitetinin dizayn dekanlığının qarşısında böyük bir reklam gördük. Standart və sosial yönümlü kreditlər haqqında məlumat yerləşdirilmişdi. Reklamın görünən yerdə olması da vacibdir. Təvsiyə edərdim ki, məlumatlılıq daha da artırılsın. Məsələn, hər gün telefonlarımıza reklam, endirim mesajları gəlir. Fondla bağlı məlumatların SMS formasında göndərilməsi yaxşı olardı”.*

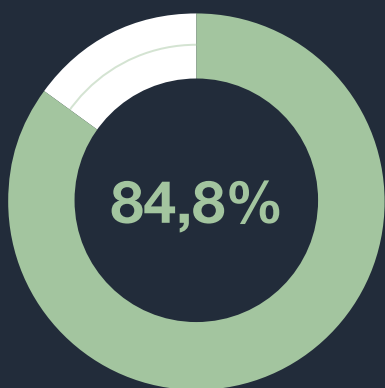
Bəzi valideynlər Fond haqqında məlumatı ASAN xidmətdən öyrəndiklərini bildiriblər: *“Biz ASAN xidmətə yaxınlaşdıq və ətraflı məlumatları oradan öyrəndik. Lakin düşünürəm ki, SMS formasında telefonlara məlumat göndərilə yaxşı olardı”.*

Hətta bəzi valideynlərin təhsil kreditindən istifadə edib faydasını gördükdən sonra yaxın ətrafına da tövsiyə etdiyi məlum olub: *“Bir yaxın dostum var. İstifadə edəndən sonra ona da məsləhət gördüm. Onların da maddi durumu aşağı idi. Valideynlərdən biri vəfat etmişdi, sosial kreditdən istifadə edə bildilər”.*

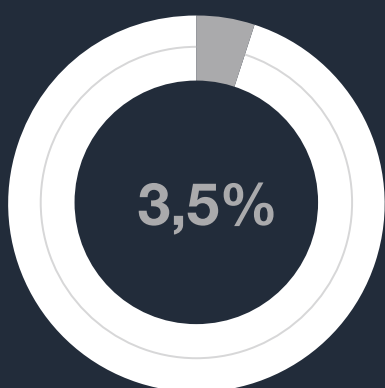
TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİNƏ MÜRACİƏT VƏ RƏSMİLƏŞDİRMƏ

Çətinliklə qarşılaşmışam

Çətinliklə qarşılaşmamışam

Cavab verməyə
çətinlik çəkirem

Təhsil tələbə kreditinin verilməsi üçün müraciətlər Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin "Təhsil Mərkəzləşdirilmiş İnformasiya Sistemi"ndə "Təhsil Tələbə Krediti" alt sistemi vasitəsilə, tam elektronlaşdırılmış formada həyata keçirilir. Bu sistem tələbələrə "Şəxsi kabinet"ə daxil olaraq kreditin rəsmiləşdirilməsi ilə bağlı məlumatları əldə etmək və müraciətin statusunu izləmək imkanı yaradır.

Sorğunun nəticələri göstərir ki, tələbə və məzunlar arasında müraciət və rəsmiləşmə prosedurlarına dair ümumi rəy əsasən müsbətdir. Belə ki, təhsil tələbə kreditinə müraciət və rəsmiləşmə prosedurlarının səmərəliliyini və əlçatanlığını qiymətləndirmək məqsədilə sorğu iştirakçılarından müraciət və rəsmiləşmə zamanı hər hansı çətinliklə qarşılaşıb-qarşılaşmadıqları soruşulub. Nəticələrə əsasən, ümumilikdə iştirakçıların 11.7%-i (n=937) çətinliklə qarşılaşdığını, 84.8%-i (n=6785) qarşılaşmadığını bildirib. Onların 3.5%-i (n=278) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan tələbələrin (n=5000) 13.1%-i (n=656) kreditə müraciət və rəsmiləşmə zamanı çətinliklə qarşılaşdığını, 83.4%-i (n=4171) qarşılaşmadığını bildirib. 3.5%-i (n=173) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin (n=3000) isə 9.4%-i (n=281) kreditə müraciət və rəsmiləşmə zamanı çətinliklə qarşılaşdığını, 87.1%-i (n=2614) qarşılaşmadığını bildirib. Onların 3.5%-i (n=105) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib. Başqa sözlə, sorğu nəticələri müraciət və rəsmiləşmə prosedurlarının əksər hallarda problemsiz olduğunu göstərib. Bununla belə, çətinliklə qarşılaşan tələbələrin sayının ümumi göstəricidən yüksək olması diqqət

yetirilməli müəyyən məqamların olduğunu deməyə əsas verir.

- Bu barədə rəylərdə sorğu iştirakçılarının gender mənsubiyyətinə, təhsil səviyyəsinə və yaş qrupuna görə əhəmiyyətli fərqlər müəyyən edilməyib.

Təhsil tələbə kreditlərinə müraciət və rəsmiləşmə mərhələsində yaranan çətinlikləri müəyyən etmək məqsədilə çətinliklə qarşılaşan sorğu iştirakçılarında (n=937) bu barədə sual ünvanlanıb və bir neçə cavab variantı qeyd etmək imkanı verilib. Sorğunun nəticələrinə əsasən, iştirakçıların daha çox hissəsi, yəni 32.7%-i (n=306) kreditin təsdiqlənmə müddətində çətinliklə qarşılaşıb. Onların 27.9%-i (n=261) şəxsi kabinetdə müraciət formasının doldurulması və göndərilməsi, 27.2%-i (n=255) məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən təsdiq edilməsi mərhələsində çətinliklə üzləşdiyini bildirib. Digər rəyləri ardıcılığına görə nəzərdən keçirsək, 19.6% (n=184) bank rəsmiləşməsi, 15.4% (n=144) təyin olunma şərtləri, 14.2% (n=133) əməkdaşlarla əlaqə saxlama, 12.6% (n=118) ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi, 9.4% (n=88) notarial ərizənin alınması mərhələsində çətinliklə qarşılaşıb. Sorğu iştirakçılarının 8.2%-i (n=77) digər cavabları qeyd edib, 5.3%-i (n=50) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

- Nəticələri hədəf qruplara görə təhlil etdikdə, təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin tələbələrə müqayisədə əməkdaşlarla əlaqə saxlama, ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi mərhələlərində; kreditdən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan tələbələrin isə məzunlarla müqayisədə kreditin təsdiqlənməsi və notarial ərizənin alınması mərhələlərində daha çox çətinliklə qarşılaşdıqları məlum olub.

- İştirakçılar arasında qadınlar kişilərlə müqayisədə kreditin təsdiqlənməsi müddətində (kişilər - 29.6% n=104, qadınlar - 34.5% n=202), kişilər isə qadınlarla müqayisədə təyin olunma şərtləri (kişilər - 18.8% n=66, qadınlar - 13.3% n=78) və ödənişlərlə bağlı sistemin işləyişi (kişilər - 15.1% n=53, qadınlar - 11.1%

9,4% | Notarial ərizənin alınması

27,9%

Şəxsi kabinetdə müraciət formasının doldurulması və göndərilməsi

27,2%

Məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən təsdiq edilməsi

32,7%

Kreditin təsdiqlənmə müddəti

12,6%

Ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi

14,2%

Əməkdaşlarla əlaqə saxlama prosesi

19,6%

Bank rəsmiləşməsi prosesi

15,4%

Təyin olunma şərtləri

8,2%

Digər

5,3%

ÇÇ

Ümumi

N-8000

7,5% Notarial ərizənin alınması

28,1%

Şəxsi kabinetdə müraciət formasının doldurulması və göndərilməsi

27,8%

Məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən təsdiq edilməsi

29,2%

Kreditin təsdiqlənmə müddəti

17,8%

Əməkdaşlarla əlaqə saxlama prosesi

17,8%

Ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi

20,6%

Bank rəsmiləşmə prosesi

16,4%

Təyin olunma şərtləri

6,0%

Digər

6,0%

ÇÇ

n=65) mərhələlərində çətinliklə üzləşdiklərini qeyd ediblər.

- Kreditin sosial növündən faydalananların 17.7%-i (n=54), standart növündən faydalananların 14.2%-i (n=90) kreditin təyin olunma şərtlərində çətinliklə üzləşdiyini bildirib. Digər cavab variantları üzrə kreditin növünə görə əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınmayıb.

Fokus qrup

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Müraciət və rəsmiləşmə ilə bağlı ciddi bir problemə qarşılaşmadıqlarını qeyd edən ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri kreditlərin aktivləşdirilməsi dövrü ilə bağlı aşağıdakı fikirləri irəli sürüblər: *“Müraciət olunandan sonra ödəmə prosesində, adətən, həmin tələbənin kabinetində hər hansı bir status dəyişikliyi olduqda, yeni məlumat gəldikdə tələbəyə mesaj göndərilir ki, sizdə müəyyən bir dəyişiklik var. Xahiş olunur daxil olun və statusunuzu yoxlayın. Ödəmə prosesi ərafəsində başqa müqavilə imzalananda qeyd edilir ki, əgər siz qoyulan müddətdən daha tez bir müddətdə krediti qaytarmaq işləyirsinizsə, sizin kreditiniz avtomatik aktivləşir. Siz onu ödəməlisiniz. Tələbə krediti birinci kursda götürdüyü üçün dördüncü kursun sonunda və işləməyə başladığı müddətdə bu məlumatı unuda bilər və onlar daxil olub mobil tətbiqi yoxlamasalar kreditin aktivləşdiyini unudurlar. Təklif edərdim ki, status yeniləndiyi kimi kredit aktivləşəndə də Fond tərəfindən tələbələrin nömrələrinə mesaj formasında məlumat göndərilsin və bu yolla tələbə məlumatlandırılınsın” (BMU).*

Qeyd edilən digər bir məsələ banklar tərəfindən təsdiq prosesinin bəzi hallarda gecikməsi ilə bağlı olub: *“Bəzən universitetin məsul şəxsi təsdiq etdikdən sonra uzun müddət banklar tərəfindən məlumat verilmir və tələbələr bununla bağlı narahatlıq keçirməyə başlayırlar. Bu prosesin sürətləndirilməsinə ehtiyac var” (BMU).*

Müzakirələrdə tələbələrin ortalama balının müəyyən edilməsi ilə bağlı prosesin uzanmasından

“Adətən, tələbələrə imtina cavabı təkrar-təkrar nəyə görə gəlir? Tələbələrin çoxu öz ortalama ballarını tam dəqiqliyi ilə bilmirlər. Bəzən sistemdə kiçik bir rəqəm səhvliyinə görə də yenidən imtina gəlir və bu proses uzanmağa başlayır. Hər dəfə tələbə 10 gün, 15 gün vaxt itirmiş olur. Burada hər hansı bir sistem yaradılmalıdır ki, tələbə öz məlumatlarını avtomatik şəkildə doldura bilsin” (BMU).

Təhsil müəssisəsinin nümayəndələri kredit üçün müraciət edərkən əsas tələbin tələbə məlumatlarının düzgün yoxlanılması ilə bağlı olduğunu bildiriblər: “Əgər ÜOMG verilən şərtədən aşağıdırsa, ona standart kredit təklif olunmayacaq. Tələbənin ÜOMG-si 71-dən yuxarıdırsa o zaman ona standart təklif olunur” (UNEC).

Qeyd olunub ki, bəzi hallarda tələbə sosial kredit üçün müraciət edir, Fond sənədləri yoxladıqdan sonra ona standart kredit təklif edir. Çünki ona şərtlərə görə standart kredit düşür.

Bəzi nümayəndələr sənədləşmə prosedurunun sadələşdirilməyə ehtiyac olduğunu qeyd ediblər: “Mümkün qədər prosesin sadələşdirilməsinə ehtiyac var. Tələbə eyni zamanda ərizəsini notarial qaydada təsdiq edir və müraciət edir. Unutmayaq ki, o, tələbə statusuna malikdir, həm də hüquqi şəxsdir. Ona görə də notarial qaydada ərizə təsdiqinə ehtiyac yoxdur. Bu, vaxt itkisinə gətirib çıxarır. Tələbəyə universitetdə olan şəxsi kabinetindən birbaşa Fonda müraciət etmək üçün keçid vasitəsilə imkan yaradılmalıdır” (UNEC).

Müzakirələrdə qeyd edilib ki, ödənişli əsaslarla təhsil alan tələbənin digər universitetə köçürülməsi zamanı ATİS kodu ilə bağlı yaranan problemlər ödənişlərin edilməsini mümkünsüz edir. Fondan gələn sorğu əsasında tələbələrin akademik borcunun olub-olmaması, ÜOMG-si ilə bağlı məlumatlar yoxlanılır və təsdiq edilir. Məhz yuxarıdakı hallarda universitet təsdiq edə bilmir: “Biz Dövlət Neft Sənaye Universitetindən Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinə tələbə köçürüləndə problem yaşadıq. Tələbə ödənişli əsaslarla təhsil alır və ərizəsinin təsdiqi var idi. ÜOMG-si də yüksəkdir, akademik borcu yoxdur. İkinci kursa qəbul olub. Akademik borcu olan tələbə onsuz ki, SABAH-a

10,2% | Notarial ərizənin alınması

27,7%

Şəxsi kabinetdə müraciət formasının doldurulması və göndərilməsi

27,0%

Məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən təsdiq edilməsi

34,1%

Kreditin təsdiqlənmə müddəti

12,7%

Əməkdaşlarla əlaqə saxlama prosesi

10,4%

Ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi

19,2%

Bank rəsmiləşməsi prosesi

14,9%

Təyin olunma şərtləri

9,1%

Digər

5,0%

ÇÇ

qəbul oluna bilməz. Biz tələbənin ərizəsində təsdiq düyməsini vuran zaman tələbənin ATİS bazasında əvvəlki universiteti qeyd olunub. Yəni köçürülmə Dövlət İmtahan Mərkəzinin məlumatları ilə həyata keçirilib. Amma ATİS bazasında tələbə öz əvvəlki universiteti kimi görünürdü. Biz İqtisad Universiteti olaraq ona təsdiq verə bilmirdik. Bu kimi məhdudiyətlər olur” (UNEC).

Digər bir məsələ ərizənin təsdiq edilməsi ilə bağlı olub: “Hər fakültədə bir məsul şəxsin olduğunu nəzərə alıb belə bir məhdudiyət qoyulsun ki, tələbənin ÜOMG-ləri daxil olunmadan ərizənin təsdiq olunması mümkün olmasın. Bəzən yay aylarına təsadüf etdiyindən işçilər məzuniyyətdə olur” (UNEC).

“Məsul şəxslər hər semestr üzrə ÜOMG-ləri daxil edirlər. Yaxşı olardı ki, bir ÜOMG və son ÜOMG daxil edilsin: yəni bir tələbə birinci dəfə müraciət edəndə, bir də məzun olduqdan sonra. Çünki bəzən elə hallar olur ki, tələbə növbəti semestrlərdə ÜOMG-sini yüksəldir. Biz də məcbur oluruq ki, ÜOMG-nin dəyişməsi ilə bağlı Fonda yenidən müraciət edək” (UNEC).

Qeyd edilib ki, illik təhsil haqqının 20%-nin ödənilməsi zamanı, həmçinin sosial kreditin sənədləşdirilməsi üçün bəzi sənədlərin, məsələn, valideynlərin işsizlik haqqında arayışlarının aidiyyəti qurumlar tərəfindən yubadılması maneələr yaradır. Bu da prosesin uzanmasına gətirib çıxarır.

“Bəzən isə valideynlərdən birinin və yaxud hər ikisinin işsiz kimi qeydiyyatda düşməsi hər altı aydan bir onları iş axtaran statusuna daxil edir ki, nəticədə tələbə sosial kreditdən faydalana bilmir” (SDU).

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən valideynlər əksər hallarda müraciət və rəsmiləşdirmə prosedurlarında çətinliklə qarşılaşmadıqlarını bildirdilər. Bununla belə, bəziləri kreditə müraciət etmək məqsədilə şərtlərin yumşaldılması, xüsusən aztəminatlı qrupların kreditə əlçatanlığını artırmaq məqsədilə təhsil göstəriciləri ilə bağlı güzəştlərin nəzərdə tutulması istiqamətində təkliflərlə çıxış ediblər.

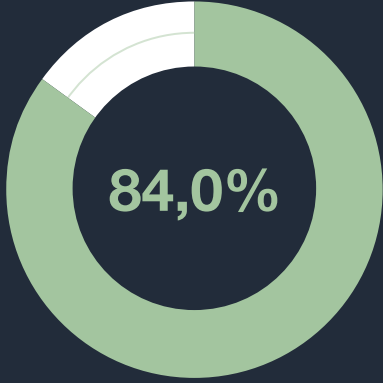
“Qızım Bakı Dövlət Universitetinin bakalavr pilləsini ödənişsiz oxuyub, lakin indi MBA-da oxuyur. Təhsil kreditinə ehtiyacımız oldu. Müraciət etdik, bizi problemsiz qarşıladılar. Sənədləşmə prosesində heç bir çətinlik yaşamadıq. Bank kreditlərindən xeyli dərəcədə faizlər münasibdir. Həm də krediti qaytarmaq üçün kifayət qədər vaxt da verir”.

“Biz tələbə kreditindən birinci dəfə idi ki, istifadə edirdik, heç bir çətinlik görmədik. Gəldik ASAN xidmətə qeydiyyatdan keçdik. Hər şey qaydasında idi, çətinlik görmədim”.

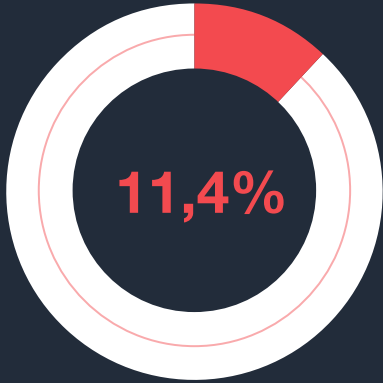
Valideynlər tərəfindən belə bir təklif də irəli sürülüb ki, Tələbə Təhsil Krediti Fondunun filialları respublikanın rayonlarında və digər böyük şəhərlərdə açılsın. Yəni insanlar paytaxta gəlmədən də Fonda müraciət edə bilsinlər.

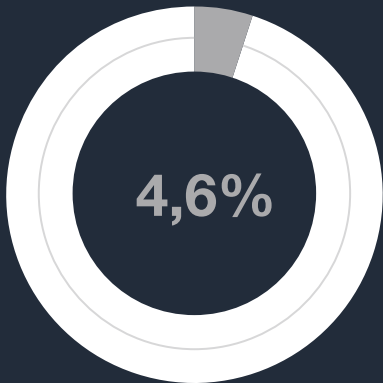
TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİNİN VERİLMƏSİ ŞƏRTLƏRİ

Səmərəlidir

Səmərəli deyil

Cavab verməyə
çətinlik çəkirim

Təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi şərtləri barədə kreditdən faydalananların ümumi məmnunluq səviyyəsini öyrənmək məqsədilə sorğu iştirakçılarına sual ünvanlanıb. Qeyd edək ki, mövcud qaydalara görə kreditlər standart və sosial növlər üzrə illik 6% və 2% dərəcələrində, həmçinin təhsil göstəricilərinə əsasən güzəşt hüququ əldə etdikdə 0% (faizsiz) ilə verilir. Kreditlər tədrisə tam cəlb olunaraq təhsil müəssisələrində əyani təhsil alan tələbələrə əhatə edir və təhsilin normativ müddətində hər tədris semestri üzrə verilir. Kreditin veriləcəyi semestrdən əvvəlki semestrə hər hansı bir fənn (modul) üzrə akademik borcun olmaması tələb olunur.

Şərtlərə əsasən təhsil tələbə krediti üzrə borcalan ölüm; emək qabiliyyətinin tam və ya qismən itirilməsi (əlillik) halları səbəbindən sığortalanır. Sığortalanma kredit müqaviləsi rəsmiləşdirilən zaman həyata keçirilir. Sığorta haqqı kredit müqaviləsinə uyğun hesablanır və kreditin məbləğinə əlavə olunaraq sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş qaydada ödənilir.

Sorğunun nəticələri təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi şərtlərinin ümumilikdə müsbət qiymətləndirildiyini və səmərəli hesab edildiyini göstərib. Belə ki, kreditin verilməsi şərtlərini ümumilikdə sorğu iştirakçılarının 84.0%-i (n=6718) səmərəli hesab edib. Buna qarşılıq olaraq, onların 11.4%-i (n=911) şərtləri səmərəli hesab etmədiyini bildirib. Sorğuda iştirak edənlərin 4.6%-i (n=371) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Tələbə və məzunlar arasında kreditlərin verilməsi şərtlərinə münasibətdə əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınmayıb. Təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hazırda təhsil alan tələbələrin 84.0%-i (n=4200) kreditin verilməsi şərtlərini səmərəli, 11.3%-i (n=563) səmərəsiz hesab edib. Onların 4.7%-i (n=237) bu barədə rəy bildirməyib.

■ Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin 83.9%-i (n=2518) kreditin verilməsi şərtlərinin səmərəli olduğunu bildirib. Onların 11.6%-i (n=348) şərtləri səmərəsiz hesab edib və

4.5%-i (n=134) rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

Kreditin standart növündən faydalananların 83.1%-i (n=4366), sosial növündən faydalananların 85.7%-i (n=2352) kreditlərin verilməsi şərtlərinin səmərəli, onların müvafiq olaraq 12.0%-i (n=631) və 10.2%-i (n=280) səmərəsiz olduğunu bildirib. 4.9%-i (n=259) və 4.1%-i (n=112) bu barədə fikir bildirməyib.

Sorğu iştirakçıları arasında kişilərin 82.1%-i (n=2448) və qadınların 85.1%-i (n=4270) kreditlərin verilməsi şərtlərinin səmərəli olduğunu, 13.4%-i (n=398) və 10.2%-i (n=513) səmərəsiz olduğunu qeyd edib. Onların 4.5%-i (n=135) və 4.7%-i (n=236) bu barədə rəy bildirməyib.

Sorğu iştirakçılarının bu barədə rəylərində onların yaş qruplarına və təhsil səviyyələrinə görə əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınmayıb.

Fokus qrup

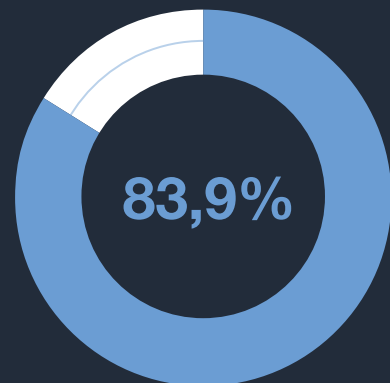
Təhsil ekspertləri

Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən ekspertlərin əksəriyyəti istər aztəminatlı ailələrdən olan tələbələr üçün nəzərdə tutulan sosial təhsil tələbə krediti (2%), istərsə də standart təhsil tələbə krediti (6%) üzrə şərtlərin və faiz dərəcələrinin ölkədəki cari vəziyyəti nəzərə alaraq kifayət qədər qənaətbəxş olduğu mövqeyindədir. Qeyd olunub ki, Fondun fəaliyyəti sayəsində hər il yüzlərlə tələbənin məhz təhsil haqqını ödəyə bilməməsinə görə təhsildən kənar qalmasının qarşısı alınıb.

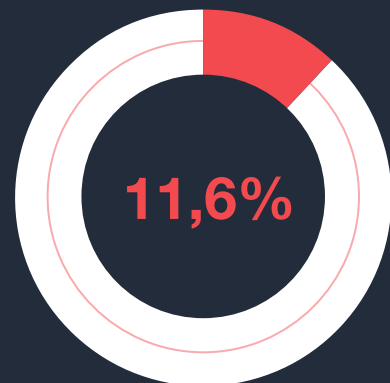
“Faizlər və şərtlər, təbii ki, əlçatandır. Çünki həm də bu, sosial kreditlərdə Milli Bankın banklara verdiyi faizlərə (4%) uyğundur, yəni normalarda bundan aşağı faiz yoxdur” (İO).

Ekspertlər akademik göstəricisi 91 baldan yuxarı olan tələbələrə həmin semestrin kredit faizlərinin bağışlanıldığını nəzərə alaraq güzəştlərin kifayət qədər ədalətli olduğunu bildiriblər. Əsas məsələ bu yolla təhsilin keyfiyyətini və tələbələrin oxumaq istəklərini artırmaqdır.

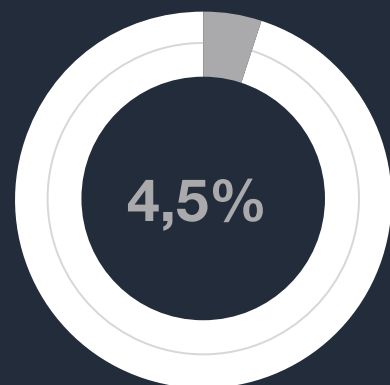
“Əgər tələbə ali təhsili yüksək göstəricilərlə başa vursaysa, ümumiyyətlə, kredit faizi bağışlanır. Bu il 432 milyon manat vəsait bağışlanıb. Yəni yüksək göstərici olanda, Fond faizi bağışlayır” (KƏ).

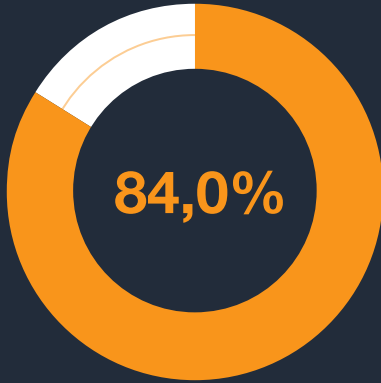
Səmərəlidir

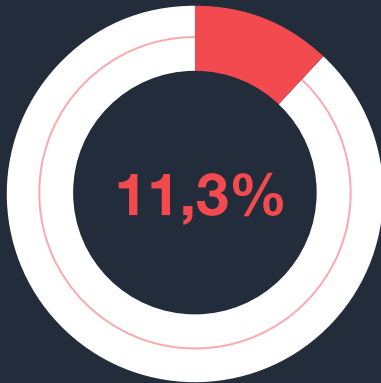
Səmərəli deyil

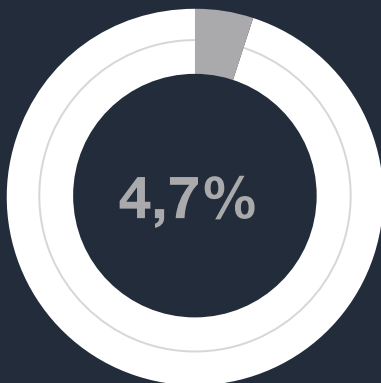
Cavab verməyə çətinlik çəkərim

Səmərəlidir

Səmərəli deyil

Cavab verməyə
çətinlik çəkirəm

Ekspertlərin fikrincə, kreditlərdən yalnız Azərbaycan vətəndaşı olan şəxslərin faydalana bilməsi xüsusilə vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə bağlı bəzi problemlər yaradır. Bildirilib ki, ölkəmizdə kifayət qədər vətəndaşlığı olmayan şəxslər yaşayır. Hətta bəzi soydaşlarımız var ki, xarici ölkələrin vətəndaşıdır, lakin ölkəmizdə yaşayır. Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına əsasən onlar xarici vətəndaş kimi yalnız ödənişli əsaslarla təhsil alırlar.

“Burada problem xüsusilə Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar və ya oradan köçənlərlə bağlıdır. Onların da nəzərə alınması məqsədəuyğundur” (VK).

Bəzi ekspertlər isə bu məsələyə münasibətdə qeyd ediblər ki, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin gələcəkdə kreditin geri qaytarılması ilə bağlı icra mexanizmi yoxdur.

“Yeni onu buna necə məcbur etmək olar ki? Ölkəyə qarşı öhdəliklərə sahib deyil, qaytarıla bilmə ehtimalı az olduğuna görə, yəqin ki, ona görə bu siyahıya daxil edilməyib” (EB).

Fond tərəfindən hər iki kredit növü üzrə tətbiq edilən şərtlər ümumilikdə ədalətlik prinsipləri üzərində qurulub. Ekspertlər qeyd edirlər ki, xüsusilə sosial təhsil tələbə kreditindən yalnız sosial həssas təbəqəyə aid ailələrin üzvü olan tələbələrin istifadə edə bilməsi düzgün atılmış addımdır.

“Ünvanlı dövlət sosial yardımını alan ailələrin üzvləri, 3-cü dərəcə əlilliyi olan tələbələr təhsillərinin birinci tədris ilinin ilk semestrindən sosial TTK-dən istifadə etmək hüququna malikdirlər. Həmçinin hər iki valideyni (tək valideyni olduqda isə həmin şəxs) aşağıda qeyd olunan kateqoriyaların hər hansı birinə aid olanlar da bu üstünlüklərə malikdirlər: 1-ci və ya 2-ci dərəcə əlilliyi olanlar; işsiz kimi qeydiyyatda olanlar; yaşa görə əmək pensiyası alanlar; yaşa görə sosial müavinət alanlar” (EB).

Bəzi ekspertlər bu qənaətdədirlər ki, sosial kreditlərlə bağlı hər hansı bir ciddi narazılıq yoxdur.

“Əsas məsələ standart kreditlərin faiz dərəcələri ilə bağlıdır. Əksər valideynlər və tələbələr standart tələbə krediti üzrə faiz dərəcələrinin aşağı salınmasını istəyirlər. (EN).

Fokus qrup

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Fokus-qrup müzakirələrində sosial və standart kredit üzrə təklif edilən faiz dərəcələri və buna müvafiq olaraq şərtlər ümumilikdə qənaətbəxş hesab edilse də, xüsusilə standart kredit üzrə faizlərin nisbətən aşağı endirilməsi (3-4%-ə kimi) aztəminatlı ailələrə yardım baxımından daha məqsədəuyğun hesab edilib. Bunun üçün xarici təcrübəyə də nəzər salınması tövsiyə edilib.

“Sosial kreditlər üçün iki faiz haradasa qəbul olunandır. Lakin 6 faiz standart kredit üçün yüksəkdir. Bu, sosial layihə hesab olunduğundan onun 3-4 faizə endirilməsi daha məqsədəuyğun ola bilər. Çünki uzun müddətə geri qaytarılacağını nəzərə aldıqda 6 faizlik göstərici ilə qarşı tərəf bəliqli bir məbləğ itirir” (BMU).

Bundan başqa, valideynlərindən birini və yaxud hər ikisini təhsil aldığı müddətdə itirən tələbələrə sosial kreditlər üzrə xüsusi güzəştlərin tətbiq edilməsi təklif edilib.

Müzakirələrdə Fondun təklif etdiyi kreditlərdən tək cə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının deyil, ödənişli əsaslarla təhsil alan xarici ölkə vətəndaşlarının da faydalanma bilməsi üçün şərtlərdə müəyyən əlavələrin edilməsi təklif edilib. Eyni zamanda ölkəmizdə yaşama və qalma müddəti 5 ildən çox olan tələbələrin də bu imkanlardan istifadə edə bilməsi arzu edilib.

“Bizə bu barədə çox müraciətlər gəlir. Onlar da istifadə etmək istəyirlər. Xüsusilə xarici tələbələr içərisində də sosial imkanları zəif olan, işləməyən tələbələr çoxdur. Onlar da kreditdən yararlanmaq istəyirlər” (UNEC).

“Təhsil alanların bir qismi milliyət cə azərbaycanlı, lakin xarici ölkə vətəndaşı olanlardır. Onların bəziləri ödəniş etməkdə çətinlik çəkirlər. Onların da nəzərə alınması vacibdir” (UNEC).

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Valideynlər arasında təhsil tələbə kreditlərinin növlərinə və şərtlərinə münasibət fərqlidir. Bəzi valideynlər şərtləri münasib hesab edərkən, əksəriyyət xüsusilə də standart kredit üzrə faizlərin yüksək olduğunu düşünür. Valideynlər arasında standart kredit üzrə faizlərin 3-4, hətta bəzi hallarda 2 faiz olmasını istəyənlər olub.

“Standart paket üzrə faiz dərəcələri yüksəkdir. Faizlər 2-4 arası olsa, daha yaxşı olar. İndiki dövrdə hər şey bahadır, çatdırmaq olmur. Özüm də Birinci Qarabağ müharibəsi veteraniyəm”.

“Müəyyən ailələr var ki işsizdir. Mən özüm rayonda yaşayıram. Rayonda iş, güc tapa bilmədiyimdən Bakıya gəlmişəm. Müvəqqəti iş tapıb işləyirəm. Övladım ödənişlidə təhsil alır. Standart kredit üzrə faizlər aşağı salınsa yaxşı olar”.

Valideynlər sosial təhsil tələbə krediti üzrə şərtlərin siyahısının genişləndirilməsini məqsəduyğun hesab edir. Qeyd edilib ki, valideynlərindən tək-cə hər ikisi deyil, biri vəfat edənlərə, veteran və qazi övladlarına, eyni zamanda iki və daha çox övladı ali təhsil alan valideynlərin heç olmasa bir övladına sosial kreditdən istifadə etmək imkanı yaradılsın. Fokus qrup müzakirələrində sosial kreditlərin hətta faizsiz verilməsi ilə də bağlı fikirlər səsləndirilib.

Lakin az sayda olsa da, bəzi valideynlər kreditin tələbənin həyatında dəstək məqsədi daşdığına yüksək qiymətləndirərək şərtləri də münasib hesab edib: *“Şərtlər çox müna-sibdir. Qızım universitetdə əla qiymətlərlə oxuyur. Bu səbəbdən ona semestr üzrə faizin geri qaytarılmasında güzəşt edilir. Bu, çox yaxşıdır. Tələbəyə əlavə stimül verir və həm də məsuliyyət yaradır. Eyni zamanda valideynlərin yükü də xeyli azalır. Xüsusilə bir ailədə bir neçə nəfər ödənişli əsaslarla təhsil aldıqda kreditlər bir ailə üçün çətinlikdən çıxış yolu kimi görünür”*.

Hətta ümumiyyətlə standart kreditin ləğv edilməsi ilə bağlı təkliflər də səsləndirilib: *“Aztəminatlı ailələr gəlir səviyyəsi aşağı olan ailələrdir. Təklif edirik ki, kreditlər standart yox, hamısı sosial olsun. Bütün tələbələr bundan istifadə edə bilsin”*.

Fokus qrup müzakirələrində məlum olub ki, iştirak edən valideynlərin əksəriyyəti təhsil tələbə kreditinin sığortalanması ilə bağlı hər hansı bir məlumata malik deyil. Yalnız bir neçə valideyn bu barədə onlara kredit götürən zaman məlumat verildiyini qeyd edib.

“Kredit götürəndə həyat sığortası ilə bağlı bizə məlumat verdilər. Hansı hallarla üzləşən zaman tətbiq edildiyi qeyd olundu”.

“Göndərilən müqaviləyə əsasən həyat sığortalanması var. Yəni sığortaya aid müddəə var. Müqavilənin ilk səhifəsində qeyd olunub”.

“Sığortalanmaq lazımdır, avtomobili də sığorta edirik, bunu niyə etməyəək? Lakin bunun-la bağlı nəinki bizim, heç qızımın da məlumatı yoxdur. Düşünürəm ki, zalda oturanların əksəriyyətinin bununla bağlı ya ümumiyyətlə məlumatı yoxdur, ya da çox az adamın məlumatı var. Fond bununla bağlı məlumatlar verməlidir”.

“Sığorta ilə bağlı şifahi olaraq da məlumat verilsə, yaxşı olar. Mən sadəcə müqaviləni imzaladım və götürdüm”.

Müzakirələrdən aydın olub ki, valideynlər kredit şərtləri barədə məlumatları çox zaman övladları vasitəsilə alıblar. Valideynlərin faiz dərəcələri ilə bağlı mövqeləri birmənalı olmasa da, onlar ümumilikdə sənədləşmə prosesindən razıdırlar. Onlar ciddi bir problemlə rastlaşmadıqlarını qeyd ediblər.

“Sosial kredit üzrə qeydiyyatdan keçmək istədik. Bizə bildirdilər ki, düşmür. Buna görə standart kreditə müraciət etdik. Heç bir problem olmadı. Lakin çox istərdik ki, sosial kredit üzrə şərtlərin siyahısı bir az da genişləndirilsin. Onsuz da kreditə ehtiyacı olan insanlar müraciət edir”.

Müzakirələrdən məlum olub ki, kredit götürən və bu prosesi keçən vətəndaş, tələbə yaxın ətrafına da onu tövsiyə edir və sənədləşmə prosesində kömək edir.

“Qızım birinci kursda oxuyanda biz kreditdən istifadə etmişdik. Gəncədən bizə universitetə qəbul olmuş qohumumuz gəldi. Ona da başa saldıq ki, belə bir Fond var. Getdilər, götürdülər, istifadə etdilər”.

“Övladım Bakı Dövlət Universitetinin tələbəsidir. İki ildir biz faydalanırıq. Yaxın ətrafımıza bacardığımız qədər məsləhət görürük. Şərtlər qənaətbəxşdir”.

Eyni zamanda kreditin ödənilməsi ilə bağlı sistemdə aydın məlumatların qeyd edilməsinə dair təkliflər səsəndirilib: *“Mən krediti götürmüşdüm və yenidən kredit götürmək üçün 20 faiz ödəməli idim. Bu 20 faiz ödəmək üçün yer açıldı, bəlli olmadı ki, kreditdən ödəyirəm, yoxsa krediti götürmək üçün ödəyirəm. Burada bir az problem yarandı və səhv ödədim. Bu sistem tənzimlənməlidir”.*

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİNƏ TƏTBİQ EDİLƏN GÜZƏŞTLƏR

23,5% | Yararlanmamışam

19,7% | Faizsiz

9,2% | 25%

3,7% | 50%

3,3% | ÜOMG daxil edilməyib

28,1% | Güzəştlər barədə məlumatsızam

12,5% | Cavab verməyə çətinlik çəkirəm

Təhsil tələbə kreditlərində tələbənin təhsil göstəricilərinə əsasən, kreditə faizlərin hesablanması və kreditin qaytarılmasında güzəştlər tətbiq olunur. Bu güzəşt siyasəti tələbələrin təhsil marağını artırmaq və kreditin geri ödənişi ilə bağlı çətinliklərini aradan qaldırmaq baxımından mühüm vasitədir. Mövcud qaydalara əsasən, kreditin sosial növündən faydalananlar arasında ÜOMG-si 71 bal və yuxarı olan, standart növü üzrə 91 bal və yuxarı olan tələbələrə həmin tədris semestri üzrə götürdüyü kreditə görə faiz hesablanmır. Həmçinin təhsilin normativ müddətində bütün tədris semestrlərində ÜOMG-si 91 bal və yuxarı olan tələbələr kreditin sosial növü üzrə 50 faiz, standart növü üzrə 25 faiz hissəsinin geri ödənişindən azad olunur. Beləliklə təhsil tələbə kreditləri təhsilin keyfiyyətini artırmağı, yüksək akademik nailiyyətləri olan tələbələrə dəstəkləməyi və sosial bərabərliyə töhfə verməyi hədəfləyir.

Sorğu çərçivəsində təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərdən (n=3000) götürdüyü kredit məbləğinə hər hansı güzəştdən yararlanıb-yararlanmadıqları soruşulub. Nəticələrə əsasən, məzunların 23.5%-i (n=705) heç bir güzəştdən yararlanmadığını bildirib.

Sorğu iştirakçılarının 19.7%-i (n=592) faizlərin hesablanmadığını, 9.2%-i (n=275) 25 faiz, 3.7%-i (n=112) 50 faiz güzəştlərdən yararlandığını diqqətə çatdırıb. Həmçinin onların 3.3%-i (n=98) ÜOMG-nin daxil edilmədiyini qeyd edib.

Məzunların əhəmiyyətli hissəsi, yəni 28.1%-i (n=842) güzəştlər barədə məlumatsız olduğunu bildirib. Həmçinin onların 12.5%-i (n=376) bu sualı cavablandırmaqda çətinlik çəkib. Məzunlar arasında güzəştlər barədə məlumatsız olanların və bu sualı cavablandırmaqda çətinlik çəkənlərin göstəriciləri Fondun tətbiq etdiyi güzəştlərə dair məlumatlandırma tədbirlərinin genişləndirilməsinə ehtiyac olduğunu göstərir.

- Sorğuda iştirak edən məzunlar arasında yaşı 22-dən yuxarı olanların güzəştlərdən faydalanma göstəricisi 18-22 yaş qrupları ilə müqayisədə nisbətən yüksəkdir. Belə ki, 18-22 yaş qrupu üzrə ümumilikdə 28.4%-i (n=260), yaşı 22-dən yuxarı olanlar üzrə 34.4%-i (n=719) güzəştlərdən yararlanıb.
- Həmçinin 18-22 yaş qrupunda olanların 22.5%-i (n=206), yaşı 22-dən yuxarı olanların 23.9%-i (n=499) güzəştlərdən yararlanmadığını qeyd edib. Onların 32.3%-i (n=296) və 26.2%-i (n=546) güzəştlər barədə məlumatsız olduğunu bildirib.
- Məzunlar arasında güzəştlər barədə müqayisə etibarilə məlumatsız qrup bakalavr təhsilliləridir (30.6%, n=675). Bu göstərici orta ixtisas təhsillilər arasında 24.2% (n=22), magistratura təhsillilər arasında 20.3% (n=140) təşkil edib. Orta ixtisas təhsillilərin ümumilikdə 27.5%-i (n=25), bakalavr təhsillilərin 30.0%-i (n=662) və magistratura təhsillilərin 41.5%-i (n=286) güzəştlərdən yararlanıb.

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

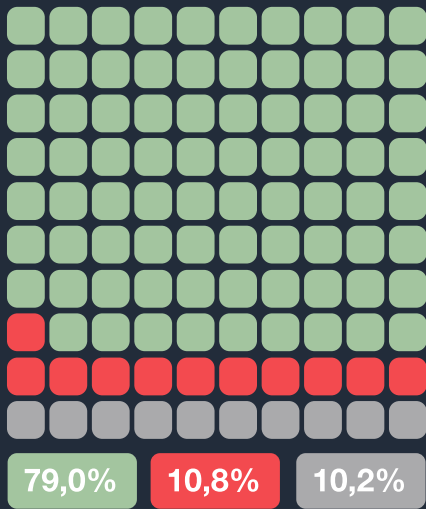
Bəzi valideynlər Fondun tətbiq etdiyi güzəştlərə əlavə olaraq, ümumiyyətlə ilkin ödənişin ləğv edilməsini təklif edib.

“Ali məktəblərdə kredit alan zaman ilkin ödəniş tələb olunur. Yaxşı olardı ki, Fond bütün məbləği qarşılansın, yəni şərtlər bir az da yumşaldılsın”.

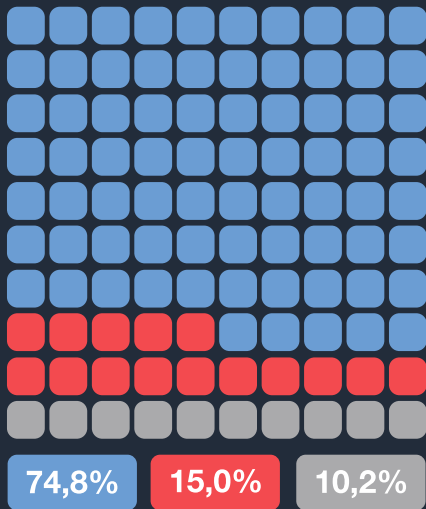
Müzakirələrdə məlum olub ki, universitetlərdə təhsil haqlarının yüksək olması və bunun ilbəil artması tətbiq olunan güzəştlərə baxmayaraq, valideynlər üçün əlavə öhdəliklər yaradır.

“Universitetlərdə təhsil haqqı çox yüksəkdir. Məni narahat edən də odur ki, bəzən ilik təhsil haqları ilbəil artır. Bu isə aztəminatlı ailələr üçün çətinlik yaradır. Yaxşı ki TTKF var”.

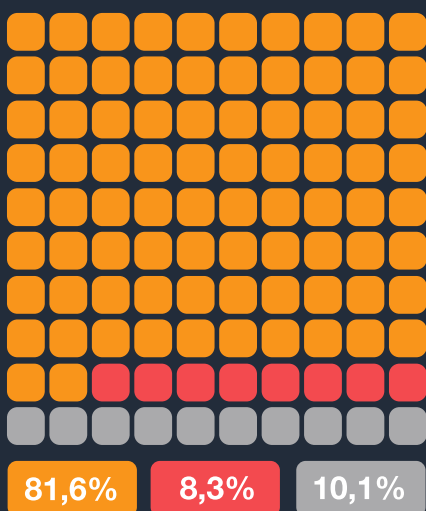
Ümumi N-8000

Məzunlar N-3000

Tələbələr N-5000

- Qənaətbəxşdir
- Qənaətbəxş deyil
- ÇÇ

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİNİN GERİ ÖDƏNİLMƏSİ ŞƏRTLƏRİ

Kreditin verilməsi şərtləri ilə yanaşı, geri ödənilməsi şərtləri barədə kreditdən faydalananların mövqeləri öyrənilib. Qeyd edək ki, qaydalara görə təhsilin normativ müddətindən, güzəşt və möhlət dövründən sonra əsas borcun və hesablanmış faizlərin hər ay bərabər hissələrlə qaytarılması tələb olunur. Güzəşt və möhlət dövründə borcalanın əmək və ya sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olduğu müəyyən edildikdə, tələbə kreditlərinin qaytarılması öhdəliyi bu fəaliyyətin başlandığı tarixdən yaranır.

Sorğunun nəticələrinə əsasən, ümumilikdə iştirakçıların 79.0%-i (n=6322) kreditin geri ödənilməsi şərtlərini qənaətbəxş hesab edib. Onların 10.8%-i (n=866) şərtlərin qənaətbəxş olmadığını bildirib. 10.2%-i (n=812) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

Kreditlərin həm verilməsi, həm də geri ödənilməsi şərtlərindən məmnunluğun yüksək olması təhsil tələbə krediti mexanizminin tələbələrin ehtiyaclarına cavab verdiyini və uğurla fəaliyyət göstərdiyini deməyə əsas verir. Kreditin verilməsi şərtləri ilə bağlı məmnunluq səviyyəsi (84.0%) geri ödənilməsi şərtləri (79.0%) ilə müqayisədə daha yüksək qiymətləndirilir.

- Təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan tələbələrin 81.6%-i (n=4078) kreditin geri ödənilməsi şərtlərini qənaətbəxş, 8.3%-i (n=417) qeyri-qənaətbəxş hesab edib. 10.1%-i (n=505) rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin kreditin geri ödənilməsi şərtlərinə münasibəti tələbələrin bu barədə mövqeyindən fərqlənir. Belə ki, məzunların 74.8%-i (n=2244) geri ödənilmə şərtlərini qənaətbəxş, 15.0%-i (n=449) qeyri-qənaətbəxş kimi qiymətləndirib. 10.2%-i (n=307) bu barədə rəy bildirməyib.
- Kreditin sosial növündən faydalanan tələbələrin 81.3%-i (n=1351), məzunların isə 76.5%-i (n=828) geri ödənilmə şərtlərinin qənaətbəxş olduğunu bildi-

rib. Kreditin standart növündən faydalanan tələbələrin 81.7%-i (n=2727), məzunların isə 73.9%-i (n=1416) geri ödənilmə şərtlərini qənaətbəxş olaraq qiymətləndirib.

- Nəticələrin gender bölgüsünə görə təhlilinə əsasən geri ödənilmə şərtlərinə münasibətdə nisbətən aşağı göstəricinin məzun kişilər üzrə qeydə alındığı müəyyən edilib. Belə ki, tələbələr arasında kişilərin 81.9%-i (n=1141), qadınların 81.4%-i (n=2667), məzunlar arasında kişilərin 73.9%-i (n=931) və qadınların 75.4%-i (n=1313) şərtləri qənaətbəxş kimi dəyərləndirib.
- Geri ödənilmə şərtlərini magistratura təhsillilər digər təhsil səviyyələri ilə müqayisədə daha yüksək qiymətləndirib. Belə ki, bu qrup üzrə sorğu iştirakçılarının 84.4%-i (n=1323), bakalavr təhsillilərin 77.6%-i (n=4699) və orta ixtisas təhsillilərin 78.7%-i (n=280) geri ödənilmə şərtlərinin qənaətbəxş olduğunu bildirib.

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Müzakirələrdən aydın olur ki, bəzi valideynlər kreditin məbləği, aylar üzrə bölgüsü və qaytarılma şərtləri haqqında məlumatlı deyillər. Bu, kreditlə bağlı məsələlərlə valideynlərdən daha çox tələbələrin maraqlanması və sənədləşmə prosesi, kreditin növləri, faizlərin hesablanması ilə bağlı məsələlərlə onların daha çox məşğul olması ilə bağlıdır.

“Kreditin ödənişi ilə bağlı məlumatım yoxdur. Qızım özü ödəyəcək. Məsələn, oğlum İstanbulda oxudu, universiteti bitirdi. Onu mən ödədim. İkinci təhsil almaq istədi, dedim buna artıq imkanım çatmır. Özü gedib iş tapdı və oxudu. Mən onları sərbəst buraxmaq istəyirəm. Özləri gələcəkdə öz kreditlərini ödəsinlər”.

“Gənclər artıq yetkin yaşdadırlar. Qərar verə bilmək iqtidarındadırlar. Hər dəfə ata-anaların onların arxasında yürüməsi düzgün deyil. Onları sərbəst buraxmaq lazımdır”.

Valideynlər arasında kreditlərin geri qaytarılması ilə bağlı narahatlıq da müşahidə edilir: *“Əgər tələbə universiteti bitirdikdən sonra iş tapa bilməsə, ödənişdə çətinlik çəkəcək. Ona görə də onlara universiteti bitirdikdən sonra iş tapmaqda da kömək etmək lazımdır. Fond bu istiqamətdə müəyyən layihələr həyata keçirsə, yaxşı olar”.*

“Elə hallar olur ki, krediti daha tez bağlamaq istəyirsən, Yaxud borcunu bir az yüngülləşdirmək istəyirsən, keçirə bilmirsən. Nə qədər borcun olması ilə bağlı banka və yaxud universitetə zəng edəndə tam məlumat əldə etmək olmur. Bununla bağlı məlumatlılıq təmin olunsayaxşı olar”.

“Kreditin geri qaytarılması ilə bağlı şərtlər və müddət qənaətbəxşdir. Əsas narahatlıq doğuran standart kredit üzrə faizlərin bir qədər yüksək olmasıdır”.

“Mən ümumiyyətlə təklif edərdim ki, bu kredit haqqında məlumatı daha geniş şəkildə insanların başa düşəcəyi dildə versinlər. Bunu SMS vasitəsilə, yaxud videoçarx vasitəsilə də etmək olar”.

GÜZƏŞT VƏ MÖHLƏT MÜDDƏTİ

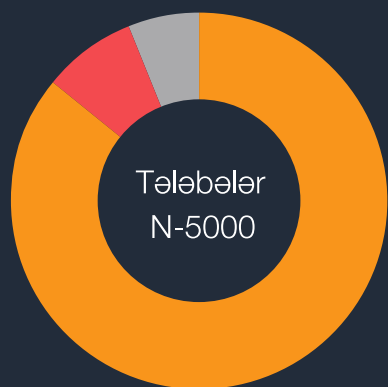
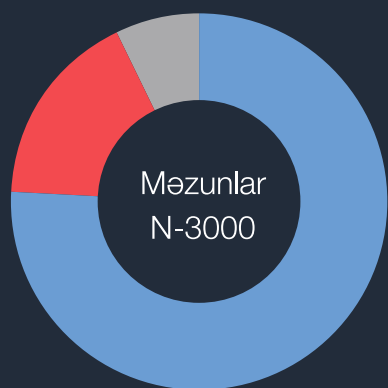
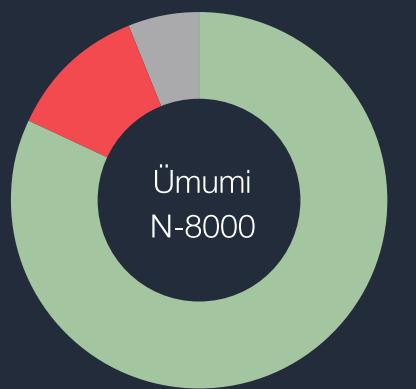
Mövcud qaydalara əsasən təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərə təhsil müddətindən sonra borc öhdəliklərini yerinə yetirə bilmələri üçün güzəşt və möhlət müddətinin verilməsi nəzərdə tutulur. Güzəşt dövrü təhsilin normativ müddətindən dərhal sonra başlayır və borcalanın əmək fəaliyyəti ilə məşğul olması məqsədilə 2 il müddətinə tətbiq edilir. Möhlət dövrü isə borcalanın yuxarı təhsil səviyyəsində əyani təhsil alması, həqiqi hərbi xidmət dövrü, məhkumluq müddəti, orqanizmin funksiyalarının 81-100 faiz pozulması və 18 yaşınadək əlilliyi müəyyən edilmiş şəxslərə qulluq müddəti, hamiləliyə, doğuma görə və uşağının üç yaşı tamam olanadək ona qulluq etməkdən ötrü qismən ödənişli sosial məzuniyyət müddəti ərzində verilir. Güzəşt və möhlət müddəti ərzində borcalanın əmək fəaliyyəti ilə məşğul olduğu müəyyən edilməzsə, borcun qaytarılması tələb olunmur və faizlər hesablanmır.

Sorğu çərçivəsində tələbə və məzunların tətbiq edilən güzəşt və möhlət müddətinə münasibəti öyrənilib, müxtəlif qruplar üzrə təhlillər aparılıb. Nəticələrə əsasən, sorğu iştirakçılarının ümumilikdə 82.3%-i (n=6584) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini, 11.7%-i (n=934) qane etmədiyini bildirib. Onların 6.0%-i (n=482) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Təhsil tələbə kreditindən faydalanan və hazırda təhsil alan tələbələrə 86.1%-i (n=4304) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini, 8.4%-i (n=418) qane etmədiyini bildirib. 5.6%-i bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Təhsil tələbə kreditindən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin 76.0%-i (n=2280) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini, 17.2%-i (n=516) qane etmədiyini ifadə edib. 6.8%-i (n=204) rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

■ Tələbələr arasında kişilərin 85.9%-i (n=1479), qadınların 86.2%-i (n=2825), məzunlar arasında kişilərin 73.8%-i (n=929), qadınların 77.6%-i (n=1351) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini bildirib.

- Tələbələr arasında kreditin standart növündən faydalananların 86.3%-i (n=2880), sosial növündən faydalananların isə 85.7%-i güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini bildirib. Məzunlar arasında kreditin standart növündən yararlananların 75.1%-i (n=1440), sosial növü üzrə 77.6%-i (n=840) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini qeyd edib.
- Sorğu iştirakçıları arasında yaşı 18-dən aşağı olanların 88.7%-i (n=470), 18-22 yaş qrupunda olanların 83.9%-i (n=3640), yaşı 22-dən yuxarı olanların 79.0%-i (n=2474) güzəşt və möhlət müddətinin onları qane etdiyini bildirib.
- Bu barədə nəticələrdə iştirakçıların təhsil səviyyəsinə görə əhəmiyyətli fərqlər qeyd alınmayıb.

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Valideynlərin səsləndirdiyi fikirlərdən biri möhlət müddətinin uzadılması ilə bağlı olub. Tələbələrə iş tapana qədər möhlət hüququnun verilməsi tövsiyə edilib.

“Əgər tələbə məzun olduqdan sonra münasib işlə təmin olunursa, onun üçün krediti ödəmək çətin olmayacaq. Əsas məsələ tələbənin işlə təmin olunmasıdır. İşlə təminatla bağlı Dövlət Məşğulluq Agentliyi ilə TTKF birgə layihələr həyata keçirə bilər. Bundan başqa, digər qurumlar da bu prosesdə yaxından iştirak etməlidir”.

“Kreditin geri qaytarılması ilə bağlı öhdəliklər var. Təhsilini başa vurduqdan sonra tələbə iş tapa bilirsə, öhdəliklərini yerinə yetirə biləcək, əks-təqdirdə bu mərhələdə müəyyən problemlər yaranacaq. Gənclərin ailə büdcəsini də nəzərə almaq lazımdır: o, aldığı 500 manat və yaxud 1000 manatla ailəsini saxlayacaq, yoxsa kreditini ödəyəcək? Məsələn, mənim övladımın dövlətə 27 min borcu var. Təklif edərdim ki, məbləğ böyük olanda ödəmə müddəti də uzadılsın, məsələn, 20-25 il olsun. Bu yolla o həm ailəsini dolandıra, həm də krediti geri qaytara bilər”.

Lakin bu təkliflə razı olmayanlar da olub: *“Müddətin uzadılması sərfəli deyil. Çünki əgər müddət, misal üçün, 25 ilə qaldırılsa, bu, iki dəfə artıq ödəmə deməkdir. Əlavə maddi öhdəlikdir.”*

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTLƏRİNİN TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNƏ TƏSİRİ

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun Nizamnaməsində onun fəaliyyətinin məqsədləri təhsil tələbə krediti sistemini tətbiq etməklə təhsilə əlçatanlığı təmin etmək, təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirmək kimi müəyyən edilib. Fondun bu məqsədlərindən irəli gələrək, təhsil tələbə kreditindən yararlanan şəxslərə kreditin onların təhsilinə göstərdiyi təsirlər barədə sual ünvanlanıb.

Sorğu iştirakçılarının 46.5%-i (n=3716) bu suala cavab olaraq, “təhsilimi dayandırmaq istəyirdim, lakin kredit sayəsində davam etdirə bildim” cavabını verib. Həmçinin 32.9%-i (n=2635) təhsil tələbə krediti sayəsində arzuladığı ixtisası seçdiyini vurğulayıb. Beləliklə, sorğu iştirakçılarının ümumilikdə 79.4%-i (n=6351) kreditin onların təhsilinə müsbət təsirləri barədə fikirlər bölüşüb. Sorğu iştirakçılarının 11.0%-i (n=878) təhsilini davam etdirməsində kreditin heç bir təsiri olmadığını bildirib, 9.6%-i (n=771) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

- Bu istiqamətdə nəticələrdə hədəf qruplara, yəni tələbə və məzunlara görə əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınıb. Kreditdən faydalanan və hazırda təhsil alan tələbələrin daha çox hissəsi, yəni 42.6%-i (n=2132) kredit sayəsində arzuladığı ixtisası seçə bildiyini, 41.3%-i (n=2067) təhsilinə kredit sayəsində davam etdiyini bildirib. Kreditdən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin isə daha çox hissəsi, yəni 55.0%-i (n=1649) təhsilinə kredit sayəsində davam edə bildiyini, 16.8%-i (n=503) kredit sayəsində arzuladığı ixtisası seçdiyini ifadə edib. Tələbələrin 8.4%-i (n=422), məzunların 15.2%-i (n=456) kreditin təhsillərinə heç bir təsiri olmadığını bildirib. Onların 7.6%-i (n=379) və 13.1%-i (n=392) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Təhsil tələbə kreditinin sosial növündən faydalananların 51.3%-i (n=1407), standart növündən faydalananların isə 43.9%-i (n=2309) təhsilini dayandırmaq istədiyini, lakin kredit sayəsində davam edə bildiyini ifadə edib. Həmçinin kreditin sosial növündən yararlananların 30.1%-i (n=827), standart növündən yararlananların 34.4%-i (n=1808) kreditdən yararlandığı üçün arzuladığı ixtisası seçdiyini bildirib. Onların 9.7%-i (n=265) və 11.7%-i (n=613) kreditin təhsillərinə heç bir təsiri olmadığını qeyd edib, 8.9%-i (n=245) və 10.0%-i (n=526) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Sorğuda iştirak edənlər arasında kişilərin 48.4%-i (n=1444), qadınların 45.3%-i (n=2272) “təhsilimi dayandırmaq istəyirdim, lakin kredit sayəsində davam edə bildim” cavabını verib. Kişilərin 29.7%-i (n=886), qadınların 34.8%-i (n=1749) kreditdən yararlanacağı üçün arzuladığı ixtisası seçə bildiyini qeyd edib. Kişilərin 11.9%-i (n=355), qadınların isə 10.4%-i (n=523) kreditin onların təhsilinə heç bir təsiri olmadığını bildirib.
- Yaşı 18-dən aşağı olanların əsas hissəsi, yəni 58.1%-i (n=308) kredit hesabına istədiyi ixtisası seçdiyini bildirib. 18-22 yaş qrupunda olanların və yaşı 22-dən yuxarı olanların əsas hissəsi, yəni 44.5%-i (n=1932) və 51.9%-i (n=1625) isə təhsilini dayandırmaq istədiyini, lakin kredit sayəsində davam etdiyini bildirib.

Ümumi

N-8000

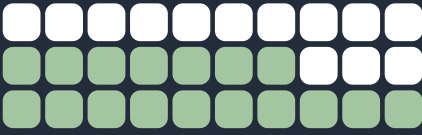
Məzunlar

N-3000

Tələbələr

N-5000

TTK-dan yararlanacağım üçün
arzuladığım ixtisası seçdim

32,9%

TTK-dan yararlanacağım üçün
arzuladığım ixtisası seçdim

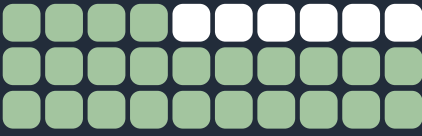
16,8%

TTK-dan yararlanacağım üçün
arzuladığım ixtisası seçdim

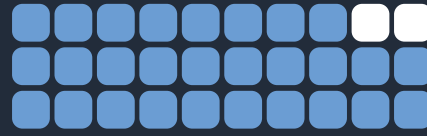
42,6%

Təhsilimi dayandırmaq
istəyirdim, amma kredit
sayəsində davam edə bildim

46,5%

Təhsilimi dayandırmaq
istəyirdim, amma kredit
sayəsində davam edə bildim

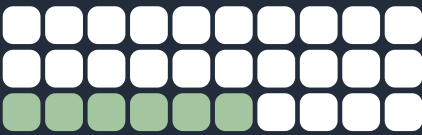
55,0%

Təhsilimi dayandırmaq
istəyirdim, amma kredit
sayəsində davam edə bildim

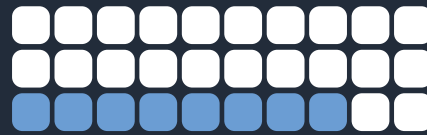
41,3%

Təhsilimi davam etdirməkdə
kreditin heç bir təsiri olmadı

11,0%

Təhsilimi davam etdirməkdə
kreditin heç bir təsiri olmadı

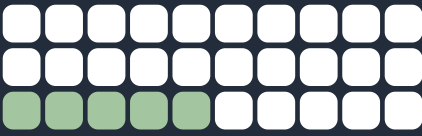
15,2%

Təhsilimi davam etdirməkdə
kreditin heç bir təsiri olmadı

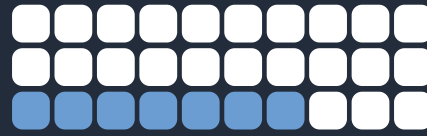
8,4%

Cavab verməyə
çətinlik çəkərəm

9,6%

Cavab verməyə
çətinlik çəkərəm

13,1%

Cavab verməyə
çətinlik çəkərəm

7,6%

31,5%Valideynlərim
ödəyəcəkdi**29,7%**Bank krediti
hesabına**20,2%**Qohum və ya tanışlar-
dan borc hesabına**34,8%**Təhsil almaqdan
imtina edəcəkdim**3,2%**

Digər

5,1%Cavab verməyə
çətinlik çəkirim

“Təhsil tələbə krediti olmasaydı, təhsil haqqınızı necə ödəyəcəkdiniz?” sualına cavab olaraq, iştirakçılardan mümkün bir neçə cavabı qeyd etmələri istənilib. Sorğunun nəticələrinə əsasən, kreditdən faydalanan təqribən hər üç tələbədə biri (34.8%, n=2783) “təhsil almaqdan imtina edəcəkdim” cavabını verib. Təhsil tələbə kreditlərinin olmaması halında təhsil almaqdan imtina riskinin yüksəkliyi kreditlərin gənclərin təhsilində kritik rol oynadığını göstərir. Sorğu iştirakçılarının 31.5%-i (n=2516) kredit olmasaydı, təhsil haqqını valideynlərinin dəstəyi ilə, 29.7%-i (n=2377) bank krediti hesabına, 20.2%-i (n=1619) qohum və ya tanışlardan borc hesabına ödəməli olacağını bildirib. Onların 3.2%-i (n=257) digər cavabları qeyd edib, 5.1%-i (n=408) fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

- Kreditdən faydalanan və hal-hazırda təhsil alanların əsas hissəsi, yəni 39.1%-i (n=1957) “kredit olmasaydı, təhsil almaqdan imtina edəcəkdim” cavabını verib. Sorğu nəticələri alternativlər arasında ailə dəstəyinə və bank krediti kimi maliyyə mexanizmlərinə üstünlük verildiyini göstərib. Belə ki, onların 31.1%-i (n=1557) valideynlərinin dəstəyi hesabına, 30.0%-i (n=1502) bank krediti hesabına, 18.8%-i (n=938) qohum və tanışlardan borc hesabına ödəməli olacağını bildirib. Tələbələrin 2.9%-i (n=143) digər cavabları qeyd edib və 4.6%-i (n=232) fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Kreditdən yararlanmış və məzun olmuş şəxslərin daha çox hissəsi (32.0%, n=959) təhsil haqqını valideynlərin dəstəyi hesabına, 29.2%-i (n=875) bank krediti hesabına, 22.7%-i (n=681) qohum və tanışlardan borc hesabına ödəməli olacağını bildirib. Məzunların 27.5%-i “kredit olmasaydı, təhsil almaqdan imtina edəcəkdim” cavabını verib. Onların 3.8%-i (n=114) digər cavabları qeyd edib, 5.9%-i (n=176) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Tələbələr arasında kişilərin 41.3%-i (n=711), qadınların 38.0%-i (n=1246) “kredit olmasaydı təhsil almaqdan imtina edəcəkdim” cavabını verib. Məzunlar arasında kişilərin 29.5%-i (n=372) və qadınların 26.1%-i (n=454) bu cavabı qeyd edib.

- Kreditin standart növündən faydalananların 32.7%-nin (n=1717), sosial növündən faydalananların isə 38.8%-nin (n=1066) “kredit olmasaydı, təhsil almaqdan imtina edəcəkdiniz” cavabını verməsi bu sosial dəstək mexanizminin əhəmiyyətini göstərir. Kreditin standart növündən faydalananlar arasında “valideynlərim ödəyəcəkdi” cavabını seçənlər (34.2%, n=1795), kreditin sosial növü ilə müqayisədə (26.3%, n=721) yüksəkdir. Başqa sözlə, aztəminatlı qruplar bu baxımdan ailənin maliyyə dəstəyindən də məhrumdur. Hər iki qrupun cavablarında bank kreditlərindən istifadə etmə və qohumlardan, tanışlardan borc alma göstəriciləri oxşardır.

- “Təhsil tələbə krediti olmasaydı, təhsildən imtina edəcəkdiniz” mövqeyini magistratura təhsilinə malik olanların 44.9%-i, orta ixtisas təhsillilərin 39.0%-i və bakalavr təhsillilərin 31.9%-i qeyd edib. Rəylərin digər cavab variantları üzrə paylanmasını nəzərdən keçirəndə, “valideynlərim ödəyəcəkdi” cavabını daha çox bakalavr təhsillilərlər (34.2%, n=2073), “bank krediti hesabına” cavabını magistratura təhsillilərlər (31.5%, n=493), “qohum və ya tanışlardan borc hesabına” (27.2%, n=97) cavabını orta ixtisas təhsillilərlər seçib.

Fokus qrup

Təhsil ekspertləri

Ekspertlərin əksəriyyəti bu fikri bölüşür ki, Fondun təhsilin keyfiyyətinə təsiri birmənalı olaraq müsbətdir. Fond əsas missiyası olan təhsil haqqını ödəməkdə çətinlik çəkən aztəminatlı ailələrdən olan tələbələrə uzunmüddətli güzəştli kreditlərin verilməsi vasitəsilə onlara ali təhsil almaqda bərabər imkanların yaradılmasını təmin edir. Təhsilin əlçatanlığı, funksionallığı baxımından bu, mütərəqqi addımdır.

Müşahidələr göstərir ki, xüsusilə Fond tərəfindən kreditin geri qaytarılması ilə bağlı tətbiq edilən güzəştlər tələbələrə təhsil prosesinə yanaşmada onlarda əlavə stimula yaradır.

“Geri qaytarılma zamanı bağışlanan məbləğ onu

32,0%

Valideynlərim
ödəyəcəkdi

29,2%

Bank krediti
hesabına

22,7%

Qohum və ya tanışlar-
dan borc hesabına

27,5%

Təhsil almaqdan
imtina edəcəkdiniz

3,8%

Digər

5,9%

Cavab verməyə
çətinlik çəkərim

31,1%

Valideynlərim
ödəyəcəkdi

30,0%

Bank krediti
hesabına

18,8%

Qohum və ya tanışlar-
dan borc hesabına

39,1%

Təhsil almaqdan
imtina edəcəkdim

2,9%

Digər

4,6%

Cavab verməyə
çətinlik çəkirəm

göstərir ki, kredit götürən tələbələrin akademik göstəriciləri götürməyənlərlə müqayisədə daha yaxşıdır. Bu, birmənalı belədir. Onlar fikirləşirlər ki, mənim akademik göstəricim 91 baldan yuxarı olduqda mənə faiz bağışlanılacaq. Ona görə də hesab edirəm ki, bu, yaxşı addımdır” (KƏ).

Ekspertlər hesab edirlər ki, Fondun təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi ilə yanaşı, həm də tələbələrə həvəsləndirmək üçün əlavə təqaüdlər təsis etməsi məqsədəuyğundur. Müşahidələr göstərir ki, hər il təhsil haqqını ödəyə bilməyən minlərlə tələbə təhsilini yarımçıq qoyur. Məhz dövlətin TTKF vasitəsilə yaratdığı imkanlar bu cür halların qarşısını almağa yönəlib.

“Düşünürəm ki, təhsilə stimullaşdırıcı qatqısı baxımından Fondun fəaliyyəti qənaətbəxşdir” (EƏ).

Ekspertlər Fondun təhsilin keyfiyyətinə təsiri və əhatəliliyi baxımından bəzi limitlərin aradan qaldırılmasını da təklif edirlər. Xüsusilə Fondun Himayəçilik Şurası tərəfindən müəyyən edilən minimal hədd, yeni 250 balla bağlı fikir səsəndirilib.

“Universitetə giriş zamanı 250 bal limitinin qoyulması o deməkdir ki, təxminən bal ortalaması 30-35%-lik nəticə göstərənələr Fondun imkanlarından yararlanma bilərlər. Lakin burada paradoksal vəziyyət odur ki, 71%-dən aşağı nəticə göstərənələr ikinci dəfə bu kreditdən istifadə edə bilmirlər. Əgər biz bunu 250 bala qədər endirib 35% nəticəni dəstəkləyiriksə, onda mütləq akademik nəticələri də 51%-in üzərində olanları dəstəkləməliyik. Bu zaman problemlərin sayı da azalmış olacaq, yaxud da ödənişli təhsil alıb, lakin ödəniş səbəbindən təhsilini yarımçıq qoymağa məcbur olanların sayı da aşağı düşmüş olacaq” (EB).

Ekspertlər bəzi universitetlərin ali təhsil müəssisələrinin qiymətlərinin etibarlılıq səviyyəsinin də önəmli olduğunu qeyd edirlər.

“Düşünürəm ki, 71 bal kifayət qədər normal, ədalətli qoyulan bir baldır. Lakin müqayisə etsək, ADA universitetində toplanan 71 balla regionda yerləşən, yaxud mərkəzdə fəaliyyət göstərən digər bir universitetin 71 balı arasında ciddi fərq var. Əsas məsələ etibarlılıq məsələsidir”. (VK).

Kreditdən istifadə etmək üçün tələbənin akademik borcunun (kəsiri) olmaması da ekspertlər tərəfindən müsbət qarşılıb. Onların fikrincə, kəsir məsələsinin aktuallığı kreditdən yararlanan və ya faydalanacaq tələbənin təhsilə daha ciddi yanaşmasına, daha yaxşı oxumasına təkan verəcək. Yəni təhsil tələbə kreditindən istifadə etmək istəyənlər daha yaxşı oxumalıdırlar. Statistika göstərir ki, kreditdən yararlananların əksəriyyətinin akademik göstəricisində müsbət dəyişikliklər qeydə alınıb.

Fokus qrup

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Təhsil müəssisələrinin nümayəndələri kreditdən yararlanmış tələbələrin göstəricilərində müsbətə doğru ciddi dəyişiklik olduğunu qeyd ediblər. Bu, daha çox Fondun motivasiya xarakterli güzəştləri ilə bağlıdır. Məhz bu güzəştlərdən məlumatlı olan tələbələr bundan faydalanmağa çalışır. Bu da, heç şübhəsiz, tələbələrin göstəricilərində özünü büruzə verir.

“Kreditli olan tələbələr yaxşı oxumaqla, məsələn, 25%-li, 50%-li güzəştlə bu ödənişdən azad olunurlar. Bu, motivasiya üçün yaxşı bir şərtir” (UNEC).

“Ümumiyyətlə, tələbələrin akademik göstəricilərinin yaxşılaşdırılmasında hər iki tərəf, yəni həm ali təhsil müəssisəsi, həm də Təhsil Tələbə Krediti Fondu maraqlıdır. Düşünürəm ki, akademik göstəricilərə görə müəyyən azadolmalar tətbiq olunarsa, bu göstəricilər daha da yaxşılaşa bilər” (BMU).

“Heç şübhəsiz, tədrisin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərir. Çünki tələbələr çalışırlar ki, daha yaxşı oxusunlar ki, kreditdən yararlana bilsinlər” (SDU).

“Tələbələrin ÜOMG balı yüksəlib. Məsələn, keçən semestr bizdə elə bir tələbə var idi ki, ÜOMG-si 70 idi. Kreditdən istifadə edə bilmədi. Lakin bir semestrdən sonra ÜOMG-sini yüksəldib 72 etdi. Çünki o başa düşdü ki, yalnız yaxşı oxumaqla kredit üçün müraciət edə bilər” (SDU).

“Tələbələrin göstəricilərində böyük irəliləyişlər var. Onlar çalışırlar ki, ÜOMG-ləri yüksək olsun, əlaç olsunlar, pulu qaytaranda 50%-ini qaytarsınlar” (SDU).

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri təklif edib ki, bütün fənlər üzrə ÜOMG-si yüksək olan, yalnız bir fəndən aşağı nəticə göstərən, həmçinin səhəti ilə bağlı bir kəsiri olan tələbələrə müraciət etmək üçün güzəştlər edilsin.

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Fokus-qrup müzakirələrində iştirak edən valideynlərin əksəriyyəti ölkəmizdə belə bir Fondun fəaliyyət göstərməsini təhsilin inkişafı və aztəminatlı ailələrə dəstək baxımından faydalı hesab ediblər. Onlar xüsusilə övladlarının ixtisas seçimində Fondun təklif etdiyi imkanların çox böyük təsiri olduğunu qeyd ediblər.

“Mən dövlət sektorunda işləyirəm. Ailə üzvlərim dörd nəfərdir. Aldığım maaş ancaq sosial problemlərimizin həllinə çatır. Övladım ADA-da oxuyur. Bilirsiniz ki, ADA Universiteti yüksək ödənişi olan universitetdir. Övladım yüksək bal topladığına görə 50 faiz endirim elədilər. Lakin buna baxmayaraq fikirləşirdim ki, onu oxutdura bilməyəcəyəm. Bank kreditləri də çox yüksəkdir. Lakin Fondun kreditindən istifadə etdim. İndi övladım gedib ADA-da rahat oxuya bilir. Çox səmərəli və faydalı layihədir”.

“Mənim övladım da ödənişliyə düşmüşdü. İllik üç min manat olduğu üçün oxumaq istəmirdi. Fond haqqında yaxın bir tanışımdan eşitdim. Müraciət etdik. Şərtlər uyğun olduğundan götürdük. Yaxşı ki, dövlətimiz belə bir fond yaradıb. Yoxsa övladımı oxutdura bilməzdim”.

Bir daha aydın olur ki, Fondun göstərdiyi maliyyə dəstəyi təhsilin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, abituriyentlərin düzgün və istədiyi seçimi etməsinə təsir edir. Abituriyentlər biləndə ki, universitetdə təhsil alan zaman maliyyə öhdəlikləri ilə yüklənməyəcək onda həm daha cəsarətli seçim edirlər, həm də seçdikləri ixtisaslar onların öz arzularına uyğun olur.

“İxtisas seçimində kreditin böyük əhəmiyyəti var. Əvvəllər abituriyentlər ödənişlərə görə öz istədikləri ixtisasları seçməkdə tərəddüd edirdilər. İndi buna daha ürəkli yanaşırlar. Yəni Fondun köməyi ilə öz istədiyi ixtisası seçir. Ona görə faydalıdır”.

“Şəxsən bizim dövrümüzdə belə imkanlar olsaydı, ixtisasımı dəyişərdim”.

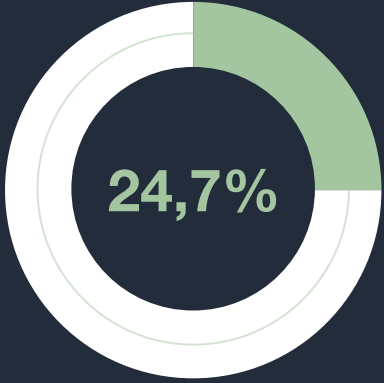
“Övladım universiteti bitirdikdən sonra oxuduğu fakültənin magistraturasını seçmədi. MBA-nı seçdi, indi İqtisad Universitetində oxuyur. Fondun təklif etdiyi kreditdən faydalanaraq istədiyi ixtisası oxumağı seçdi”.

“Maddi cəhətdən imkanı çatmırsa, istər-istəməz tələbə aşağı səviyyədə və aşağı məbləğdə ödənişi olan ixtisasları seçməli olur. İndi Fondun köməyi olduğundan istər-istəməz ürəyi istədiyi seçimi edə bilir”.

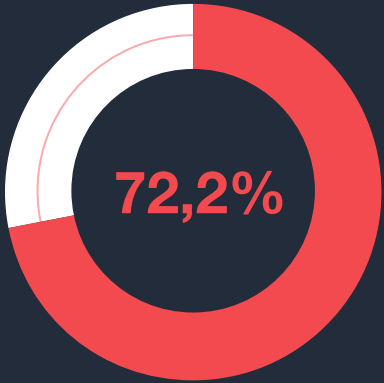
“Düşünürəm ki, daha çox güzəşt olsa, bu, ixtisas seçiminə də təsir edə bilər. Elə tələbə var ki, daha yüksək ödənişli ixtisas almaq istəyir, prestijli ixtisas üzrə oxumaq istəyir, lakin ödəniş imkanları buna imkan vermir”.

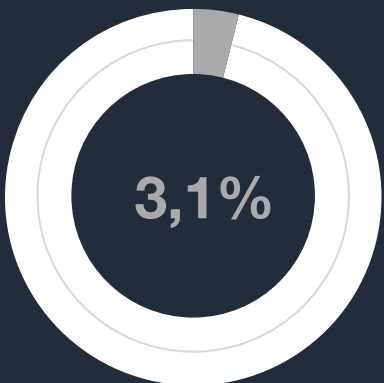
TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ FONDUNUN LAYİHƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMATLILIQ

Bəli, məlumatım var

Xeyr, məlumatım yoxdur

Cavab verməyə
çətinlik çəkirim

Təhsil Tələbə Krediti Fondu tərəfindən gənclərin əmək bazarında işlə təmin edilməsi, karyera planlamaları, şəxsi inkişafının dəstəklənməsi, təcrübə proqramlarından keçməsi və könüllülük fəaliyyətinin təşviqi istiqamətlərində müxtəlif sosial tədbirlər və maarifləndirici görüşlər keçirilib. Fondun 3 illik hesabatına əsasən, ölkənin ali təhsil, orta ixtisas, peşə və ümumtəhsil müəssisələrində keçirilən görüşlərdə ümumilikdə 55 minə yaxın tələbə iştirak edib.

Fondun həyata keçirdiyi bu layihələr haqqında təhsil tələbə kreditindən faydalananların məlumatlılıq səviyyəsini qiymətləndirmək məqsədilə onlara bu barədə sual ünvanlanıb. Sorğunun nəticələrinə əsasən, ümumilikdə iştirakçıların 24.7%-i (n=1973) Fondun layihələri haqqında məlumatı olduğunu bildirib, 72.2%-i (n=5776) məlumatı olmadığını qeyd edib. Onların 3.1%-i (n=251) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.

- Nəticələrə əsasən, kreditdən faydalanan və hal-hazırda təhsil alan tələbələrin 26.1%-i (n=1304), məzun olmuş şəxslərin 22.3%-i (n=669) Fondun həyata keçirdiyi layihələr barədə məlumatlıdır. Tələbələrin 70.7%-i (n=3533) və məzunların 74.8%-i (n=2243) bu layihələr barədə məlumatlı olmadığını bildirib. Onların 3.3%-i (n=163) və 2.9%-i (n=88) bu barədə rəy bildirməyib.
- Sorğu iştirakçıları arasında kişilərin 24.1%-i (n=719), qadınların 25.0%-i (n=1254) Fondun həyata keçirdiyi layihələr barədə məlumatlı olduğunu bildirib. Onların 72.4%-i (n=2159) və 72.1%-i (n=3617) məlumatlı olmadığını qeyd edib, 3.5%-i (n=103) və 2.9%-i (n=148) fikir bildirməkdə çətinlik çəkib.
- Fondun layihələri barədə müqayisə etibarilə məlumatlı qrup 18-22 yaş qrupunda olanlardır (26.5%, n=1151). Yaşı 18-dən aşağı olanların 23.2%-i (n=123), 22-dən yuxarı olanların 22.3%-i (n=699) layihələr barədə məlumatlı olduğunu bildirib.

- Orta ixtisas təhsillilərin 21.9%-i (n=78), bakalavr təhsillilərin 25.1%-i (n=1520) və magistratura təhsillilərin 23.5%-i (n=368) Fondun həyata keçirdiyi layihələr barədə məlumatlı olduğunu qeyd edib.

Fokus qrup

Təhsil ekspertləri

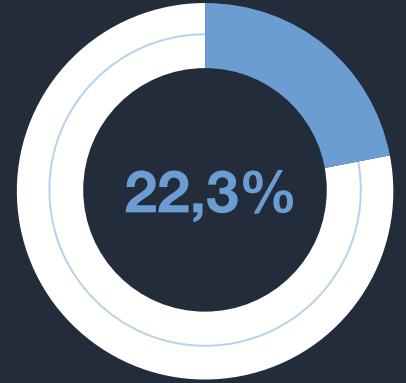
Ekspertlər bu qənaətdədirlər ki, Təhsil Tələbə Krediti Fondu qısa müddətdə bir neçə qurumla əlaqələr qura və layihələr həyata keçirə bilib. Xüsusilə təhsil müəssisələri ilə Təhsil Tələbə Krediti Fondu arasındakı əməkdaşlıq ümumilikdə yaxşı qurulsa da, bəzi məsələlərlə bağlı təkmilləşməyə ehtiyac duyulur. Məsələn, ödəniş məsələsində, köçürmələrdə problemlər, gecikmələr müşahidə edilir.

“Bəzən portal üzərindən qeydiyyat üçün verilən vaxt ərzində yubanmalar və ya bir neçə gün gecikmələr olur. Valideyn və tələbə narahat olur, nigaran qalır ki, kredit artıq ayrılmadı. Ona görə də burada bir qədər prosesi sürətləndirmək lazımdır. Yeni TTKF tərəfindən universitetin hesabına pul köçürüldükdən sonra portalda dərhal məlumat yerləşdirilməlidir ki, artıq ödəniş köçürülüb. Yeni müəyyən qədər orada gecikmə məsələsi həllini tapsa yaxşı olar” (EƏ).

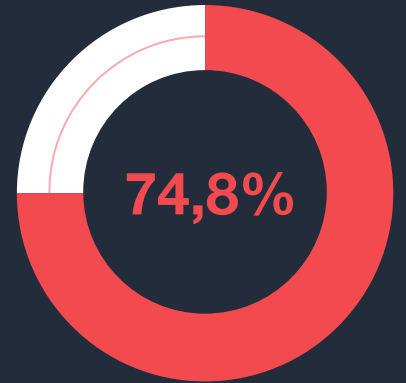
Ekspertlər ödəniş qaydalarında bəzi mexanizmlərin korrektəyə ehtiyac olduğunu bildiriblər.

“Belə ki, əvvəllər qayda belə idi ki, universitetlər 50% ödəniş almaq istəyirdi ki, onu tələbə kimi qeyd etsinlər. Sonra TTKF bu məbləği yüzdə iyirmi olaraq qeyd etdi. Yeni tələbə təhsil haqqının 20%-ni ödəyirsə, artıq universitet ondan imtina etmək səlahiyyətinə sahib deyil. Əvvəlcə universitetlər bunu faktiki olaraq qəbul etmədilər, amma bu günün özündə belə bir sıra özəl universitetlər, xüsusilə TTKF-nin yüzdə iyirimi kimi ödəniş icrasına birmənalı yanaşmır. Mütəlakə tələb edirlər ki, tələbə 50% ödənişi icra etməlidir. Sonra tələbə kimi qeydiyyatda düşə bilər. Bu problem bu gün də aktualdır” (EB).

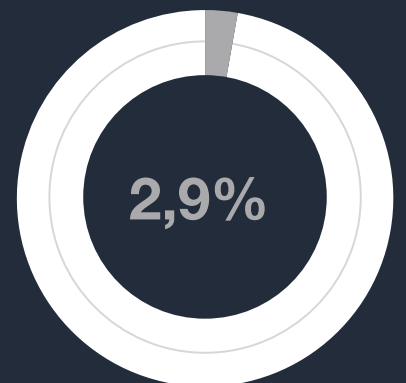
Təhsil müəssisələri ilə Təhsil Tələbə Krediti Fondu arasındakı əməkdaşlığın əhatəliliyinin daha da genişləndirilməsi fikirlər arasında mühüm yer tutur. Ümumiyyətlə, ekspertlər universitetlərdə yaradılan bəzi süni maneələrin aradan qaldırılmasının vacibliyini qeyd

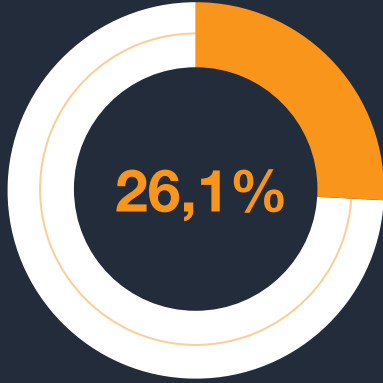
Bəli, məlumatım var

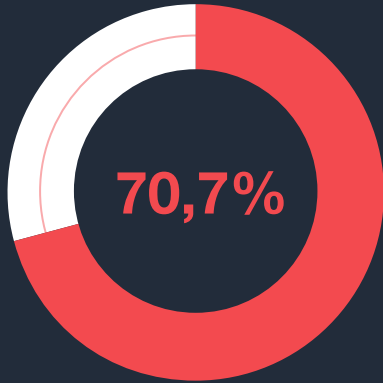
Xeyr, məlumatım yoxdur

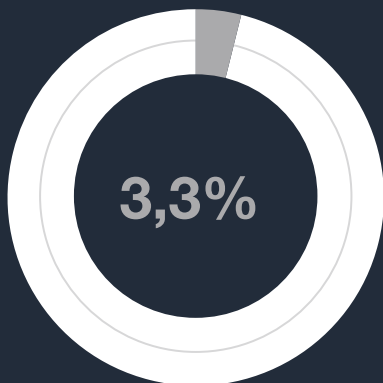
Cavab verməyə çətinlik çəkirem

Bəli, məlumatım var

Xeyr, məlumatım yoxdur

Cavab verməyə çətinlik çəkirəm

Tələbələr

N-5000

ediblər: “Bürokratik əngəllərin qarşısının alınması, tələbələrin təhsil ala bilməsi üçün münbit şəraitin yaradılması, Fondun təhsil müəssisələri ilə olan əməkdaşlığının əhatəliliyinin daha da genişləndirilməsi məqsədəuyğundur. Bunun üçün Fond tərəfindən paytaxtda və bölgələrdə fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrində mütəmadi olaraq monitorinqlərin aparılması zəruridir”.

Fokus qrup

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Təhsil müəssisələrinin nümayəndələri Fondla təmsil etdikləri ali məktəblər arasında əməkdaşlığın səviyyəsindən razı qaldıqlarını bildiriblər. Texniki səbəblərdən yaranan problemlərə Fondun əməkdaşlarının dərhal cavab verdiyini və dəstək göstərdiklərini bildiriblər.

“ÜOMG-ni bəzən səhvən daxil edəndə Fondun əməkdaşları düzəliş etməyə kömək edirlər. Tələbələrin müraciətlərinə cavab verirlər. Ümumiyyətlə, kollektivindən çox razıyam. Həqiqətən həm hüquqşünası olsun, həm müəssisənin işçiləri olsun, həm rəhbərlik olsun hamısı əlçatan və məlumatlıdırlar. Bəzi müəssisələrin rəhbərliyi əlçatmaz olduğu halda, təhsil tələbə kreditinin rəhbərliyi ilə birbaşa danışmaq mümkündür” (UNEC).

Bununla bağlı müzakirələrdə səsləndirilən təkliflərdən biri kreditin verilməsi proseduru ilə bağlı olub: *“Birinci mərhələdə ərizəni təsdiq etmək üçün tələbə notarius, sonra banka yaxınlaşır. Müraciət rəsmiləşdikdən sonra bankdan xəbər gözləyir. Bank əməkdaşı nə vaxt həmin şəxslə əlaqə saxlayacaq və rəsmiləşdirmənin tamamlanması üçün proseduru icra edəcək - bu vaxt aparır. Prosesin sürətləndirilməsi üçün tələbənin bank əməkdaşının zəngini gözləmədən özünün banka yaxınlaşaraq problemi yerində həll etməsinə şərait yaratmaq lazımdır. Hazırda bank tələbə ilə görüntülü əlaqə qurur. Bəlkə, tələbənin interneti yoxdur? Tələbənin həqiqətən həmin şəxs olduğuna əmin olduqdan sonra ödəniş edilir” (UNEC).*

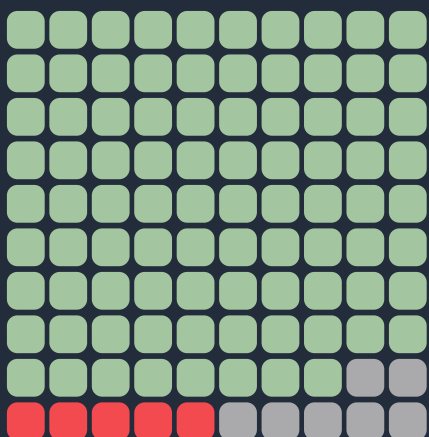
Ali təhsil müəssisələrinin pedaqoji heyəti ilə Fond arasında görüşlərin daha intensiv keçirilməsi təklif edilib: *“Sırf müəllimlərlə görüşlərin keçirilməsi daha məqsədəuyğun olardı. Mən əminəm ki, universitetlərdə çox müəllim və nümayəndələr var ki, heç özləri də Fondun sayına daxil olmayıblar. Gərək tələbə müraciət etsin ki, sən daxil olasan? Tələbəyə gərək sən məlumatı verəsən ki, o müraciət etsin. Universitetlərin müəllim heyətinin daha yaxşı maarifləndirilməsi məqsədəuyğundur. Fondun*

nümayəndələri universitetlərdə daha çox görüşlər keçirməlidir” (BMU).

Fikirlərdən biri də universitetlərdə bu işi icra edən nümayəndələrin əməyinin dəyərləndirilməsi ilə bağlı olub: “Yaxşı olar ki, Fondun fəaliyyəti və maliyyə imkanları genişləndikcə tələbələrin kreditə müraciəti çoxaldıqca, bu işi icra edən nümayəndələrə universitetlərdə heç olmasa bir ştat vahidi yer ayrılınsın. Çünki universitet əməkdaşları bu çətin işi ictimai əsaslarla yerinə yetirirlər. Ən azı universitetdə 2-3 saatını tələbələrlə keçirirlər. Bəzən onların da işləri olduğu üçün tələbələrlə müntəzəm işləmək olmur. Bu işlə gündəlik məşğul olan şəxs lazımdır” (SDU).

Müsbət
88,0%

5,1%

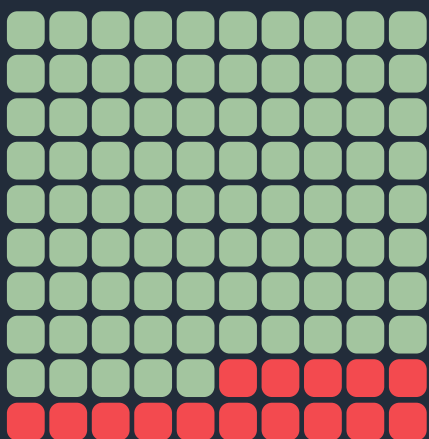
Mənfi

6,9%

Ç

85,3%

Fondun yaradılması barədə minnətdarlığını bildirib və fəaliyyətində uğur arzulayanlar

14,7%

Fondun fəaliyyəti ilə bağlı təkliflər irəli sürənlər

Ümumi

N-8000

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ FONDUNUN FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Tədqiqat çərçivəsində təhsil tələbə kreditlərinə müraciət və onların əlçatanlığı, kreditlərin verilməsi şərtlərinin səmərəliliyi barədə rəylər, tətbiq edilən güzəşt və möhlət müddətinə münasibət, geri ödənilməsi şərtləri barədə mövqelər, kreditlərin təhsilin keyfiyyətinə təsiri ilə bağlı nəticələr Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün bazis rolunda çıxış edir. Bununla belə, Fondun yaradılması təşəbbüsünə və onun fəaliyyətinə ictimai dəstəyin təhsil tələbə kreditlərinə dair hazırkı qayda və normalarla müqayisədə daha yüksək olduğunu xüsusi vurğulamaq mümkündür.

Sosioloji sorğunun yuxarıdakı aspektlər üzrə nəticələrinin təhlili kreditdən faydalanan tələbə və məzunların ümumilikdə 88.0%-nin (n=7040) Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətini müsbət, 5.1%-nin (n=408) mənfi qiymətləndirdiyini deməyə əsas verir. Nəticələrə əsasən, 6.9% (n=552) bu barədə fikir bildirməkdə çətinlik çəkənlərdir.

Həmçinin Fondun fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tələbə və məzunların rəy və təkliflərini öyrənmək məqsədilə ünvanlanan suala münasibətdə, onların 85.3%-i (n=6824) xüsusi təkliflərinin olmadığını qeyd edərək, belə bir Fondun yaradılması ilə bağlı Cənab Prezidentə təşəkkürlərini bildirib, Fondun rəhbər heyətinə və əməkdaşlarına minnətdarlıqlarını ifadə edib, Fondun gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayıblar.

Fokus qrup

Təhsil ekspertləri

Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən təhsil ekspertləri Fondun fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib. Həmçinin onun fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində təklif yönümlü fikirlərlə çıxış ediblər. Ekspertlər bildiriblər ki, Fondun mobil tətbiqinin yaradılması yaxşı olardı. Proqramı "AppStore" və ya "Google Play Market"dən yükləyən hər bir şəxs (18 yaşının tamam olub-olmamasından asılı olmayaraq) məlumatları mobil tətbiq vasitəsilə tanınandan sonra banklarla əməkdaşlıq əsasında birbaşa sənədləri təsdiqləyə bilər. Bununla da bürokratik maneələr ortadan qaldırılmış olar.

Ekspertlərə görə, Fondun fəaliyyətinin şəffaflığı müzakirə predmeti olmasa da, kreditin alınması, rəsmiləşdirilməsi şərtlərində bəzi güzəştlərə getmək lazımdır: *“Bilirik ki, Azərbaycanca 18 yaş olmayan şəxs banka müraciət edib kredit götürə bilməz. Nəzərə alındıqda ki, təhsil tələbə krediti almaq üçün müraciət edən şəxs artıq universitet tələbəsi adını qazanıb və bu krediti özü qaytaracaq, belə olan halda notariusdan valideynlərin razılıq ərizəsinin tələb olunmasına ehtiyac yoxdur. Ailə ilə razılaşdırılmaqla o hissəni şərtlərdən çıxarmaq olar”* (KƏ).

“Digər bir çətinlik yaş 18-dən aşağı olan şəxslərin ailə vəziyyəti ilə bağlıdır. Məlumdur ki, kreditin alınması üçün hər iki valideynin razılığı lazımdır. Hər hansı bir səbəbdən valideynləri ayrılmış şəxslərin kredit alması ilə bağlı ortaya çıxan despotik yanaşmalar tələbələrin kredit almasını çətinləşdirir. Valideynlərdən birinin kreditin götürülməsi ilə bağlı razılıq verməməsi problemlər yaradır” (EB).

Yaxud valideynlərindən birinin xarici ölkənin vətəndaşı olması zamanı da bəzi problemlər yaşanır. Bu qaydalara da dəyişiklik edilməsi kreditdən istifadə edənlərin əhatə dairəsini genişləndirər.

Ekspertlər qaynar xəttin, müvafiq çatbotların olması və onların operativ şəkildə cavablandırılması məsələsinə də toxunublar: *“Artıq demək olar ki, qarşı şirkətlər çatbotlar vasitəsilə məlumatları daha geniş şəkildə çatdırır. Yəni süni intellektlə, yüksək texnologiyalarla məlumatları indi hədəf kütləsinə daha asan və birbaşa çatdırmaq mümkündür”* (SƏ).

Fondun fəaliyyəti ilə bağlı irəli sürülən təkliflər

19,4% ÜOMG balı ilə bağlı tələblərə güzəşt edilməsi

14,1% Kredit faizlərinin azaldılması, yaxud ləğv edilməsi

12,0% İşlə təminat, yaxud vakansiyalarla bağlı məlumatlandırma

7,2%
Akademik borcun kreditlərə təsir etməməsi

6,9%
İlkin ödəniş tələbinin ləğv edilməsi

6,4%
Güzəştlərin artırılması

6,3%
Güzəşt müddətinin artırılması

4,5%
Azteminatlı ailələrə faizsiz kredit verilməsi

4,0%
Digər xərclərlə bağlı kredit verilməsi

3,4%
Kreditlə bağlı məlumatların elçatan olması

2,7%
Ödənişlərin bir-dəfəlik, yaxud birillik olması

2,6%
Borcların bağışlanması

2,4%
Təhsilin digər formaları üçün kredit ayrılması

2,3%
Sənədləşmə prosesinin sürətləndirilməsi

5,8%
Digər

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Müzakirə iştirakçıları Fondun tam şəffaf fəaliyyət göstərdiyini qeyd ediblər. Onlar ölkənin təhsil sisteminin inkişafı üçün tələbə kreditlərinin əhəmiyyətinin danılmaz olduğunu bildiriblər. Qeyd olunub ki, təhsilin düzgün maliyyələşdirilməsi bu sahədə inkişafı sürətləndirir. Əsas məsələ kreditlərin hər bir tələbə üçün əlçatan olmasının təmin olunmasıdır.

“Şəffaflıq elə ondan irəli gəlir ki, Fond təhsil haqqını bank vasitəsilə ali təhsil müəssisəsinə hər semestr üçün birbaşa köçürür. Tələbənin özünə və ya valideyninə vermir” (SDU).

“Hər bir tələbənin bu kreditlərdən bəhrələnməsi üçün zəmin yaradılmalıdır. Xarici ölkələrin təcrübəsinə nəzər yetirmək lazımdır. Məsələn, Türkiyədə bəzi təhsil haqları dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir” (UNEC).

Səsləndirilən təkliflərdən biri də Fondun adındakı “kredit” sözü ilə bağlı olub. Müzakirə iştirakçılarının fikrincə, “kredit” sözü bəzən insanlarda bir çəkingənlik yaradır: *“Təhsil Tələbə Krediti Fondunun adında düzəlişlərin edilməsi yaxşı olar. Maliyyələşdirmə mənbəyi kimi. Məsələn, “Təhsil Tələbə Maliyyələşdirilməsi Fondu” olsa daha uyğun olar. “Kredit” sözü sanki satış təsəvvürünü yaradır. Təhsil satılacaq bir şey deyil, təhsil millətin gələcəyidir. Ümumiyyətlə, inkişaf təhsildən başlayır. Mümkün qədər bu məsələlərin maliyyə üzərindən fundamental dəyişikliklər edilməsi nəzərdə tutulmalıdır. Gələcəkdə nəzərə alınsa, çox yaxşı olar” (BMU).*

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

“Ölkəmizdə belə bir Fondun yaradılması ilə bağlı xəbəri eşidəndə çox sevindim. Təhsil bir ölkənin və xalqın gələcəyidir. Əslində, bu Fondun işində hamı iştirak etməlidir. Məsələn, Türkiyə nümunəsində olduğu kimi bu Fonda ianələr, müxtəlif formalarda yardımlar edilə bilər. Bu işdə vətəndaşlar, imkanlı şəxslər, böyük şirkətlər yardımlar edə bilər. Hər şeyi dövlətdən gözləmək də düzgün deyil”.

“Mən dövlət sektorunda işləyirəm. Ailə üzvlərim dörd nəfərdir. Aldığım maaş ancaq sosial problemlərimizin həllinə çatır. Övladım ADA-da oxuyur. Bilirsiniz ki, ADA Universiteti yüksək ödənişi olan universitetdir. Övladım yüksək bal topladığına görə 50 faiz endirim əldə edir. Lakin buna baxmayaraq fikirləşirdim ki, onu oxutdura bilməyəcəyəm. Bank kreditləri də çox yüksəkdir. Lakin Fondun kreditindən istifadə etdim. İndi övladım gedib ADA-da rahat oxuya bilir. Çox səmərəli və faydalı layihədir”.

“Mənim övladım da ödənişliyə düşmüşdü. İllik üç min manat olduğu üçün oxumaq istəmirdi. Fond haqqında yaxın bir tanışımdan eşitdim. Müraciət etdik. Şərtlər uyğun olduğundan götürdük. Yaxşı ki, dövlətimiz belə bir fond yaradıb. Yoxsa övladımı oxutdura bilməzdim.”

TƏHSİL TƏLƏBƏ KREDİTİ FONDUNUN FƏALİYYƏT SAHƏSİNİN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİ

Fond təhsil tələbə kreditlərinin verilməsini təşkil etməklə yanaşı, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, gənclərin məşğulluğunu, karyera planlarını və şəxsi inkişaflarını dəstəkləyən müxtəlif layihələr həyata keçirir. Eyni zamanda təhsil tələbə kreditlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və tələbələrə digər sosial tələbatlarına yönəlik dəstəkləyici mexanizmlərin tətbiq edilməsi Fondun gələcək prioritetləri arasında yer alır.

Bu prioritetlərdən irəli gələrək, kreditdən faydalanan tələbələrə təhsil haqqı xərclərindən əlavə onları qayğılandıran digər xərcləri müəyyən etmək məqsədilə sual ünvanlanıb. Sorğunun nəticələrinə əsasən, tələbələrə ən çox narahat edən xərclər arasında ilk sırada yaşayış xərcləri qərarlaşıb. Belə ki, tələbələrin 65.8%-i (n=3292) yaşayış xərclərinin onları qayğılandırdığını bildirib. Növbəti sırada nəqliyyat xərcləri (57.5%, n=2877) yer alıb. Nəticələrə əsasən, üçüncü sırada qidalanma xərcləri (39.5%, n=1976) dayanıb. Tələbələrin 4.2%-i (n=209) onları qayğılandıran digər xərcləri qeyd edib, 7.4%-i (n=368) bu barədə rəy bildirməkdə çətinlik çəkib.

- Sorğu nəticələrinin iştirakçıların gender bölgüsünə görə təhlili kişilərin 69.2%-nin (n=1191), qadınların 64.1%-nin (n=2101) yaşayış xərclərindən qayğılandığını göstərib. Kişilərin 56.4%-i (n=971), qadınların 58.1%-i (n=1906) nəqliyyat xərclərinin onları qayğılandırdığını bildirib. Həmçinin qidalanma xərclərinin kişiləri (45.2%, n=778) qadınlardan (36.5%, n=1198) daha çox narahat etdiyi məlum olub.
- Sorğu iştirakçıları arasında yaşı 22-dən yuxarı olanların 70.6%-i (n=739) yaşayış xərclərinin onları qayğılandırdığını bildirib. Bu göstərici 18-22 yaş qrupu iştirakçıları arasında 65.4% (n=2239), yaşı 18-dən aşağı olanlar arasında 59.2% (n=314) təşkil edib.
- Təhsil tələbə kreditinin standart növündən faydalananların 65.6%-i (n=2191), sosial növündən faydalananların 66.3%-i (n=1101) yaşayış xərclərinin, 58.5%-i

Yaşayış xərcləri

65,8%

Qidalanma xərcləri

39,5%

Nəqliyyat xərcləri

57,5%

Digər

4,2%

ÇÇ

7,4%

Tələbələr

N-5000

(n=1952) və 55.7%-i (n=925) nəqliyyat xərclərinin onları qayğılandırdığını bildirib. Həmçinin kreditin standart növündən faydalananların 38.8%-i (n=1296), sosial növü üzrə 40.9%-i (n=680) qidalanma xərclərini qeyd edib.

Fokus qrup

Təhsil ekspertləri

Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən ekspertlər kreditin verilməsi ilə yanaşı Fondun imkanlarından istifadə edərək tələbələrin bir sıra sosial problemlərinin həllində də yaxından iştirak etməsini məqsəduyğun hesab ediblər. Qeyd edilib ki, xüsusilə universitet yataqxanalarının azlığını və yaxud strukturun əlverişli olmadığını, kirayə evlərin isə aztəminatlı ailələr üçün əlavə öhdəliklər yaratdığını nəzərə alaraq, tələbələrə kirayə mənzillər üçün mənzil kreditlərinin verilməsi təqdirəlayiq təşəbbüs olardı. Bunun üçün mənzil sahibi ilə müqavilələrin imzalanmasına ehtiyac var.

Bundan başqa, ekspertlər tərəfindən müəyyən ixtisaslarla bağlı xarici dilin tədrisinin maliyyələşdirilməsi, magistratura və doktorantura pilləsində elmi tədqiqat işlərinin aparılması üçün xarici ölkələrə ezamiyyə xərclərinin ödənilməsi, elmi tədqiqatla məşğul olan doktorantlara yüksək impakt faktorlu jurnallarda məqalələrin çapı ilə bağlı maliyyə dəstəyinin göstərilməsi, məqalələrin tərcüməsi ilə bağlı dil kurslarının yaradılması, nəqliyyatda istifadə üçün güzəştli tələbə kartlarının verilməsi və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi tövsiyə edilib (KƏ).

Müzakirələrdə qeyd edilib ki, Fond tərəfindən tələbələr üçün xüsusi kredit kartlarının təqdim olunması məqsəduyğun olardı. Tələbələr bu kartlar vasitəsilə qidalanma, kitabxana, yataqxana, nəqliyyat və digər xərclərini qarşılaya bilərlər.

Ekspertlərdən birinin fikrinə görə, şərtlərə əsasən Fonda, adətən, ödənişli əsaslarla təhsil alan tələbələr müraciət edir: *“Lakin elə aztəminatlı ailələr də var ki, övladı ödənişsiz əsaslarla təhsil alır. Xüsusi güzəştləri ehtiva edən sosial tələbə kredit kartlarının onlara da verilməsi məqsəduyğun olar”* (RN).

“Kredit şəklində təqaüdlərin uzunmüddətli və aşağı faizlə verilməsi çox yaxşı olardı. Bu təqaüdlər birmənalı olaraq sosial təminatı aşağı, lakin akademik göstəriciləri yüksək olan tələbələrə verilməlidir” (SO).

Ekspertlər belə bir təşəbbüslə də çıxış ediblər ki, Fond özəl nəşriyyatlarla da işləməlidir: *“Çünki tələbələrin daha çox kitaba ehtiyacı var. Özəl nəşriyyatlara müəyyən maliyyə vəsaiti ayrılarsa, tələbələr bundan faydalana bilərlər”* (EƏ).

“Xaricdə təhsil alanlara, həmçinin təhsilini qiyabi yolla alanlara da təhsil kreditinin verilməsi uyğun olardı”. (RN).

Fokus qrup

Ali təhsil müəssisəsinin nümayəndələri

Müzakirələrdə ali təhsil nümayəndələri tərəfindən xarici ölkələrin ali məktəblərinə ödənişli əsaslarla qəbul olmuş tələbələrin müəyyən şərtlər daxilində (məsələn, təhsili-

ni bitirdikdən sonra ölkəyə qayıtması və işləməsi şərti əsasında) təhsil haqlarının tam və ya qismən maliyyələşdirilməsi, xüsusilə regionlardan gələn tələbələr üçün yataqxana və kirayə xərclərinin qarşılınması, ikinci ali təhsil alan tələbələrin təhsil haqlarının, həmçinin müxtəlif sertifikatlı imtahanlarda iştirak haqlarının ödənilməsi, tələbələrin layihələrinin, xaricdə məqalə çapının, beynəlxalq konfranslarda iştirak xərclərinin qarşılınması və digər məsələlərlə bağlı təkliflər səsəndirilib.

“Tələbələr universitetə daxil olarkən yataqxana xərclərinin qarşılınması ilə bağlı müraciətlər edirlər. Xüsusilə rayonlardan gələn tələbələrımız yataqxanada qalmaq istəyirlər. Onların yerləşdirilməsi ilə bağlı çətinlik çəkirik”. (BMU)

“Müxtəlif layihələrin inkişaf etdirilməsinə, reallaşdırılmasına, maliyyələşdirilməsinə Fond tərəfindən vəsait ayrılarsa, həmin tələbənin də gələcəyinə müsbət təsir etmiş olar. Həmçinin yerli və beynəlxalq konfransların maliyyələşdirilməsi, eyni zamanda tədqiqatların aparılması, xaricdə məqalə çapı ilə bağlı maliyyə dəstəyi göstərilə, yaxşı olar” (UNEC).

“Tələbələrin oxuduğu müddətdə səhhətlərində yaranan problemlərlə qarşılaşırıq. Bəzən bu problemlərin həll olunmasına ailənin maddi durumu imkan vermir. Belə bir vəziyyətin qarşılınması üçün tələbə təhsil kreditinə müraciət etmək mümkün olarsa, bu, tələbənin sağlamlığına qovuşması üçün hər cəhətdən kömək ola bilər” (UNEC).

Fokus qrup

Təhsil tələbə kreditindən faydalanan şəxslərin valideynləri

Müzakirələrdə valideynlər Fond tərəfindən tələblərin nəqliyyat, kirayə mənzil və digər xərclərin qarşılınması ilə bağlı təkliflərlə çıxış ediblər: *“Tələbələrin xüsusilə nəqliyyat, kirayə mənzil, qidalanma və digər xərcləri ilə bağlı Fond tərəfindən müəyyən güzəştləri ehtiva edən kartlar verilsə, yaxşı olar. Bu həm də aztəminatlı ailələrə əlavə bir dəstəkdir.”*

Valideynlər bu sahədə gözləntiləri nəzərə alaraq, Fondun maliyyə imkanlarının təkçə dövlət büdcəsi hesabına deyil, eyni zamanda kənar ianələr və köçürmələrlə genişləndirilməsinin zəruriliyini qeyd ediblər.

“Mən çox istərdim ki, bizdə də Türkiyədə olduğu kimi vəqflər fəaliyyət göstərsin və imkansız tələbələrə qarşılıqsız kömək etsinlər. Çünki o qədər istedadlı tələbələr olur ki, müəyyən bal toplayır. Lakin imkansızlıq ucbatından təhsil ala bilmir”.

“İmkanım olsaydı heç vaxt kredit üçün müraciət etməzdim. Adından göründüyü kimi bu layihə tələbələr üçün nəzərdə tutulub. İmkansızlıq ucbatından təhsil ala bilməyən o qədər istedadlı uşaqlarımız var ki. Qoy onlar dövlətimizin yaratdığı bu imkanlardan istifadə edib təhsil alsınlar”.

“Fikrimcə, təhsil kreditlərindən yalnız aztəminatlı ailələr istifadə etməlidir. İmkanlı ailələrin bu fonda müraciət etmələri düzgün deyil”.

NƏTİCƏ

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, eləcə də təhsil tələbə kreditinə müraciət və rəsmiləşdirmə, kreditin verilməsi və geri ödənilməsi şərtləri, güzəşt və möhlət müddəti, kreditlərin təhsil alanlara faydaları və digər aspektləri üzrə keçirilmiş sosioloji sorğu və fokus qrup müzakirələrinin nəticələrini aşağıdakı tezislər formasında ümumiləşdirmək mümkündür.

Təhsil Tələbə Krediti Fonduna edilən müraciətlərin mütləq əksəriyyəti müsbət həllini tapıb. Kreditlərin təqribən üçdə birini sosial, üçdə iki hissəsini standart növ kreditlər təşkil edir. Hazırda təhsil tələbə kreditindən faydalananların - tələbə və məzunların nisbətində tələbələrə nisbətən üstünlük təşkil etməsi təhsil tələbə kreditinə tələbatın aktual olduğunu göstərir.

Təhsil tələbə kreditindən faydalanmış və məzun olmuş təqribən hər on nəfərdən biri kredit öhdəliklərinin icrası ilə bağlı hazırkı mərhələ barədə məlumatsızdır. Məzunlar arasında əmək fəaliyyəti ilə məşğul olanların və işsiz olduğunu bildirenlərin göstəriciləri bərabər bölünür. Məzunlar arasında təhsilin səviyyəsi və yaş artdıqca işsizlik səviyyəsi azalır. Qadınlar arasında işsizlik göstəriciləri daha yüksək qiymətləndirilir.

Təhsil tələbə kreditindən faydalanmış və məzun olmuş şəxslər arasında güzəştlər barədə məlumatsızlıq səviyyəsi yuxarı qiymətləndirilir. Həmçinin tətbiq edilən güzəştlərə baxmayaraq, universitetlərdə təhsil haqlarının ilbəil artması bu sahədə öhdəlikləri çətinləşdirir.

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti haqqında tələbə və məzunların əsas məlumat mənbəyi ətrafdakı insanlar, dostlar və tanışlardır. İnternet resursları və sosial media vasitələri növbəti sıralarda, televiziya və radio kimi kütləvi informasiya vasitələri sonuncu sıralarda qərarlaşır. Təhsil ekspertləri Fondun fəaliyyəti barədə televiziya və radiolarda kifayət qədər məlumatların verildiyini bildirsələr də, ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri şagirdlər və abituriyentlər arasında məlumatlılıq səviyyəsi barədə fərqli mövqelərə malikdir. Valideynlərin isə bu barədə daha çox övladları vasitəsilə məlumat aldıkları məlum olur. Həmçinin ucqar rayon və kəndlərdə Fondun fəaliyyəti haqqında məlumatlılıq səviyyəsi aşağı qiymətləndirilir.

Təhsil tələbə kreditlərinə müraciət və rəsmiləşdirmə prosesinin elektronlaşdırılmış formada həyata keçirilməsi süni maneələrin və bürokratik əngəllərin qarşısını alır. Sorğunun nəticələri tələbə və məzunlar arasında müraciət və rəsmiləşmə prosedurlarına dair ümumi rəyin əsasən müsbət olduğunu göstərir. Bununla belə, hal-hazırda təhsil alanlar arasında kreditə müraciət və rəsmiləşmə zamanı çətinliklə qarşılaşdığını bildirenlər məzunlarla müqayisədə nisbətən çoxdur. Çətinliklə qarşılaşanlar bunun əsasən kreditin təsdiqlənmə müddəti, şəxsi kabinetdə müraciət formasının doldurulması və göndərilməsi, məlumatların təhsil müəssisəsi tərəfindən təsdiq edilməsi mərhələsi ilə bağlı olduğunu qeyd edib. Məzunlar Fondun əməkdaşları ilə əlaqə saxlama, ödənişlərlə bağlı elektron sistemin işləyişi mərhələlərində çətinliklə qarşılaşıblar. Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri və

tələbələrin valideynləri də müraciət və rəsmiləşmə ilə bağlı ciddi bir problemlə qarşılaşmadıqlarını bildiriblər. Təhsil müəssisələrində çalışanların mövqeyinə görə, müraciət mərhələsində əsas çətinliklər banklar tərəfindən təsdiq edilməsi, tələbələrin ortalama balının müəyyən edilməsi və sənədləşmə prosedurları ilə bağlıdır.

Tədqiqatın nəticələri təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi şərtlərinin ümumilikdə müsbət qiymətləndirildiyini və səmərəli hesab edildiyini göstərib. Tələbə və məzunların, yaxud kreditin sosial və ya standart növündən fayalananların bu barədə mövqelərində əhəmiyyətli fərq müşahidə edilməyib. Təhsil ekspertləri də şərtlərin və faiz dərəcələrinin ölkədəki cari vəziyyəti nəzər aldığı və qənaətbəxş olduğu mövqeyindədir. Onlar Fond tərəfindən hər iki kredit növü üzrə tətbiq edilən şərtlərin ədalətlik prinsipləri üzərində qurulduğunu bildirib. Ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri də bu barədə dəstəkləyici mövqedən çıxış etməklə, kreditin standart növü üzrə faizlərin azaldılması təklifi ilə çıxış ediblər. Valideynlər arasında isə təhsil tələbə kreditlərinin növlərinə və şərtlərinə münasibət fərqlidir. Bəzi valideynlər şərtləri münasib hesab edərkən, əksəriyyət xüsusilə də standart kredit üzrə faizlərin yüksək olduğunu bildirib.

Təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi şərtləri ilə yanaşı, geri ödənilməsi şərtlərindən məmnunluq ümumilikdə yüksək qiymətləndirilib. Bununla belə, tələbə və məzunların məmnunluq səviyyəsində əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınıb. Kreditlərin geri ödənilməsi şərtləri məzunlar tərəfindən tələbələrə müqayisədə aşağı qiymətləndirilib. Nəticələrin gender bölgüsünə görə təhlili geri ödənilmə şərtlərinə münasibətdə aşağı göstəricinin məzun kişilər üzrə qeydə alındığını müəyyən edib. Geri ödənilmə şərtlərini magistratura təhsillilər digər təhsil səviyyələri ilə müqayisədə daha yüksək qiymətləndirib. Fokus qrup müzakirələri valideynlərin kreditin məbləği, aylar üzrə bölgüsü və qaytarılma şərtləri haqqında bir sıra hallarda məlumatlı olmadığını göstərib.

Tətbiq edilən güzəşt və möhlət müddəti sorğu iştirakçıları tərəfindən əsasən qənaətbəxş hesab edilib. Lakin tələbə və məzunların mövqeləri arasında bu istiqamətdə də əhəmiyyətli fərqlər müşahidə edilib. Güzəşt və möhlət müddəti tələbələrə müqayisədə məzunlar tərəfindən nisbətən aşağı qiymətləndirilib. Sorğu iştirakçılarının təhsil səviyyəsinə görə əhəmiyyətli fərqlər qeydə alınmasa da, yaş qrupları üzrə müəyyən tendensiyalar müşahidə edilib. Yaş artdıqca güzəşt və möhlət müddətinin qane etdiyini bildirenlərin sayında azalma qeydə alınıb. Fokus qrup müzakirələrində iştirak edən valideynlər də kredit öhdəliklərinin qaytarılması üçün möhlət müddətinin uzadılması mövqeyindən çıxış ediblər.

Sosioloji sorğunun və fokus qrup müzakirələrinin nəticələri təhsil tələbə kreditlərinin təhsilin keyfiyyətinin artırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərib. Kreditdən faydalananların yarıya yaxınının “təhsilimi dayandırmaq istəyirdim, lakin kredit sayəsində davam etdim” mövqeyindən çıxış etməsi, həmçinin onların üçdə birinin təhsil xərclərini ödəmək baxımından “kredit olmasaydı, təhsil almaqdan imtina edəcəkdim” fikrini qeyd etməsi kreditlərin təhsilə əlçatanlıq yaratdığını əks etdirir. Təhsil ekspertləri də bu mövqeyi bölüşüb ki, Fondun təhsilin keyfiyyətinə təsiri birmənalı olaraq müsbətdir. Təhsil tələbə kreditləri xüsusən aztəminatlı ailələr üçün ali təhsil almaqda bərabər imkanların yaradılmasını təmin edir. Tətbiq edilən güzəştlər tələbələrin təhsilə yanaşmasına stimullaşdırıcı təsir göstərməklə, müvəffəqiyyət göstəricilərinin yüksəlməsi ilə nəticələnir. Kreditdən yararlanmış tələbələrin göstərici-

lərində müsbətə doğru ciddi dəyişiklik ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələrinin mövqeyində də öz əksini tapır. Valideynlər kreditlərin təhsilin inkişafına təsiri ilə yanaşı, övladlarının ixtisas seçimində yaratdığı imkanları yüksək qiymətləndirir.

Təhsil Tələbə Krediti Fondu tərəfindən həyata keçirilən müxtəlif layihələr, gənclərin əmək bazarında işlə təmin edilməsi, karyera planlamaları, şəxsi inkişafının dəstəklənməsi, təcrübə proqramlarından keçməsi və könüllülük fəaliyyətinin təşviqi istiqamətlərində görülən sosial tədbirlər və maarifləndirici görüşlər barədə tələbə və məzunların məlumatlılıq səviyyəsi aşağı qiymətləndirilir. Tələbələrle müqayisədə məzunlar bu barədə daha az məlumatlıdır. Təhsil ekspertləri Fondun bu istiqamətdə fəaliyyətində müəyyən təkmilləşmələrin edilməsini faydalı hesab edir. Təhsil müəssisələrinin nümayəndələri isə Fondla təmsil etdikləri ali məktəblər arasında əməkdaşlığın yüksək səviyyədə olduğunu bildiriblər.

Ümumilikdə Təhsil Tələbə Krediti Fondunun yaradılması və fəaliyyəti təhsil tələbə kreditlərini tənzimləyən mövcud qaydalardan, onların verilməsi və geri ödənilməsi şərtlərinə münasibətdən daha yüksək ictimai dəstəyə malikdir. Sosioloji sorğuda iştirak edən tələbə və məzunların belə bir Fondun yaradılması ilə bağlı cənab Prezidentə ünvanlandığı çoxsaylı təşəkkürlər, Fondun rəhbərliyinə və əməkdaşlarına ifadə edilən minnətdarlıq onun ölkənin təhsil həyatında, tələbələrin rifahında olduqca əhəmiyyətli rola malik olduğunu sübut edir. Eləcə də, fokus qrup müzakirəsində iştirak edən təhsil ekspertləri Fondun fəaliyyətini və şəffaflığını yüksək qiymətləndirib. Bənzər mövqə ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələrinin rəyləri üçün keçərlidir. Onlar ölkənin təhsil sisteminin inkişafı üçün tələbə kreditlərinin əhəmiyyətinin danılmaz olduğunu bildiriblər.

Fondun gələcək fəaliyyətində növbəti prioritetlərin müəyyən edilməsi və onun fəaliyyətinin genişləndirilməsi məsələləri də sosioloji sorğu və fokus qrup müzakirələri çərçivəsində dəyərləndirilib. Ümumi nəticələrə əsasən, yaşayış, nəqliyyat və qidalanma xərclərinin ödənilməsi istiqamətində dəstəkləyici tədbirlərin görülməsi tələbələrin Fondun fəaliyyətindən əsas gözləntiləri sırasındadır. Xüsusilə də təhsil ekspertləri Fondun imkanlarından istifadə edərək tələbələrin bir sıra sosial problemlərinin həllində, təhsillə bağlı digər xərclərinin qarşılmasında yaxından iştirak etməsini məqsədəuyğun hesab ediblər. Təhsil müəssisələrinin nümayəndələri bu istiqamətdə təhsil ekspertlərinin mövqelərini dəstəkləyici təkliflər irəli sürüblər. Valideynlər Fondun bu kimi tədbirləri həyata keçirməsi üçün onun maliyyələşməsində alternativlərin yaradılmasını, maliyyə imkanlarının kənar ianələr və köçürmələrlə genişləndirilməsinin zəruri olduğunu vurğulayıblar.

TƏKLİFLƏR

Təhsil ekspertləri, ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri, təhsil tələbə kreditindən faydalanmış tələbələrin valideynləri ilə keçirilmiş fokus qrup müzakirələrində təhsil almaqda bərabər imkanlar yaratmaq və təhsilin əhatə dairəsini genişləndirmək məqsədilə yaradılan Təhsil Tələbə Krediti Fondunun təklif etdiyi dəstək mexanizmindən daha çox tələbənin istifadə edə bilməsi məqsədilə müxtəlif təkliflər irəli sürülüb.

Təhsil ekspertləri ilə keçirilən müzakirələrdə Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyət sferasını genişləndirərək ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının zənginləşdirilməsinə də töhfə verməsi məqsəduyğun hesab edilib. Fond tərəfindən bölgələrdə və paytaxtda fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrində tələbələrin istifadəsi üçün nəzərdə tutulan lazımi texniki avadanlıqların alınması, müasir tədris otaqlarının qurulması və bu kimi digər işlərin görülməsi arzu olunub.

Təhsil Tələbə Kreditindən yararlanan və semestri əla nəticələrlə tamamlayan tələbələrin özünü inkişaf etdirmə, ixtisasartırma və digər proqramlara cəlb edilməsi, yay məktəblərinə göndərilməsi və ya xaricdə təcrübə keçmələri üçün Fond tərəfindən dəstək göstərilməsi təklif edilib. Bunun həm onlar üçün stimuly, həm də maddi durumu zəif olanlar üçün gözəl təşəbbüs ola biləcəyi diqqətə çatdırılıb.

Ekspertlər kreditin qaytarılma prosesi üçün müəyyən təşviqedic mexanizmlərin hazırlanmasını da uyğun hesab ediblər: *“Bildiyimiz kimi tələbə kreditdən istifadə edir və sonra geri ödənişlərdə sıxıntı yaşanır. Bununla bağlı hər hansı mükafatlandırma və yaxud da güzəştlər oluna bilər” (HM).*

Texnoloji həll yolları üzrə bürokratik proseslərin minimuma endirilməsi, qaynar xətt və digər mexanizmlərin tətbiqi arzu olunub.

- **Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyət sahələrini genişləndirməsi, ali, peşə və orta məktəblərə maddi-texniki dəstəyin göstərilməsi, özünüinkişaf və ixtisasartırma proqramlarının, yay məktəblərinin təşkili, müəyyən təşviqedic mexanizmlərin hazırlanması məqsəduyğun hesab edilir.**

Ekspertlərin digər təklifi müraciətin hər semestr üzrə yox, birbaşa tədris ili üçün nəzərdə tutulması ilə bağlıdır: *“Bilirsiniz ki, şərtlərə əsasən tələbə müraciət edir. Şərti olaraq, sentyabrda, fevralda sonra onun akademik göstəricilərinə baxılır. Düşünürəm ki, bu proses ildə bir dəfə icra olunsa, illik təhsil haqqı ödənilə bilər. Bu həm də sənədləşmə prosesində müəyyən qədər iş yükünü də azalda bilər. Əgər tələbə növbəti il üçün yenidən kredit götürmək istəyirsə, proseduru yenidən keçməməlidir. Onun haqqında məlumatlar vahid bir bazada toplandığı üçün bu prosesi sadələşdirmək lazımdır. Bunun üçün Fondun saytının mobil tətbiq versiyası da yaradılmalıdır” (KƏ).*

Eyni zamanda kreditlərin geri qaytarılması məsələsinin də zəruri olduğunu qeyd edən ekspertlər bu prosesə daha məntiqli yanaşma sərgiləməyin düzgün olduğunu qeyd ediblər.

Ekspertlərin bu istiqamətdə toxunduğu digər bir məsələ bal məhdudiyəti ilə bağlıdır. Bakalavriat pilləsində birinci tədris ilinin ilk semestrində təhsil alan tələbələrin hər birinin standart növ kreditdən yararlına bilməsi üçün qəbul imtahanında toplanan ümumi balın minimal həddinin aşağı salınması (məsələn, 200 bal), yaxud ümumiyyətlə aradan qaldırılması tövsiyə edilib: *“Bal məhdudiyəti 250 baldır. Yəni 250 baldan yuxarı toplayan istənilən abituriyent birinci semestrdən müraciət edə bilər. Təklif edirik ki, bal məhdudiyəti aradan götürülsün və ya azaldılsın. Hər bir tələbənin müraciət edə bilməsi üçün imkanlar yaradılsın”* (EB).

- **Kreditin verilməsi şərtlərində müəyyən dəyişikliklər edilməsi, müraciət və rəsmiləşdirmə prosesinin daha da sadələşdirilməsi, birinci semestr üzrə müraciət üçün əsas götürülən qəbul imtahanında toplanılan ümumi balın minimal həddinin aşağı salınması arzu olunur.**

Ekspertlərin fikrincə, xüsusilə pedaqoji ixtisaslarda təhsil alan və sonradan regionlara müəllim işləməyə gedən şəxslərə xüsusi güzəştlərin, məsələn, güzəşt müddətinin 5 il tətbiq edilməsi bölgələrdə müəllim çatışmazlığını da aradan qaldırmış olar.

- **Xüsusilə pedaqoji ixtisaslar üzrə regionlara müəllim işləməyə gedən şəxslərə xüsusi güzəştlərin tətbiq edilməsi hesab olunur.**

Fondun publik hüquqi şəxs olduğunu nəzərə alıb təkəcə dövlət büdcəsindən deyil, həm də özəl şirkətlər və ianələr əsasında büdcəsini formalaşdırması təklif olunur: *“Fondun əməkdaşlığını genişləndirmək lazımdır. Özəl sektorla əməkdaşlıq etmək lazımdır. Əgər dövlət büdcəsində bu istiqamətdə azalma meydana gələrsə, özəl sektorun müəyyən vəsaiti hesabına bunu tənzimləmək mümkün olsun”* (RN).

Ekspertlər qeyd ediblər ki, özəl şirkətlər əlaçı tələbələrə Fond vasitəsilə təqaüd və yaxud kredit ayırmaqla onları hətta xaricdə təhsil almağa göndərə, bu yolla gələcəkdə özü üçün ixtisaslı kadrlar hazırlaya bilər.

- **Beynəlxalq təcrübəni nəzərə almaqla Təhsil Tələbə Krediti Fonduna ödənişlərin dövlət büdcəsi ilə yanaşı, kənar köçürmələr və ianələr yolu ilə edilməsi mexanizmlərinin hazırlanması və bu istiqamətdə təşviqedic tədbirlərin həyata keçirilməsi arzu olunur.**

Bəzi ekspertlər Fondun adındakı “kredit” sözünün “dəstək”, “yardım”, “kömək” sözləri ilə əvəz edilməsini təklif ediblər: *“Çox zaman “kredit” sözünü eşidəndə vətəndaşlar arasında müəyyən qədər çətinlik yaranır. Bu səbəbdən fondun adındakı “kredit” sözü başqa bir ekvivalent sözlə, məsələn, “dəstək”, “yardım”, “kömək” əvəz edilsə, daha yaxşı olar, insanların şüurunda kredit qorxusu götürülmüş olar”* (EƏ).

Lakin bəzi ekspertlər bu fikrin əleyhinə çıxış edib və adın olduğu kimi qalmasını məqsədəuyğun hesab ediblər. İkincilərin fikrincə, “kredit” sözü tələbələrdə məsuliyyət hissi yaradır ki, bu da öz növbəsində alınan kreditin geri ödənilməsinə xidmət edəcək.

Valideynlərin əksəriyyəti qeyd edib ki, “kredit” sözünü eşidəndə təhsil kreditinə ehtiyatla yanaşdıqlarını qeyd ediblər. Lakin şərtlər və güzəştlərlə daha yaxından tanış olduqdan sonra adi bank kreditlərindən xeyli fərqləndiyini görüblər. Burada əsas

üstünlük faiz dərəcələrinin adi bank kreditlərindən xeyli aşağı olması, kreditin qaytarılması ilə bağlı möhlət və güzəşt dövrlərinin tətbiq edilməsidir.

- **Təhsil Tələbə Krediti Fondunun gələcəkdə fəaliyyət sahəsinin daha da genişləndirilməsi onun adı ilə bağlı ictimai rəyi, tələbə və məzunların təkliflərini nəzərə almağı şərtləndirə bilər.**

Ekspertlər Fond hesabatlılığının daha da genişləndirməsini, mütəxəssislərin datalara çıxış imkanları ilə təmin edilməsini zəruri hesab edib: *“Bilirsiniz, geri qaytarma prosesi başlayıb. Nə qədər, hansı universitet, hansı məbləğdə olan məlumatları ancaq konfranslarda açıqlayırlar. Biz Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində, Təhsil Kommunikasiya Mərkəzində bunları təhlil edirik. Lakin bizim datalara çıxış imkanlarımız bir az məhduddur. Düşünürəm ki, hesabatlılıq mütəmadi olaraq daha da genişləndirilsə, yaxşı olar” (KƏ).*

- **Təhsil Tələbə Krediti Fondunun fəaliyyəti ilə bağlı məlumatlılığın və hesabatlılığın artırılması arzu olunur.**

Ekspertlər gələcəkdə kreditlərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı təkliflərlə çıxış ediblər. Konkret olaraq qiyabi, subbakalavr və doktorantların da nəzərə alınması və onların da bu imkandan istifadə edə bilməsi üçün müəyyən güzəştli şərtlərin tətbiq edilməsi tövsiyə edilib. Eyni zamanda qeyd edilib ki, qiyabi təhsil alan tələbələrin əksəriyyəti işlədiyi üçün TTK-dan yararlana bilmir. Amma qiyabi təhsil alan tələbələrin heç də hamısı əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmur. Ən azı işsiz olan və qiyabi təhsil alan tələbələrin nəzərə alınması məqsədəuyğundur: *“Qiyabi təhsil alanların da təhsil kreditindən istifadə etməsinə ehtiyacları var. Hesab edirəm ki, biz qiyabi təhsil alanlara, həmçinin ikinci ali təhsil alanlara onu mütləq şəkildə tətbiq etməliyik. Əhatə dairəsi baxımından elmi tədqiqat işləri ilə məşğul olan doktorantlara da şamil olunmalıdır. Hazırda yalnız ali təhsil müəssisələrinin əyani magistr və bakalavr pilləsində təhsil alanlar, subbakalavrlar və yüksək peşə təhsilində oxuyanlar kreditdən faydalana bilərlər. Amma əhatə dairəsi genişləndirilməlidir” (KƏ).*

Ekspertlər qeyd ediblər ki, xaricdə təhsil alan, eləcə də valideynlərindən biri xarici ölkə vətəndaşı olan tələbələrin də TTK-dan istifadə edə bilməsi arzu olunur. Onların fikrincə, ailədə valideynlərindən yalnız biri çalışan və ya valideynlərindən birini itirib, digər valideyni isə əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan tələbələrə, eləcə də Qarabağ müharibəsi iştirakçılarının, qazilərinin ailə üzvlərinə, övladlarına sosial TTK-dan yararlanma bilməsi üçün şərait yaradılmalıdır.

Digər bir məsələ kreditlərin peşə təhsili istiqamətinə də yönəldilməsidir. Yüksək texniki peşə təhsili istiqamətinə bu kreditlər verilsə də, bütün səviyyələr üzrə verilməsi məqsədəuyğun hesab edilib:

“Düşünürəm ki, peşə təhsilinin digər səviyyələrinə də bu istiqamət üzrə müəyyən vəsait ayrılmalıdır, çünki bu sahənin dayanıqlılığı daha yaxşıdır. Peşə məktəblərini bitirənlər birbaşa əmək bazarına atılır, bakalavr pilləsini bitirən tələbənin isə magistratura, doktorantura oxuyacağını nəzərə alsaq, onun kreditin geri qaytarılması məsələsi bir az uzana bilər. Eyni zamanda peşə təhsilində təhsil haqqı nisbətən azdır. Bu səbəbdən risklərin az olduğunu düşünürəm” (VK).

- **Təhsil tələbə kreditlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, qiyabi təhsil alanlar, peşə təhsilinin bütün səviyyələri, doktorantlar və s. üçün təhsil tələbə kreditindən istifadə etmək imkanlarının yaradılması arzu olunur.**

Ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri Fondla əməkdaşlıqda müəyyən xidmətləri olan universitet əməkdaşlarının da nəzərə alınmasını təklif ediblər. Onların fikrincə, bu iş vəzifə öhdəliklərindən başqa əlavə bir iş kimi yerinə yetirilir. Ümumi prosesdə fəaliyyətində heç bir nöqsanı olmayan əməkdaşların mükafatlandırılması və yaxud onlara aylıq müavinətlərin təyin olunması işə daha məsuliyyətlə yanaşmalarına motivasiya verə bilər: *“Əməkdaşların əməyinə qiymət verilməlidir. İşin motivasiya şəklində qurulması üçün bizə də diqqət ayrılrsa, yaxşı olar” (UNEC).*

- **Ali təhsil müəssisələrində təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi prosesində yaxından iştirak edən və bu işi tənzimləyən əməkdaşların mükafatlandırılması, yaxud bu işlə məşğul olan işçi üçün rəsmi bir ştatın ayrılması arzu olunur.**

Təhsil Tələbə Krediti Fondunun mobil tətbiq versiyasının hazırlanması təklif edilib. Bundan başqa, qeyd edilib ki, bəzi universitetlərdə xüsusilə kompüter mühəndisliyi üzrə ixtisasların tədrisində kompüter çatışmazlığı müşahidə edilir. Fondun universitetlərə bu istiqamətdə kreditlərin ayırması məqsədəuyğun olardı: *“Təklif edirəm ki, kompüter elmləri üzrə təhsil alan tələbələr geri qaytarmaq şərti ilə kompüterlə təmin olunsunlar” (BMU).*

“Təklif edirəm ki, müqavilə bağlayandan sonra tələbənin öz müqaviləsinin bir nüsxəsi də saytın müqavilələr bölməsində yerləşdirilsin. Tələbə istədiyi vaxt imzaladığı müqaviləni görə bilsin ki, mən hansı şərtləri qəbul etmişəm, nəyi imzalamışam” (BMU).

- **Təhsil Tələbə Krediti Fondunun mobil tətbiq versiyasının hazırlanması, təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının yenilənməsi istiqamətində kreditlər ayırması təklif olunur.**

Ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri qeyd edir ki, tələbələr arasında təhsil tələbə krediti ilə bankların təklif etdiyi kredit arasında fərqlər, onlara hansı üstünlüklər, güzəştlər və möhlət müddəti verilməsi ilə bağlı məlumatlılıq yetərli səviyyədə deyil. Bank kreditləri ilə bağlı yaranan öhdəliklər qorxusu bəzən tələbələri ehtiyac duyduqları bu güzəştlərdən istifadə etməkdən çəkindirir. Bu səbəbdən müxtəlif platformalar üzərindən təhsil tələbə krediti ilə bağlı aydın və düzgün təbliğata ehtiyac duyulur: *“Bəzən tələbələr güman edirlər ki, bu kredit digər kreditlər kimi sonradan onların həyatı üçün problem yarada bilər. Bununla bağlı bizdən dəfələrlə soruşurlar. Hər halda bu məsələyə bir az daha çox yer vermək lazımdır. Təbliğat, reklam zamanı kreditin qaytarılması ilə bağlı məlumatların daha aydın izah edilməsi vacibdir” (BMU).*

- **Ali, peşə və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri, həmçinin orta məktəblərin şagirdləri, abituriyentlər arasında təhsil tələbə krediti (növləri, kredit faizləri, güzəşt və möhlət dövrü, kreditin geri qaytarılması şərtləri və s.) ilə bağlı məlumatlılığın genişləndirilməsi, bu istiqamətdə intensiv maarifləndirici tədbirlərin keçirilməsi təklif olunur.**

“Təhsil kreditləri nəinki təhsilin, eyni zamanda tələbələrdə, abituriyentlərdə özgüvənin inkişafına gətirib çıxara bilər. Bu həm də valideyndən asılılığı azaldan faktordur. Aydın ki, ödənişli təhsil alan tələbənin təhsil haqqını ya özü işləyib ödəməlidir, ya da valideyn tərəfindən maliyyələşdirilməlidir. Dövlətin bu tipli mexanizmləri daha aşağı faizli olanda tələbə artıq sosial məsuliyyəti özü də dərk edə bilər. Yeni kreditə müraciət etməklə öz təhsilini maliyyələşdirə və nəticədə də sonra işləyib həmin məbləği qaytara bilər” (BMU).

Bəzi nümayəndələr qeyd ediblər ki, universitetə ödənişli əsaslarla qəbul olmuş abituriyentlərə “www.portal.edu.az” saytıdan qeydiyyatdan keçəndə orada onlara birbaşa, yaxud təhsil tələbə krediti ilə ödəniş etmək istədiyi soruşulur. Yəni onların təhsil tələbə krediti ilə tanışlığı başlayır. Lakin bu barədə məlumatların orta məktəbdən başlayaraq verilməsi daha məqsədəuyğundur.

Qeyd edilib ki, sistemdə bəzi texniki məsələlərlə bağlı düzəlişlərə ehtiyac var. Bundan başqa, *“universitetlərin elmi şuralarına güzəştlər verilsin ki, tələbələri fakültələr üzrə müəyyən kvotalar çərçivəsində seçə bilsinlər. Çünki tələbələri daha yaxından tanıyan müəllimlərdir” (SDU).*

■ **Ali təhsil müəssisələrinin elmi şuralarına təhsil tələbə kreditindən faydalanmaq istəyən tələbələr üçün fakültələr üzrə kvotaların müəyyənləşdirilməsi üçün müəyyən güzəştlərin və səlahiyyətlərin verilməsi təklif olunur.**

Müzakirələrdə bu istiqamətdə ali təhsil müəssisələrində, məktəblərdə görüşlərin intensivləşdirilməsi, Dövlət İmtahan Mərkəzinin keçirdiyi sınaq, buraxılış və qəbul imtahanlarında müəyyən broşürlərin paylanması ilə məlumatlılığın artırılması, ÜOMG balının aşağı salınması, müraciət mexanizminin bir qədər sadələşdirilməsi və digər məsələlərlə bağlı təkliflər səsləndirilib.

Bəzi müzakirə iştirakçıları dövlət sifarişi ilə təhsil alan aztəminatlı ailənin üzvü olan, həmçinin müəyyən səbəblərdən kəsiri yaranan tələbələrə də Təhsil Tələbə Krediti Fondu tərəfindən kreditlərin verilməsi arzu olunub.

“Hazırlıq kurslarına gedən abituriyentlər arasında maarifləndirmə işlərinin aparılması onların gələcəkdə düzgün seçim etmələrinə və təhsilə daha güvənlə başlamalarına dəstək ola bilər” (BMU).

■ **Dövlət İmtahan Mərkəzinin keçirdiyi sınaq, buraxılış və qəbul imtahanlarında istifadə edilən sual kitabçalarında müəyyən informativ məlumatın yerləşdirilməsi, abituriyentlərə broşürlərin paylanması məlumatlılığın artırılması baxımından məqsədəuyğundur.**

Başqa bir təklif kredit növlərinə müraciətlə bağlı olub: *“Hazırda bütün müəssisələrdə tələbələr FIN kodla generasiya olunur. Belə bir imkan yaradılmalıdır ki, tələbəyə ilkin mərhələdə hansı kredit formasından faydalana biləcəyi bildirilsin ki, vaxt itkisi olmasın” (UNEC).*

“Təhsil Tələbə Krediti Fondu digər qurumlarla müxtəlif tədqiqat layihələri həyata keçirə bilər. Bu tədqiqatların aparılması üçün Təhsil Tələbə Krediti Fondunun saytında funksiyalar aktivləşdirilməli və yaxud yaradılmalıdır” (UNEC).

■ **Təhsil Tələbə Krediti Fondunun təhsil, elmi-tədqiqat və digər aidiyyəti qurumlarla birgə intensiv layihələr həyata keçirməsi məqsədəuyğun hesab edilir.**

Ali təhsil müəssisələrinin nümayəndələri güzəştli kateqoriyalara aid olan bəzi tələbələrə Fond tərəfindən ümumiyyətlə faizsiz kreditlərin verilməsini təklif ediblər: *“Biz tələbələrle işləyirik, onların arasında ailə vəziyyəti çox kritik olanlar da var. Lakin tələbənin oxumaq istəyi və istedadı yüksək olur. Belə tələbələrə kömək etməklə onları cəmiyyətə qazandıra bilərik” (UNEC).*

Bəzi nümayəndələr qeyd ediblər ki, elə bir şərait yaradılsın ki, tələbədən ilkin ödəniş tələb edilməsin: *“Təklifim odur ki, ümumiyyətlə tələbə ilkin ödəniş olmadan kreditə müraciət edə bilsin” (UNEC).*

“Biz tələbədən ilkin ödəniş üçün qəbz tələb edirik. Təhsil Tələbə Krediti Fondunun xidmətlərində bunun görünməsi üçün elə bir xananın yaradılması yaxşı olardı” (UNEC).

Müzakirələrdə o da vurğulanıb ki, bəzən tələbə səhhəti ilə bağlı olaraq 5-ci kursa qalır. Təhsil tələbə Krediti Fondu isə kreditləri 4 illik verir. Bu cür halların da nəzərə alınması yaxşı olar.

“25 faiz tələbənin təkrar imtahan problemi var. Kəsiri olduğundan növbəti ilə qalma problemi yaşanır. Amma öncədən kredit götürüb o kəsirləri hər hansı bir formada bağlaya bilsə, o gəlib beşinci, altıncı, yeddinci illərə qalmaya bilər. Bu hal dövlət sifarişlərində də müşahidə edilir. Yəni daha çox tələbənin bu kreditlərdən faydalana bilməsi üçün kəsir ilə bağlı şərt götürülməlidir” (UNEC).

■ **Təhsil tələbə kreditinə müraciətdə xüsusən aztəminatlı ailələr üçün ilkin ödəniş tələbinin ləğv edilməsi, kredit faizlərinin və akademik borcla bağlı tələblərin yenidən nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunur.**

Bundan başqa, universitetdən xaric olunan tələbələrin səbəbləri araşdırılmadan onlara borc hesablanmasının qarşısının alınması üçün müəyyən kriteriyaların müəyyənləşdirilməsi də tövsiyə edilib.

Müzakirələrdə fors major hallar kimi valideynlərindən biri işlədiyi halda az məvacib olsa da sosial müavinətlərdən faydalana bilməyən, müəyyən səbəblərdən dərse davamiyyəti aşağı olan, kəsiri yaranan tələbələrin vəziyyətinin araşdırılması üçün müəyyən bir komissiyanın yaradılması məqsədəuyğun hesab edilib.

Qeyd edilib ki, 1-ci semestrde qəbul balının (250) aşağı salınması və yaxud ümumiyyətlə bu tələbin qoyulmaması maddi cəhətdən sıxıntı çəkən tələbələrin müraciət etmə imkanlarını da artırma bilər.

Müzakirələrdə səsləndirilən digər təklif ÜOMG balının aşağı salınması ilə bağlı olub: *“Bu cür hallarla tez-tez rastlaşırıq. Tələbənin akademik borcu yoxdur, amma ÜOMG-si*

aşağıdır. Məsələn, 60-65 balla müraciət etmək istəyənlər çox olur” (UNEC).

“Tələbələrin orta müvəffəqiyyət göstəricisinin (ÜOMG) 71 olması onların bu kreditdən istifadə etməsinə maneçilik törədir. Təklif edirik ki, bu bal bir az aşağı salınsın. Bizdə hətta 69 və ya 70 bala müraciət edənlər olur. Lakin qoyulan şərtlər onlara bu imkanlardan istifadə etməyə imkan vermir” (SDU).

“Elə tələbələrimiz var ki, ÜOMG-ləri aşağı olduğu üçün tələbə kreditinə müraciət edə bilmirlər. Tələbə əziyyət çəkir, amma tələb edilən balı toplaya bilmir ki, tələbə kreditinə müraciət etsin. Çox istərdik ki, ÜOMG balı aşağı salınsın ki, imkansız tələbələr ondan faydalana bilsin” (UNEC).

Hətta bəzi müzakirə iştirakçıları bir kəsiri olan tələbələrə də güzəştlərin edilməsini, bunun üçün universitetlərdə monitoring aparılmasını təklif ediblər: “Elə hallar olur ki, tələbə çox yaxşı oxuyur, lakin müəyyən səbəblərdən bir kəsiri qalır. Maddi çətinlik yaşasa da, şərtlərə görə Fonda müraciət edə bilmir” (UNEC).

Müzakirələrdə səsləndirilən təkliflərdən biri də kreditlərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, istər ödənişli, istərsə də ödənişsiz əsaslarla təhsil alan bütün aztəminatlı ailələri əhatə etməsi ilə bağlı olub: “Yaxşı olardı ki, bütün tələbələrin bu xidmətdən yararlanması üçün imkanlar təklif olunsun. Əgər onlar təhsil almaq istəyirlərsə, maddi imkanlar buna əngəl törətməməlidir” (UNEC).

- **Təhsil tələbə kreditindən faydalanma hüququnun genişləndirilməsi, bu məqsədlə ÜOMG balına dair tələblərdə güzəşt edilməsi və kreditlərin tələbələr üçün daha əlçatan olması təklif edilir.**

Şərtlərə əsasən təhsil tələbə krediti yalnız əyani təhsil alan tələbələrə verilir. Müzakirələrdə səsləndirilən təkliflərdən biri də qiyabi təhsil alan tələbələrin də bu imkanlardan faydalana bilmələri üçün şəraitin yaradılması ilə bağlı olub: “Xüsusilə regionlardan olan elə abituriyentlər var ki, paytaxtda və digər şəhərlərdə kirayə qalacaqlarını və bunu ödəyə bilməyəcəklərini düşünüb qiyabi oxumağa üstünlük verirlər. İldə iki dəfə gəlirlər və onlar da istəyir ki, kreditdən yaralansın. Bu hallar da nəzərə alınmalıdır” (UNEC).

“Təhsil alma formasında olan məhdudiyət aradan qaldırılmalıdır. İndiki şərtlərlə yalnız ödənişli əsaslarla əyani oxuyan tələbələr müraciət edə bilər. Əməkdaşlar tərəfindən səsləndirilən ümumi fikir budur ki, həm dövlət sifarişi ilə oxuyanlar, həm də qiyabi təhsil alanlara da şərait yaradılmalıdır” (UNEC).

- **Təhsil alma formasına qoyulan məhdudiyətin aradan qaldırılması, qiyabi təhsil alan, həmçinin təhsil aldığı semestr üzrə yalnız bir akademik borcu yaranan, dövlət sifarişi əsasında oxusa da, maddi cəhətdən ciddi çətinliyi olan tələbələrin də təhsil tələbə kreditindən faydalana bilməsi üçün bərabər imkanların yaradılması tövsiyə edilir.**

Doktora və postdoktoranturada təhsil alanların təhsil haqlarının ödənilməsi, həmçinin müəllimlərə müəyyən şərtlər daxilində kreditin verilməsi, bəzi spesifik ixtisaslaşma sertifikatları (məsələn, CPR, HRM) ilə bağlı xüsusi imtahanlar üçün müəyyən dəstək mahiyyətli ödənişlərin edilməsi bu sertifikatların əldə edilməsində bir mexanizm rolunu oynaya bilər.

“Elm sahəsində startap layihələrinə faizsiz kreditlər ayrılrsa, yaxşı olar” (SDU).

“Uşaq evləri və internat məktəblərində elə uşaqlar var ki, peşə bacarıqlarına daha çox yiyələnməyə çalışırlar”. Bu səbəbdən peşə təhsilinin bütün səviyyələri üzrə güzəştli şərtlərlə Fond tərəfindən kreditlərin verilməsi təklif edilib. Fond peşə məktəblərinin bütün səviyyələri üzrə tələbələrə dəstəkləməklə, həm də onların əmək bazarında yer tutması mexanizmini də hazırlaya bilər. Yəni onlara müəyyən alətlərin alınmasına, iş qurmağa da dəstək göstərilə bilər.

- **Müəllimlərə, doktoranturada təhsil alanlara, elmi-tədqiqat sahəsində innovativ layihələrə, həmçinin peşə təhsilinin bütün səviyyələri üzrə güzəştli şərtlərlə Fond tərəfindən kreditlərin verilməsi təklif olunur.**

“Tələbələrə nəqliyyat, qidalanma, kirayə, dərslik, dərs ləvazimatları, həmçinin kompüter, dizayn ləvazimatları və s. adı altında müəyyən bir limitdə kredit ayrılabilir. Kredit tələbənin kartına da köçürülə bilər ki, istədiyi kimi istifadə edə bilsin” (BMU).

- **Tələbələrin digər xərclərinin (nəqliyyat, qidalanma, kirayə və s.) qarşılınması üçün kreditlərin, həmçinin güzəştli kartların verilməsi təklif edilir.**

“Təbii ki, dövlətimiz şəhid ailələri ilə bağlı qərarlar var. Şəhid ailələrinin, həmçinin əlilliyi olan qazilərin övladları universitetlərdə ödənişsiz təhsil alırlar. Bu, dövlətimiz tərəfindən atılmış çox düzgün addımdır. Eyni zamanda müharibə iştirakçısı və veteranların övladlarına da güzəştlər tətbiq edilməlidir. Heç olmasa təhsil tələbə kreditinin götürülməsində onlara köməklik göstərilməlidir” (SDU).

- **Sosial kredit üzrə güzəşt tətbiq edilən şəxslərin siyahısının genişləndirilməsi arzu olunur.**

Təhsil tələbə kreditindən faydalanmış tələbələrin valideynləri ilə keçirilmiş müzakirələrdə ilk növbədə daha çox tələbinin bu kreditlərdən istifadə edə bilməsi üçün mətbuatda, televiziya, sosial şəbəkələrdə məlumatlılığın artırılması tövsiyə edilib. Bəzi valideynlər ÜOMG balının aşağı salınması, standart və sosial kreditlər üzrə şərtlərin nisbətən sadələşdirilməsi, kəsiri olan tələbələrə də kreditin verilməsini təklif ediblər.

“Dövlətimiz həmişə sosial sahəni diqqətdə saxlayıb. Bu səbəbdən kredit faizləri də aşağı salınmalıdır ki, hamı ondan istifadə edə bilsin”.

“ÜOMG balı 60-a endirilsə, həmçinin kəsiri olan tələbələrə də imkan yaradılsa, yaxşı olar”.

Bu təkliflə razı olmayan valideynlər də olub. Onlar fikirlərini belə əsaslandırılar: *“Təhsillə əlaqədar topladığı balın aşağı salınması ilə razı deyiləm. Çünki tələbənin balı aşağı salınsa, yaxşı oxuması, motivasiyası sual altına düşər. Balın yüksək olması şərti onu daha yaxşı oxumağa sövq edir. Amma yaxşı olar ki, təhsil tələbə kreditinin faiz dərəcəsinə bir də baxılsın, tələbələrin universiteti bitirdikdən sonra işlə təmin olunması üçün müvafiq layihələr həyata keçirilsin”.*

“Təhsil kreditinin bank kreditindən əsas fərqi odur ki, arada güzəşt müddəti var. Həm də bank kreditlərinin faizləri daha yüksəkdir”.

“Qızım Bakı Dövlət Universitetinin bakalavr pilləsini ödənişsiz oxuyub, lakin indi MBA-da oxuyur. Təhsil kreditinə ehtiyacımız oldu. Müraciət etdik, bizi problemsiz qarşıladılar. Bank kreditlərindən xeyli dərəcədə faizlər münasibdir. Həm də krediti qaytarmaq üçün kifayət qədər vaxt da verir”.

■ **Təhsil tələbə kreditinin hər iki növü üzrə tətbiq edilən faiz dərəcələri ümumilikdə qənaətbəxş hesab edilsə də, xüsusilə standart kredit üzrə faiz dərəcələrinin nisbətən aşağı salınması təklif olunur.**

Validəynlər Fond barədə məlumatlılığın artırılması məqsədilə maarifləndirmə tədbirlərinin görülməsini, görüşlərin təşkil edilməsini, televiziya və sosial şəbəkələr (xüsusilə TikTok) vasitəsilə təbliğatın aparılmasını məqsəduyğun hesab edirlər.

“Televiziya, mətbuat vasitəsilə təbliğat aparılmalıdır. Çox zaman qəzet oxuyuruq, lakin burada Fondla bağlı məlumatlara rast gəlmirik”.

“Təbliğat üçün reklamdan istifadə etmək olar. Xüsusilə gənclərin ən çox izlədiyi idman oyunlarının fasiləsində reklam çarxlarını vermək olar”.

“Orta məktəblərdə uşaqlara geniş məlumat verilsə, yaxşı olar. Onlar artıq bilərlər ki, Fond kömək edir, ona görə də hazırlaşma bilərlər”.

“Sosial şəbəkələr vasitəsilə məlumat verilsə, daha yaxşı olar. Çünki sosial şəbəkələrdən istifadə edənlərin sayı artmaqdadır”.

“Təklif edirəm ki, şəhərin küçələrində yerləşdirilən iri reklam lövhələrində Fondla bağlı reklam yerləşdirilsin. İşə gedən valideynlər də bunu görüb maraq göstərərlər”.

“İnsanların ən çox televiziya baxdıqları vaxtlarda, idman oyunları və ya seriallar arasındakı fasilələrdə, yaxud Yutubda marifləndirici reklamlar yerləşdirmək olar”.

“İctimai nəqliyyatda, xüsusilə metroda reklamların yerləşdirilməsi effektiv olar”.

■ **Təhsil Tələbə Krediti Fondu haqqında məlumatlılığın daha da artırılması məqsədilə televiziya, radio və sosial şəbəkələr, həmçinin ictimai nəqliyyatda təbliğatın intensivləşdirilməsi məqsəduyğun hesab olunur.**

Müzakirələrdə Fondun fəaliyyətinin daha səmərəli təşkili üçün aidiyyəti qurumlarla (məsələn, Dövlət İmtahan Mərkəzi) əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərilməsi, həmçinin Elm və Təhsil Nazirliyinin regional idarələri vasitəsilə orta məktəblərdə təbliğatın aparılması təklif edilib.

“Ali məktəblərdə Fond tərəfindən reklamlar yerləşdirilib, məlumat xarakterli bukletlər verilib. Lakin təklif edirəm ki, Elm və Təhsil Nazirliyin regional idarələri tərəfindən bütün

məktəblərə bukletlər, broşürlər paylanılsın. Nəzərə alınmalıdır ki, ucqar rayonlarda, kəndlərdə vətəndaşların internetə çıxışı məhduddur. Onlar Fond haqqında məlumatlar ala bilmirlər”.

“Valideynlərin əksəriyyəti işlədiyindən Fond haqqında xəbərləri uşaqlar daha tez öyrənirlər, xüsusilə sosial şəbəkələr vasitəsilə. Dövlət İmtahan Mərkəzi sual kitabçaları hazırlayır. Mən təklif edərdim ki, bu test kitabçalarında Fondun verdiyi kreditlər haqqında məlumatlar yerləşdirilsin. Yaxud QR kod vasitəsilə oxumaq imkanı yaradılsın”.

“Adətən, yeni dərs ili başlayanda sinif rəhbərləri şagirdləri siniflərə yığır. Yaxşı olardı ki, 11-ci sinifdə oxuyan şagirdlərə sinif rəhbərləri vasitəsilə elə ilk dərslərdə məlumat verilsin. Yaxud da valideyn iclaslarında deyilsin ki, ailənin imkanı olmasa belə dövlət tərəfindən yaradılmış Fond vasitəsilə övladınızı oxutdura bilərsiniz. İstədiyiniz ixtisası da seçə bilərsiniz. Bundan başqa, Dövlət İmtahan Mərkəzi tərəfindən təşkil edilən sınaq imtahanlarında da məlumat vermək olar”.

“Düşünürəm ki, məktəblərdə həm 9-cu, həm də 11-ci siniflərdə məlumatın verilməsi vacibdir. Bu işdə regional təhsil idarələri də orta məktəblərdə yaxından iştirak edə bilər. Bu, xüsusilə regionlarda olan imkansız, lakin istedadlı uşaqlara əlavə stimula verə bilər”.

■ **Elm və Təhsil Nazirliyinin regional idarələri tərəfindən respublikanın orta ümumtəhsil məktəblərində müəllim, şagird və valideynlərlə təhsil tələbə kreditlərinə dair məlumatlılığın artırılması məqsədilə mütəmadi görüşlərin təşkil edilməsi, çap məhsullarının paylanması təklif olunur.**

Bir çox valideynlər ilkin ödənişin semestr üzrə, yoxsa illik verilməsi ilə bağlı onlarda aydın informasiya olmadığını qeyd ediblər. Bəzi valideynlər təklif ediblər ki, ilkin ödəniş etməkdə çətinlik çəkən ailələrə təhsil haqqının bütün məbləği ilə bağlı kredit ayrılınsın, həmçinin, az əməkhaqqı ilə işləyən bir valideynin himayəsində olan tələbələrə də kredit şamil edilsin.

Valideynlər tərəfindən təklif edilib ki, xarici universitetlərdə təhsil almaq hüququ qazanan tələbələrə də Fondun təqdim etdiyi kreditlər müəyyən şərtlər daxilində tətbiq oluna bilər.

Müzakirələrdə ingilis dilində təhsil verən ali təhsil müəssisləri (məsələn, ADA universiteti, Bakı Ali Neft Məktəbi və digərləri) üzrə ümumi orta müvəffəqiyyət göstəricisinin (ÜOMG) nisbətən aşağı salınması ilə bağlı təkliflər səsəndirilib.

“Mənim övladım Bakı Ali Neft Məktəbində ingilis dilində təhsil alır. Burada tələbə təhsil kreditindən yararlanmaqdan ötrü semestr üzrə 71 və ondan yuxarı bal toplamaq tələb edilir. Eyni problemlər ADA Universitetində təhsil alanlarda da müşahidə edilir. Yaxşı olardı ki, ingilis dilində mütəxəssis hazırlayan bu ali təhsil müəssisələrində keçid balı aşağı salınsın”.

■ **Xarici universitetlərdə təhsil almaq hüququ qazanan tələbələrə də müəyyən şərtlər daxilində (universiteti bitirdikdən sonra ölkəyə qayıtmaq və ən azı 5 il işləmək və s.) təhsil tələbə kreditlərinin verilməsi, həmçinin ölkənin qabaqcıl ali təhsil müəssisələrinin xarici dil sektorlarında təhsil alan tələbələr üçün ÜOMG balının aşağı salınması təklif olunur.**

Valideynlər bir kəsiri olan və ya qiyabi oxuyan tələbələrə də təhsil tələbə kreditindən faydalanmaq imkanı verilməsi ilə bağlı təkliflər irəli sürüb:

“Mənim evimdə birinci qrup əlil var. Həm də yoldaşım ikinci qrup əlidir. Maddi cəhətdən çox çətinlik çəkirdik. Sosial kreditə müraciət etdik, ora bizi kodlaşdırma apararı müəllim yönəltdi. Qızımın bir kəsiri yarandığından krediti kəsdilər. Lakin biz çox pis vəziyyətdə qaldıq. Yaxşı olardı ki, bir kəsiri olan tələbələrə də kreditdən istifadə etmək üçün imkan yaradılsın”.

“Heç şübhəsiz, krediti imkansız ailələrin övladları götürür. Bu səbəbdən xahiş edərdim ki, dövlətimiz tərəfindən güzəştlər olunsun. Məsələn, qiyabi oxuyanlar da siyahıya salınsın. Mənim iki övladım var. Biri istifadə edib, lakin hal-hazırda işsizdir. O biri isə qiyabi oxuyur. Fond aidiyyəti digər qurumlarla məzunların işlə təminatı ilə bağlı layihə həyata keçirsə, yaxşı olar”.

“Kəsiri olan tələbələrlə bağlı araşdırma aparılmalıdır. Bəzi hallarda müəllim məqsədli şəkildə tələbənin qiymətini kəsir, nəticədə tələbə kreditdən yararlanı bilmir. Bir kəsiri olan tələbələrə güzəştlər tətbiq edilməlidir. Fond öz nümayəndəsini ali təhsil müəssisələrinin imtahan sessiyalarını izləmək üçün göndərə və bununla bağlı qeydiyyat apara bilər”.

■ **Müəyyən səbəblərdən kəsiri olan və qiyabi təhsil alan tələbələrlə bağlı vəziyyətin öyrənilməsi məqsədilə universitetlərdə monitorinqlərin aparılması məqsədəuyğun hesab edilir**

Valideynlərin övladlarının gələcəyi ilə bağlı qayğıları az deyil. Onlar kredit götürən tələbələrin sonradan bu krediti qaytara bilmələri üçün universiteti bitirdikdən sonra işlə təminatı məsələsinin diqqətdə saxlanılmasını zəruri hesab ediblər:

“İşlə təminat məsələsinə ciddi yanaşılmalıdır, dövlət tərəfindən də layihələr həyata keçirilməli, təşəbbüslər göstərilməlidir. Çünki əgər tələbə və ya valideyn dövlət qarşısında bir öhdəlik götürürsə, onun işlə təminat məsələsi də nəzərə alınmalıdır”.

“Övladım universiteti bitirəndən sonra iş tapmalı, iki il sonra isə ödənişlərə başlamalıdır. 10 il müddətinə kreditini ödəməlidir. Yəni onların ailə qurmaq, övlad sahibi olmaq kimi planları yubanır. O, fikirləşir ki, mən tez iş tapmalı və öhdəliklərimi yerinə yetirməliyəm. Ona görə onların evlənmək vaxtları keçir”.

“Təklif edərdim ki, dövlət proqramları çərçivəsində Fondun təşəbbüsü ilə kredit götürmüş tələbələrin layihələrdə iştirakı təmin edilsin”.

Müzakirələrdə qeyd edilib ki, Fond öz əhatə dairəsini genişləndirsin, müxtəlif təhsil layihələrini də maliyyələşdirsin. Valideynlər bildiriblər ki, Fondun fəaliyyəti ilə bağlı regionlarda geniş təbliğatın aparılmasına, yerli və xarici şirkətlərin işlə bağlı elanlarının təmin olunmasına ehtiyac var.

■ **Məzunların məşğulluğunun təmin olunmasına dəstək göstərmək üçün dövlət və özəl qurumlarla birgə layihələrin həyata keçirilməsi, Fondun əməkdaşlıq etdiyi qurumların siyahısının daha da genişləndirilməsi arzu edilir.**

QEYDLƏR

QEYDLƏR

**SOSIAL
TƏDQIQATLAR
MƏRKƏZİ**

Azərbaycan Respublikası, AZ 1073, Bakı şəhəri,
Yasamal rayonu, İsmayıl bəy Qutqaşınlı küç., 18

Telefon: (+994 12) 510 70 78
(+994 12) 510 23 75
(+994 12) 510 70 69

info@stm.az www.stm.az